

T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA SPOR YAPAN VE
YAPMAYAN ÖĞRENCİLERİN SALDIRGANLIK
TUTUMLARININ ARAŞTIRILMASI
(SAMSUN İLİ ÖRNEĞİ)

Sercan GÖKÇİÇEK

Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KÜTAHYA
2015

**T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA SPOR YAPAN VE
YAPMAYAN ÖĞRENCİLERİN SALDIRGANLIK
TUTUMLARININ ARAŞTIRILMASI
(SAMSUN İLİ ÖRNEĞİ)**

Sercan GÖKÇİÇEK

**Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Danışmanı
Doç. Dr. Mehmet ACET**

**KÜTAHYA
2015**

ONAY SAYFASI

Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne:

Sercan GÖKÇİÇEK' in hazırladığı “Ortaöğretim Kurumlarında Spor Yapan Ve Yapmayan Öğrencilerin Saldırganlık Tutumlarının Araştırılması (Samsun İli Örneği)” başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması jürimiz tarafından Beden Eğitimi ve Spor Programında Yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

(Tarih .../ .../ 2015)

İmzalar

Jüri Başkanı: Prof. Dr. Arslan KALKAVAN

KTÜ BESYO Öğretim Üyesi

.....

Danışman: Doç. Dr. Mehmet ACET

DPÜ BESYO Öğretim Üyesi

.....

Üye:

DPÜ BESYO Öğretim Üyesi

.....

ONAY:

Bu tez Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Figen TAŞER

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Öncelikle lisansüstü eğitimim süresince bana yardımcı olan, önerileri ile tez çalışmamda bana yol gösteren ve tecrübelerini her zaman benimle paylaşan değerli danışman hocam Doç. Dr. Mehmet ACET'e teşekkür ederim.

Lisansüstü eğitimim süresince bilgilerini paylaşan, tez çalışmamda değerli vaktini ayırarak, önerilerde bulunan değerli hocam Prof. Dr. Arslan KALKAVAN'a teşekkür ederim.

Çalışmamın her aşamasında yanımda olan değerli meslektaşlarım Halil İbrahim ÇAKIR ve Çiğdem KAHVECİOĞLU'na şükranlarımı sunarım.

Anketlerin uygulanması aşamasında misafirperver yaklaşımlarından dolayı değerli okul müdürleri ve meslektaşlarıma, çalışmamda büyük payı olan kıymetli öğrencilere teşekkür ederim.

Çalışmam boyunca hep yanımda olan sevgili eşime, sevimli yaramazlıklarıyla gücüme güç katan canım kızıma ve sevgili aileme teşekkürü borç bilirim.

ÖZET

Gökçiçek, S. Ortaöğretim Kurumlarında Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Saldırganlık Tutumlarının Araştırılması (Samsun İli Örneği). Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2015. Bu çalışmanın amacı ortaöğretim kurumlarında spor yapan ve yapmayan öğrencilerin yaş, cinsiyet ve spor yapma türüne göre saldırganlık tutumlarını araştırmaktır.

Araştırmaya Samsun'un merkez ilçelerinden toplam 28 okul ve 1868 öğrenci katılmıştır. Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu ile İpek İlter (Kiper) tarafından geliştirilen Saldırganlık Envanteri kullanıldı. Verilerin dağılımlarıyla ilgili öncelikli olarak normallik testi (Kolmogorow-Smirnov D test) yapıldı. Çalışmaya katılan sporcuların dağılımları ve yüzdeleri tanımlayıcı istatistik (Descriptive Statistics) ile belirlendi. Spor türüne göre sporcuların saldırganlık durumlarının karşılaştırılmasında $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde bağımsız örneklem T Testi (Independent Sample T Test) uygulandı. Spor yapma durumu (Spor yapan-Spor yapmayan) ve Yaşa göre (5 grup), Spor yapma durumu (Spor yapan-Spor yapmayan) ve Cinsiyete göre sporcuların saldırganlık durumlarının karşılaştırılmasında $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde Çift Yönlü Varyans Analizi (Two Way Anova) uygulandı. Anlamli bulunan gruplar arası farklılıklar için ise ikinci seviye testi olan Tukey HSD kullanıldı. Verilerin bilgisayar ortamına girilmesi ve grafiklerin çizilmesinde Windows için Microsoft Excel 2010, verilerin analizinde Windows için SPSS 20.0 paket programı kullanıldı.

Yapılan analizler sonucunda spor yapma durumu, yaş ve cinsiyete göre öğrencilerin saldırganlık puanları arasında anlamlı farklar bulunmuş, spor yapma durumu ve yaş, spor yapma durumu ve cinsiyet, spor yapma türüne göre saldırganlık puanları arasında anlamlı farklar bulunamamıştır.

Sonuç olarak; spor yapanların yapmayanlardan daha saldırgan ve atılgan oldukları, erkeklerin kızlardan daha saldırgan oldukları, kızların erkeklerden daha atılgan oldukları, spor yapma durumu ve yaşa göre, spor yapma durumu ve cinsiyete göre, spor yapma türüne göre saldırganlık puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Saldırganlık, Ortaöğretim öğrencileri, Spor.

ABSTRACT

Gökççek, S. Investigating The Aggressive Behavior of Highschool Students That Are Playing Sports and That Are Not Playing Sports (The Case of Samsun). Dumlupınar University, Health Sciences Institute, Department of Physical Education, Master Thesis, Kütahya 2015. The aim of this research is to investigate the aggressive states of highschool students that are playing sports and that are not playing sports, according to age, gender of the students types of sports being played.

Totally 28 schools and 1868 students from provincial districts of Samsun attended to the research. Personal information form developed by the researcher and aggressiveness Inventory developed by İpek İlter(Kiper) were used as data collection tools. Regarding the distribution of data, primarily normality test (Kolmogorov-Smirnow D test) was applied. Distribution of the students and their percentages were determined through descriptive statistics. In comparing aggressiveness states according to the type of sports one, Independent sample T test was applied at $\alpha = 0.05$ significance level. In comparing aggressiveness states according to state of playing sports (playing sports or not playing sports) and according to age(5 groups), state of playing sports (playing sports or not playing sports) and according to gender, Two way Anova Test was applied at $\alpha = 0.05$ significance level. Tukey HSD, a second-level test, was used for differences between groups which were found to be significant. Microsoft Excel 2010 was used to input data into computer and to draw graph; SPSS 20.0 was used to analyse data.

As a result of analyses according to variables such as state of playing sports, age and gender, significant differences were detected between aggressiveness points of students, but significant differences weren't detected in points according to state of playing sports and age, state of playing sports and gender, type of sports done.

As a result, those who play sports are more aggressive and brasher than those who don't play sports, boys are more aggressive than girls, girls are brasher than boys, it can be said that there is no significant difference in aggressiveness points in state of playing sports and age, state of playing sports and gender, state of playing sports.

Key words: Aggressiveness, High School Student, Sport.

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
GRAFİKLER DİZİNİ	xii
TABLolar DİZİNİ	xiii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Önemi	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Problem Durumu	2
1.3.1. Alt Problemler	2
1.4. Hipotezler	3
1.5. Varsayımlar	4
1.6. Sınırlılıklar.....	4
2. GENEL BİLGİLER.....	5
1.1. Ergenlik	5
2.1.1. Ergenliğin Evreleri.....	8
2.1.1.1. Başlangıç Evresi(Erken Ergenlik).....	9
2.1.1.2. Orta Ergenlik.....	10
2.1.1.3. Geç Ergenlik.....	10
2.1.2. Ergenlikte Gelişim	12
2.1.2.1. Fiziksel ve Cinsel Gelişim	12
2.1.2.2. Zihinsel Gelişim	13
2.1.2.3. Duygusal Gelişim.....	14
2.1.2.4. Sosyal-Toplumsal Gelişim	14
2.1.2.5. Ahlaki Gelişim	15
2.2. Saldırganlık	17
2.2.1. Saldırganlık ile İlgili Temel Kavramlar ve Saldırganlığın Kaynağı.....	18
2.2.1.1. Saldırganlık, Saldırı ve Şiddet Kavramı	18
2.2.1.2. Saldırganlığın Kaynağı.....	22

2.2.2.Saldırganlık Kuramları	25
2.2.2.1.İçgüdü Kuramı	25
2.2.2.2.Biyolojik Kuram	27
2.2.2.3.Engelleme-Saldırganlık Kuramı.....	27
2.2.2.4.İpucu-Uyarılmışlık Kuramı.....	29
2.2.2.5.Sosyal Öğrenme Kuramı	30
2.2.3.Saldırganlığın Türleri.....	32
2.2.3.1.Amaç Yönelimli Saldırganlık	32
2.2.3.2.Araçsal Saldırganlık.....	32
2.2.3.3.Emir Altındaki Saldırganlık	33
2.2.3.4.Düşmanlık İçeren Saldırganlık.....	33
2.2.3.5.Atılganlık	34
2.2.4.Saldırganlığı Etkileyen Faktörler.....	34
2.2.4.1.Aile.....	34
2.2.4.2.Okul ve Eğitim	36
2.2.4.3.Alkol ve Uyuşturucu	37
2.2.4.4.Kitle İletişim Araçları ve Medya.....	38
2.2.4.5.Kişilik.....	40
2.2.4.6.Çevresel Faktörler	41
2.2.5.Saldırganlık, Şiddet ve Spor İlişkisi	42
2.2.5.1.Sporla Saldırganlığın Görüldüğü Durumlar.....	42
2.2.6.Alanla İlgili Yapılan Araştırmalar	45
2.2.6.1.Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	45
2.2.6.2.Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	52
3.GEREÇ VE YÖNTEM.....	56
3.1.Evren ve Örneklem.....	56
3.1.1.Çalışma Grubu	56
3.2.Protokol	57
3.3.Veritoplama Araçları.....	57
3.3.1.Kişisel Bilgi Formu.....	57
3.3.2.Saldırganlık Envanteri	58
3.4.İstatistik Yöntem	59
4.BULGULAR.....	60

4.1.Deneklerin Genel Özellikleri.....	60
4.1.1.Spor Yapma Durumuna Göre Deneklerin Genel Özellikleri.....	60
4.1.2.Yaşa Göre Deneklerin Genel Özellikleri	60
4.1.3.Cinsiyete Göre Deneklerin Genel Özellikleri	61
4.1.4.Spor Yapma Türüne Göre Deneklerin Genel Özellikleri	61
4.2.HİPOTEZ 1: Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Yaşa Bağlı Olarak Yıkıcı Saldırganlık Puanları Arasında Anlamlı Bir Fark Var mıdır?.....	61
4.2.1.Spor Yapma Durumuna Göre Öğrencilerin Yıkıcı Saldırganlık Puanları .	62
4.2.2.Yaşa Göre Öğrencilerin Yıkıcı Saldırganlık Puanları	62
4.2.3.Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Yaşa Göre Yıkıcı Saldırganlık Puanları.....	63
4.3.HİPOTEZ 2: Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Yaşa Bağlı Olarak Atılganlık Puanları Arasında Anlamlı Bir Fark Var mıdır?	64
4.3.1.Spor Yapma Durumuna Göre Öğrencilerin Atılganlık Puanları	64
4.3.2.Yaşa Göre Öğrencilerin Atılganlık Puanları.....	64
4.3.3.Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Yaşa Göre Atılganlık Puanları...	65
4.4.HİPOTEZ 3: Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Yaşa Bağlı Olarak Edilgen Saldırganlık Puanları Arasında Anlamlı Bir Fark Var mıdır?	66
4.4.1.Spor Yapma Durumuna Göre Öğrencilerin Edilgen Saldırganlık Puanları.....	66
4.4.2.Yaşa Göre Öğrencilerin Edilgen Saldırganlık Puanları.....	66
4.4.3.Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Yaşa Göre Edilgen Saldırganlık Puanları.....	67
4.5.HİPOTEZ 4: Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Yaşa Bağlı Olarak Genel Saldırganlık Puanları Arasında Anlamlı Bir Fark Var mıdır?	68
4.5.1.Spor Yapma Durumuna Göre Öğrencilerin Genel Saldırganlık Puanları..	68
4.5.2.Yaşa Göre Öğrencilerin Genel Saldırganlık Puanları.....	68
4.5.3.Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Yaşa Göre Genel Saldırganlık Puanları	69
4.6.HİPOTEZ 5: Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyete Bağlı Olarak Yıkıcı Saldırganlık Puanları Arasında Anlamlı Bir Fark Var mıdır?	70
4.6.1.Cinsiyete Göre Öğrencilerin Yıkıcı Saldırganlık Puanları	70
4.6.2.Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyete Göre Yıkıcı Saldırganlık Puanları.....	70

4.7.HİPOTEZ 6: Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyete Bağlı Olarak Atılganlık Puanları Arasında Anlamlı Bir Fark Var mıdır?	71
4.7.1.Cinsiyete Göre Öğrencilerin Atılganlık Puanları.....	71
4.7.2.Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyete Göre Atılganlık Puanları.....	72
4.8.HİPOTEZ 7: Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyete Bağlı Olarak Edilgen Saldırganlık Puanları Arasında Anlamlı Bir Fark Var mıdır?	72
4.8.1.Cinsiyete Göre Öğrencilerin Edilgen Saldırganlık Puanları.....	72
4.8.2.Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyete Göre Edilgen Saldırganlık Puanları.....	73
4.9.HİPOTEZ 8: Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyete Bağlı Olarak Genel Saldırganlık Puanları Arasında Anlamlı Bir Fark Var mıdır?	74
4.9.1.Cinsiyete Göre Öğrencilerin Genel Saldırganlık Puanları.....	74
4.9.2.Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyete Göre Genel Saldırganlık Puanları.....	74
4.10.HİPOTEZ 9: Spor Yapma Türüne Göre Sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları Arasında Anlamlı Bir Fark Var mıdır?	75
4.11.HİPOTEZ 10: Spor Yapma Türüne Göre Sporcuların Atılganlık Puanları Arasında Anlamlı Bir Fark Var mıdır?.....	76
4.12.HİPOTEZ 11: Spor Yapma Türüne Göre Sporcuların Edilgen Saldırganlık Puanları Arasında Anlamlı Bir Fark Var mıdır?	76
4.13.HİPOTEZ 12: Spor Yapma Türüne Göre Sporcuların Genel Saldırganlık Puanları Arasında Anlamlı Bir Fark Var mıdır?	77
5.TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER	78
5.1.Tartışma.....	78
5.1.1.Hipotez 1: Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Yaşa Bağlı Olarak Yıkıcı Saldırganlık Puanları.....	78
5.1.2.Hipotez 2: Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Yaşa Bağlı Olarak Atılganlık Puanları.....	79
5.1.3.Hipotez 3: Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Yaşa Bağlı Olarak Edilgen Saldırganlık Puanları	81
5.1.4.Hipotez 4: Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Yaşa Bağlı Olarak Genel Saldırganlık Puanları	82
5.1.5.Hipotez 5: Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyete Bağlı Olarak Yıkıcı Saldırganlık Puanları.....	83

5.1.6.Hipotez 6: Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyete Bağlı Olarak Atılganlık Puanları	84
5.1.7.Hipotez 7: Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyete Bağlı Olarak Edilgen Saldırganlık Puanları	85
5.1.8.Hipotez 8: Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyete Bağlı Olarak Genel Saldırganlık Puanları	87
5.1.9.Hipotez 9: Spor Yapma Türüne Göre Sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları.....	88
5.1.10.Hipotez 10: Spor Yapma Türüne Göre Sporcuların Atılganlık Puanları.	88
5.1.11.Hipotez 11: Spor Yapma Türüne Göre Sporcuların Edilgen Saldırganlık Puanları.....	89
5.1.12.Hipotez 12: Spor Yapma Türüne Göre Sporcuların Genel Saldırganlık Puanları.....	89
5.2.Sonuç	90
5.3.Öneriler.....	93
KAYNAKÇA	95
EKLER	108
Ek-1: Kişisel Bilgiler Formu	108
Ek-2: Saldırganlık Ölçeği	109
Ek-3: Bilimsel Çalışma İzni	110
Ek-4: Yazışmalar	111
Ek-5: Veriler	116
EK-6: İstatistik Test Sonuçları	126

GRAFİKLER DİZİNİ

Sayfa

Grafik 4.1 : Spor Yapma Durumuna Göre Öğrenci Dağılımı.....	60
Grafik 4.2 : Yaşa Göre Öğrenci Dağılımı.....	60
Grafik 4.3 : Cinsiyete Göre Öğrenci Dağılımı.....	61
Grafik 4.4 : Spor Yapma Türüne Göre Sporcu Dağılımı.....	61
Grafik 4.5 : Spor Yapma Durumuna Göre Öğrencilerin Yıkıcı Saldırganlık Puanları.....	62
Grafik 4.6 : Yaşa Göre Öğrencilerin Yıkıcı Saldırganlık Puanları.....	63
Grafik 4.7 : Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Yaşa Göre Yıkıcı Saldırganlık Puanları	63
Grafik 4.8 : Spor Yapma Durumuna Göre Öğrencilerin Atılğanlık Puanları	64
Grafik 4.9 : Yaşa Göre Öğrencilerin Atılğanlık Puanları	65
Grafik 4.10 : Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Yaşa Göre Atılğanlık Puanları	65
Grafik 4.11 : Spor Yapma Durumuna Göre Öğrencilerin Edilgen Saldırganlık Puanları	66
Grafik 4.12 : Yaşa Göre Öğrencilerin Edilgen Saldırganlık Puanları	67
Grafik 4.13 : Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Yaşa Göre Edilgen Saldırganlık Puanları	67
Grafik 4.14 : Spor Yapma Durumuna Göre Öğrencilerin Genel Saldırganlık Puanları	68
Grafik 4.15 : Yaşa Göre Öğrencilerin Genel Saldırganlık Puanları	69
Grafik 4.16 : Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Yaşa Göre Genel Saldırganlık Puanları	69
Grafik 4.17 : Cinsiyete Göre Öğrencilerin Yıkıcı Saldırganlık Puanları.....	70
Grafik 4.18 : Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyete Göre Yıkıcı Saldırganlık Puanları	71
Grafik 4.19 : Cinsiyete Göre Öğrencilerin Atılğanlık Puanları	71
Grafik 4.20 : Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyete Göre Atılğanlık Puanları .	72
Grafik 4.21 : Cinsiyete Göre Öğrencilerin Edilgen Saldırganlık Puanları	73
Grafik 4.22 : Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyete Göre Edilgen Saldırganlık Puanları	73
Grafik 4.23 : Cinsiyete Göre Öğrencilerin Genel Saldırganlık Puanları	74
Grafik 4.24 : Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyete Bağlı Genel Saldırganlık Puanları	75
Grafik 4.25 : Spor Yapma Türüne Göre Sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları.....	75
Grafik 4.26 : Spor Yapma Türüne Göre Sporcuların Atılğanlık Puanları	76
Grafik 4.27 : Spor Yapma Türüne Göre Sporcuların Edilgen Saldırganlık Puanları	77
Grafik 4.28 : Spor Yapma Türüne Göre Sporcuların Genel Saldırganlık Puanları	77

TABLÖLAR DİZİNİ**Sayfa**

Tablo 3.1 : Araştırmaya Katılan Okullar ve Öğrenci Sayıları	56
---	----

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

%	Yüzde
ark.	Arkadaşları
SPSS	Statistical Package for Social Sciences
Unesco	Birleşmiş Milletler Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi
vb.	Ve benzeri

1. GİRİŞ

Spor ve saldırganlık kavramları her ne kadar birbirine çok uzak iki kavram olarak düşünülse de, spor müsabakalarında yaşanan bazı olayların, saldırganlığı tetiklemesi göz önüne alındığında, spor ve saldırganlığın neden birlikte anılan iki kavram olarak karşımıza çıktıkları anlaşılmaktadır.

Günlük hayatta, okulda, sokakta, trafikte hatta evimizde bile saldırganlık olayları ile karşılaşmamız mümkündür. Tüm bunların yanı sıra gazete ve televizyon gibi kitle iletişim araçlarında şiddet ve saldırganlık olaylarını görme sıklığımız oldukça fazladır. Bu şekilde saldırganlık olayları ile iç içe bir yaşam sürdürdüğümüz düşünülürse, ortaöğretimde öğrenim gören, ergenlik çağındaki bir gencin bu olaylardan tamamen uzak tutulabilmesi beklenemez. Ancak bu yaş grubundaki gençlere verilecek eğitimler, doğru yönlendirme ve çevrelerindeki saldırganlık örneklerini en aza indirme gibi çalışmalar ile gençlerin saldırganlık olaylarına karışma düzeyleri en aza indirilebilir.

1.1. Araştırmanın Önemi

Ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören gençler ergenlik çağındadır. Ergenlik çağıının ortak özelliklerinden olan kendini kabul ettirme ve ön plana çıkarma çabası ile bu çağdaki bir gencin başkasını taklit etme eğiliminde olduğu ve risk almaktan kaçınmayacağı bilinmektedir. Bu yaş grubundaki gençlerin saldırganlık olaylarının içinde yer alma ihtimallerinin yüksek olmasından dolayı, gerekli yönlendirmeler yapılmalı ve tedbirler alınmalıdır.

Günümüzde bir hayli artış gösteren şiddet ve saldırganlık olaylarının en aza indirilmesi ve özellikle gençlerimizin korunması açısından, gençlerin saldırganlık düzeylerinin ve bunları etkileyen parametrelerin belirlenmesi oldukça gereklidir. Gençlerimizi saldırganlığın maddi ve manevi zararlarından korumak, gençlerimizin saldırganlık ile başkalarına zarar vermelerini engellemek açısından alan ile ilgili çalışmaların önemli olduğu düşünülmektedir.

1.2.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, ortaöğretim kurumlarında spor yapan ve yapmayan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin yaşa, cinsiyete, spor yapıp yapmadığına ve spor yapma türüne göre araştırmak, ergenlik ve saldırganlık ilişkisini incelemektir.

1.3.Problem Durumu

Spor yapmanın insana fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönden çok çeşitli yararları olduğu bilinmektedir. Ergenlik döneminde spor yapma ve spor yapmama durumlarına göre gençlerin, saldırganlık düzeylerinin araştırılması ve çeşitli değişkenlere göre incelenmesi gerekmektedir. Bu dönemde saldırganlığın artması veya azalmasının spor yapıp yapmama, yapılan spor türü, yaş ve cinsiyet ile bağlantılı olup olmadığının araştırılması önem arz edebilir. Bu araştırma için aşağıda belirtilen problemler sınanacaktır.

1.3.1. Alt Problemler

1. **Spor Yapan ve Spor Yapmayan** öğrencilerin **Yaşa** bağlı olarak **Yıkıcı Saldırganlık** puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
2. **Spor Yapan ve Spor Yapmayan** öğrencilerin **Yaşa** bağlı olarak **Atılganlık** puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
3. **Spor Yapan ve Spor Yapmayan** öğrencilerin **Yaşa** bağlı olarak **Edilgen Saldırganlık** puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
4. **Spor Yapan ve Spor Yapmayan** öğrencilerin **Yaşa** bağlı olarak **Genel Saldırganlık** puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
5. **Spor Yapan ve Spor Yapmayan** öğrencilerin **Cinsiyete** bağlı olarak **Yıkıcı Saldırganlık** puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
6. **Spor Yapan ve Spor Yapmayan** öğrencilerin **Cinsiyete** bağlı olarak **Atılganlık** puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
7. **Spor Yapan ve Spor Yapmayan** öğrencilerin **Cinsiyete** bağlı olarak **Edilgen Saldırganlık** puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
8. **Spor Yapan ve Spor Yapmayan** öğrencilerin **Cinsiyete** bağlı olarak **Genel Saldırganlık** puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

9. **Spor Yapma Türüne** bağlı olarak sporcuların **Yıkıcı Saldırganlık** puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

10. **Spor Yapma Türüne** bağlı olarak sporcuların **Atılganlık** puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

11. **Spor Yapma Türüne** bağlı olarak sporcuların **Edilgen Saldırganlık** puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

12. **Spor Yapma Türüne** bağlı olarak sporcuların **Genel Saldırganlık** puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

1.4. Hipotezler

1. **Spor Yapan ve Spor Yapmayan** öğrencilerin **Yaşa** bağlı olarak **Yıkıcı Saldırganlık** puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

2. **Spor Yapan ve Spor Yapmayan** öğrencilerin **Yaşa** bağlı olarak **Atılganlık** puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

3. **Spor Yapan ve Spor Yapmayan** öğrencilerin **Yaşa** bağlı olarak **Edilgen Saldırganlık** puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

4. **Spor Yapan ve Spor Yapmayan** öğrencilerin **Yaşa** bağlı olarak **Genel Saldırganlık** puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

5. **Spor Yapan ve Spor Yapmayan** öğrencilerin **Cinsiyete** bağlı olarak **Yıkıcı Saldırganlık** puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

6. **Spor Yapan ve Spor Yapmayan** öğrencilerin **Cinsiyete** bağlı olarak **Atılganlık** puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

7. **Spor Yapan ve Spor Yapmayan** öğrencilerin **Cinsiyete** bağlı olarak **Edilgen Saldırganlık** puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

8. **Spor Yapan ve Spor Yapmayan** öğrencilerin **Cinsiyete** bağlı olarak **Genel Saldırganlık** puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

9. **Spor Yapma Türüne** bağlı olarak sporcuların **Yıkıcı Saldırganlık** puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

10. **Spor Yapma Türüne** bağlı olarak sporcuların **Atılganlık** puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

11. **Spor Yapma Türüne** bağlı olarak sporcuların **Edilgen Saldırganlık** puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

12. **Spor Yapma Türüne** bağı olarak sporcuların **Genel Saldırganlık** puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

1.5. Varsayımlar

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının geçerli ve güvenilir olduğu varsayılmıştır.

Spor yapan ve yapmayan öğrencilerin ölçekleri samimiyetle ve dürüst olarak cevapladıkları varsayılmıştır.

Araştırmada seçilen örneklem grubunun evreni temsil eder nitelikte olduğu varsayılmıştır.

Araştırmada kullanılan istatistiki yöntemlerin çalışmanın amacına uygun olduğu varsayılmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

Araştırma kişisel bilgi formu ve saldırganlık envanterinin ölçtüğü özellikler ile sınırlıdır.

Araştırma Samsun ilinde 2013-2014 eğitim-öğretim yılında anketlerin uygulandığı liselerdeki öğrenciler ile sınırlıdır.

2. GENEL BİLGİLER

1.1.Ergenlik

Ergen literatürde “Adolescent” terimi ile ifade edilmektedir. Ergenlik, ya da toplumumuzda yaygın bir şekilde kullanılan terimle buluğ çağı (puberty), dönemdeki büyüme patlaması ile kişinin kendi yuvasını kurma amacıyla evliliğe adım atmaya hazır olduğu olgunluk düzeyine ulaşma devresi arasında geçen dönemdir (42).

Ergenlik dönemi, çocukların cinsel olgunluğa erişerek, genç kızlık ve delikanlılık çağına girdikleri dönemdir. Bu dönemde ağırlık, boy, kas gücü ve çeviklik gibi bazı bedensel özellikler gelişir. Çocukların davranışları sinir sistemi tarafından yeterince denetlenemez, çok güçlü olan hormonal dürtülerin etkisi ile ergenlik çağındaki genç, bir bocalama ve sevimsiz aşırılıklar içindedir. Bu çağda o ne bir çocuk ne de bir erişkindir. Karşıt duygular ve davranışlar arasında bocalar durur. Aşırı tepkileri, bedensel ve ruhsal dayanma güçlerinin ve dirençlerinin azlığı, korkuları, kızgınlıkları, hayal kırıklıkları, platonik aşkları, sevgi krizleri gençlerin ruhsal sağlığını bozabilir (26).

Bu dönemde kazanılan olumlu olumsuz özellikleri kişi ömür boyu taşıyabilir. Toplam 5-6 yıl süren bu dönemdeki etkiler 50-60 yıl devam edebilir. İnsanın karakter ve kişilik gelişiminde ergenlik döneminin etkisi bilimsel bir gerçektir (1).

Ergenlik döneminde dört önemli fiziksel değişme görülür. Boy ve ağırlıkta büyüme, beden oranlarındaki değişmeler, temel ve ek cinsiyet özelliklerindeki değişmeler (130).

Psikolojik değişimin başlangıcı ve düzenleyicisi olan vücuttaki bu fiziksel değişimler, ergenin hayatında büyük önem taşımaktadır. Ergenlik dönemine kızların erkeklere oranla daha erken yaşlarda girdiği; erkeklerin kas kütlelerinde kızların ise yağ dokusunda artış olmakla birlikte her iki cinsiyette de boyun hızlı bir şekilde uzadığı bilinmektedir. Bu dönemde vücutta kıllanmalar, cinsel organların gelişimi ve seste kalınlaşma da görülmektedir. Yaşadığı bu fiziksel değişimler sebebiyle ergen

kendisini farklı hissetmekte ve psikolojik olarak vücudundaki değişimlerden etkilenmektedir (75).

Unesco'nun tanımına göre ergenlik; "bireyin, öğrenim gördüğü ve hayatını kazanmaya çalıştığı için ekonomik bağımsızlığına kavuşamadığı, medeni durum olarak da evli olmadığı bir gelişim dönemidir" (83).

Ergenlik dönemi, değişik açılardan ele alınıp incelenebilir. Yapılan çalışmalarda ergenliğe, fizyolojik gelişim, toplumsal etkiler, ekonomik kararlılık ya da duygusal gelişim gibi farklı boyutlardan yaklaşılmış ve genellikle söz konusu dönem, fizyolojik olgunlaşmayı da içeren bir yaklaşımlar bileşimi olarak ele alınmaktadır (83).

Ergenlik dönemi, ergenlerin artık gerçek benlikleri (gerçekten ergenlerin kim olduğu), ideal benlikleri (ergenlerin kim olmak istediği) ve korktuğu benlik (ergenlerin kim olmaktan korktuğu) arasında bir ayrım yapabilecekleri dönemdir. Bu durum, bize ergenlerin kendilerini ortaya koyabildiklerini ve tanımaya çalıştıklarını göstermektedir (36).

İnsan sürekli olarak bir değişim ve gelişim süreci içerisinde yaşamını sürdürür. Bu süreç içerisinde en önemli gelişim ve değişim ergenlik döneminde meydana gelir. Bu zaman zarfı içerisinde ergen ailesi, okuldaki öğretmenleri ve çevresindeki arkadaşlarına karşı olumsuz davranışlar sergilemeye başlar ve isteklerini gerçekleştiremeyince de saldırgan davranışlar sergilemeye başlar (72).

Ergenlik, kişinin ne bir çocuk ne bir yetişkin olduğu, henüz kendi toplumsal sorumluluklarına sahip olmadığı, ama rolleri keşfedebileceği, sınayabileceği, deneyebileceği bir ara evre olarak kabul edilebilir (38).

Buluğ çağı ile başlayan ve erişkinliğe ulaşıldığında sona eren bu dönem, genel olarak 12 ile 19 yaş arasını kapsamaktadır. Ancak gelişimdeki bireysel farklılıklar nedeniyle 12 yaştan sonra daha önce başlayabilmekte ve 19 yaşından daha sonraya kadar sürebilmektedir. Ergenlik dönemi, yoğun psikolojik, fizyolojik, biyokimyasal ve davranışsal değişimlerin olduğu bir dönemdir (57).

Başka bir ifade ile ergenlik, yaşam döngüsünün ikinci on yılı olarak tanımlanmaktadır (36).

Ergenlik dönemi, fiziksel ve duygusal süreçlerin yol açtığı cinsel ve psiko-sosyal olgunlaşma ile başlayan ve bireyin bağımsızlığını, kimlik duygusunu ve sosyal üretkenliğini kazandığı zaman sona eren bir dönemdir. Bu dönem biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimsel değişikliklerle karakterizedir (45).

Bu dönemde ergenlerden beklenen başlıca davranışlar şunlardır:

1. Her iki cinsten akranlarla olgun ve sağlıklı ilişki kurmak.
2. Erkek ve kadın olarak cinsiyet rolünü kazanmak.
3. Fiziksel görünüşünü kabul etmek ve bedenini etkili bir şekilde kullanmak.
4. Ana-babanın kararlarından arınmış olarak, kendi tercihlerini yapabilmek.
5. Ekonomik bağımsızlık kazanmak.
6. Meslek seçmek ve ona hazırlanmak.
7. Evlilik ve aile yaşamı için düşünce bazında hazırlanmak.
8. Davranışa rehber olacak bir dizi değerler ve ahlak sistemi geliştirmek (53).

Ergenin bağımsızlık görevini ne kadar iyi ve pürüzsüz bir biçimde gerçekleştireceği konusu ebeveynin üslubuna sıkı sıkıya bağlıdır. Ergen, kişiliğini ararken anne ve babasının etkisinden kurtulmaya çalışmaktadır. Ergenlik çağına kadar onlara benzemek, onlarla bir olmak, onları benimsemek, onlarca beğenilmek, onlarla özdeşleşmek için çaba harcamaktadır. Ergenlik çağında ailesine benzemenin yerine, kendilerini başka örneklere yöneltirler. Seçtikleri bu kişilerin iyi ve kötü bütün yönlerini benimsemektedirler. Bu dönemde toplumsal olaylara ve politikaya ilgi artar. Kulaktan dolma ya da ödünç alınmış görüşler savunur, büyüklerle tartışmaya girişirler. Bunu yaparken de ana babasına aykırı gelen düşünceleri ileri sürerler. Ergenler, anne ve babasını eleştirmek fırsatını kaçırmazlar. Ergenler

çoğunlukla kendileriyle meşguldürler. Başkalarının gözüyle kendilerinin nasıl göründüklerini merak ederler. Nasihatlere karşı katı, eleştirilere karşı olağanüstü duyguludurlar (43).

2.1.1. Ergenliğin Evreleri

Ergenliğin başı ve sonları arasında çok önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu nedenle ergenlik; Başlangıç evresi, Orta ergenlik ve Geç ergenlik olarak ele alınacaktır.

Pawlowski ve Hamilton (2008) ergenliği erken ergenlik (early adolescence), orta ergenlik (mid-adolescence) ve geç ergenlik (late adolescence) biçiminde üçe ayırmıştır.

Her ne kadar bu yaş grubu için bazı yaş sınırlamaları getirilmeye çalışılsa da, bu dönemi kesin yaş ile ayırmak oldukça zordur. Genellikle çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemi olarak kabul edilen ergenlik dönemi, gerçekte fiziksel, psikolojik ve sosyal olgunluğa erişmenin tamamlandığı bir dönemdir. Ergenlik, homojen bir süreç olmayıp, kendi içinde aşamaları olan bir süreçtir. Bu dönemin özelliği hızlı fiziksel büyüme ve cinsel gelişmedir. Çeşitli faktörlerin puberteye girişi etkilemesi nedeniyle bu çağa daha erken veya daha geç yaşlarda girilebilmektedir. Puberte, hızlı fiziksel büyüme ve cinsel gelişmeyi içerir; ancak, ergenlik bunlara ek olarak psikososyal gelişimi de içine almaktadır (24).

Çocukluktan yetişkinliğe geçişte yer alan ergenlik döneminde bireyler başta biyolojik olmak üzere fiziksel, psikolojik, bilişsel ve sosyal açıdan pek çok değişim ve gelişim yaşamaktadır. Dönemin başında ortaya çıkan hormon salınımındaki hızlanma gibi fizyolojik değişiklikler ile birlikte gencin enerjisinin artması, kendi cinselliğini duyumsaması bu döneme özgü özellikler arasında yer almaktadır. Ergenlik yıllarında zihinsel kapasitede meydana gelen belirgin artış, ergenin soyut kavramları anlayabilmesine, yargılama ve sentez yeteneklerinin gelişmesine yardımcı olmaktadır (119).

2.1.1.1.Başlangıç Evresi(Erken Ergenlik)

Erken ergenlik dönemi, doğum öncesi ve doğumdan sonraki ilk yıllardan sonra gelişimin en hızlı yaşandığı dönemdir. Bu nedenle erinlik fiziksel gelişim açısından kritik bir dönemdir. Erinlik döneminde büyüme atılımı bir hastalık, beslenme bozukluğu veya ruhsal baskıyla durur veya yavaşlarsa, kemikleşme, boy uzaması ve ağırlık normalin altında kalır. Ancak büyüme yaşı geçmeden durum anlaşılır, aksaklık giderilebilirse çocuk normal boy ve kilosunu tekrar yakalayabilir. Bu nedenle bu dönemde beslenme, sağlık ve ruh sağlığı önem kazanmaktadır (114).

Bu dönemde ergenlerin gelişim görevleri olarak, beden fonksiyonlarına karşı sağlıklı tutum geliştirme, bedenine iyi bakma alışkanlıkları kazanma, soyut düşünce ve doğrudan doğruya yaşanmamış kavramları semboller yoluyla kavrayabilme gücünün gelişmesi, kendi değerler sistemi içinde doğru ve yanlış kavramlarını geliştirme, sosyal gelişime bağlı olarak yaşlılarıyla ve yetişkinlerle iyi ilişkiler kurabilme, kişisel bağımsızlığı kazanmaya başlama gibi durumlar yer alır (74).

Erinlik dönemi çocukluğun sonu ve ergenliğin başlangıcı arasındaki bir ya da iki yılı kapsayan dönemdir (96).

Ergenlik problemlerinin en üst düzeyde olduğu bu dönemde çocuklukta problemler yetişkinlere çözdürülürken, ergenlikte yetişkinlerden yardım istenmemektedir. Çünkü ergen için yetişkinler kendini anlamayacak kadar yaşlı görünmektedir (126).

Erinlik, ergenlik yıllarının başlangıcında, hızlı değişikliklerin meydana geldiği döneme verilen isimdir. Erinlikte hızlı beden gelişimi ve hormonların faaliyeti ve fiziki olgunluk aşamasına ulaşmaktadır (21).

Beden imgesi gelişiminin yanında, ergenlik dönemindeki önemli fiziksel değişimlerden biri üreme olgunluğunun başlangıcına işaret eden ikincil cinsiyet özelliklerinin gelişimidir ve bu gelişim gencin kendisini toplumsal açıdan çocukluktan farklı bir kız ya da erkek kimliğinde algılamasına neden olur. Beden görünümünün değişmesi, dürtülerin artması, cinsel kimliğin daha fazla algılanması

gencin toplumsal olarak da bazı cinsiyet rollerini edinmesini gerektirir. Ergenlik döneminde cinsiyete uygun biçimlerde davranmaya yönlendirici çevresel tutumların etkisiyle toplumsal cinsiyet rollerinin içselleştirilmesiyle cinsel kimlik oluşumu tamamlanır (45).

2.1.1.2.Orta Ergenlik

Orta ergenlik dönemi kızlarda 13-16 erkeklerde ise 14-17 yaşları arasındadır. Bu dönemde bedensel değişim görülür, yoğun cinsel duygular oluşur ve gelişir, gençlik aşkları yaşanır. Soyut düşünme dönemi başlar, bugün ve gelecek arasında bağlar kurulmaya başlanır, entellektüel merak gelişmeye başlar, hayata dair her şeyin bilindiği zannedilir, her şeye gücü yetme duygusu mevcuttur, kim olduğu ne yaptığı ve neyin iyi olduğu konusunda arkadaşlar ana babalardan daha etkilidir, benmerkezcilik ön plandadır, ana babaların değerlerinin reddedildiği görülmektedir (111).

Ergenlik dönemi, çocukluk ve yetişkinlik statüsü arasında statü karmaşasının, önemli değişimlerin, duygusal karmaşanın ve dengesizliğin yaşandığı bir dönemdir. Ergenlik dönemi aynı zamanda birçok problemlerin yaşandığı ve fiziksel görünüş, sağlık, karşı cinsle, evle ve toplumsal ilişkilerde yaşanan problemlerin çözümlenmeye çalışıldığı bir dönemdir. Buna ek olarak ergen, okul çalışmalarını başarmak ve gelecek ile ilgili planlar yapmak, bu doğrultuda kariyer, meslek ve eş seçimi konularını düşünmek ve bu sorunları çözmek zorundadır. Ekonomik bağımsızlığı kazanmak, cinsel kimliği ile ilgili sosyal role uyum sağlamak, din ve ahlaki değerlerini oluşturmak gibi problemlerle de uğraşmak zorundadır (114).

2.1.1.3.Geç Ergenlik

Geç ergenlik dönemi ise kızlarda 16-19 erkeklerde ise 17-19 yaşları arasında görülmektedir. Fiziksel gelişim tamamlanır, bedensel değişimle ilgili görülen kafa karışıklığı ve bocalama azalır, kendini kontrol duygusu artar, daha olumlu ve daha gerçekçi benlik duygusu artar ve erişkin düşünce oluşur. Geleceğe yönelik hedefler daha açık ve belirgindir, soyut olarak düşünme yeteneği oluşur, akran grubunun önemi azalır, çalkantılar ve bocalamalar azalır, değerler netleşir (111).

Bu dönemde ergende; dengelilik artar, problemleri karşılama ve çözümünde daha etkilidirler, yetişkinlerin müdahalesi azalır, duygusal dengesizlik yerini dengeliliğe bırakır, kendinden, arkadaşlarından ve ailesinden daha gerçekçi ve makul istek ve beklentilerde bulunur; hal, hareket ve giyimi ile yetişkin sembollerini kullanmaya başlar (114).

Son ergenlik dönemi; bağımsızlaşma ve aileden kopuşun olduğu, bunalım ve çelişkilerin azaldığı, olgunlaşmanın artmasıyla istikrarın yerleştiği, bireysel seçimlerin yapıldığı, ilgi ve yeteneklerin daha gerçekçi tanınıp, sağlıklı kararların alındığı, sağlıklı iletişim, uyum ve dengenin görüldüğü, daha geniş ve hoşgörülü düşünmenin yerleştiği, yaşam ve değer yargılarının yerleştiği, kimlik duygusunun geliştiği, gerçekçi bir kimliğin oluştuğu, iş, meslek, evlilik vb. süreçlere hazırlık yapıldığı dönem olarak görülür (67).

Son ergenlik döneminde fiziksel gelişim tamamlanır, bedensel değişimle ilgili görülen kafa karışıklığı ve bocalama azalır, kendini kontrol duygusu artar, daha olumlu ve daha gerçekçi benlik duygusu artar ve erişkin düşünce oluşur. Geleceğe yönelik hedefler daha açık ve belirgindir, soyut olarak düşünme yeteneği oluşur, akran grubunun önemi azalır, çalkantılar ve bocalamalar azalır, değerler netleşir (139).

Birey ergenlik döneminde belli başlı problemlerle baş başa kalabilir. Ergen gelişim döneminde olduğundan gerek fiziksel gerekse zihinsel olarak bir takım sorunlar yaşayabilir. Fiziksel olarak yaşadığı değişme genci memnun etmeyebilir, genci bunalıma sokabilir. Bunun yanında karşı cinsle olan ilişkilerde yaşanabilecek sorunlar genci olumsuz yönde etkiler. Genç, bu dönemde ailesi ile olan ilişkilerinde, yaşadığı problemler onu hiç ummadığı olumsuzluklara itebilir. Okul ve arkadaş çevresi de bu noktada gencin ergenlik gelişimine olumsuz etkiler bırakır. Kısaca ergen, gelişimi süresince karşılaştığı olumsuzluklardan, doğrudan ve yüksek derecede etkilenir (118).

2.1.2. Ergenlikte Gelişim

Ergenlikte gelişim, fiziksel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaki olarak ele alınmalıdır. Ergenlik bu gelişim açılarından ele alındığında sebep-sonuç ilişkisi içinde anlaşılabilirliği artacaktır.

2.1.2.1. Fiziksel ve Cinsel Gelişim

Ergenlikte elle ayakların, kolların ve bacakların önce büyüdüğünü görmekteyiz. Büyüme ve gelişmenin hızı, miktarı ve zamanı bakımından normal çocuklar arasında önemli farklar bulunmaktadır. Bazı çocuklar daha çabuk büyüyerek ergenliğe akranlarından önce girebilir ve bedence gelişmelerini önce tamamlayabilirler (92).

Ergenlikte gelişim dönemi esnasında fiziksel görünümün değişmesi ile birlikte boy uzaması da görülür. Vücut oranlarının değişmesiyle koordinatif yeteneklerin gelişiminde bireysel olarak az veya çok aksamalar olur (84).

Ergenlik döneminin başlarındaki hızlı büyüme sonucu ortaya çıkan bedensel değişikliklerle birlikte yorgunluk ve tedirginlik duyguları baskın olarak ortaya çıkar. Çünkü ergenlikle birlikte görev ve sorumluluklar değişmiş, ergene daha çok yük getirmeye başlamıştır. Ergen bu yükleri taşıyacak güçte olmayabilir. Bunun sonucu yorgunluk ve sinirlilik gözlemlenir (130).

Ergenlik döneminde ağırlık artışı, kas ve kemiklerin büyümesiyle gerçekleşmektedir. Kemiklerin kıkırdak ve bağ dokuları yerlerini sert kemik dokusuna bırakmaktadır. 17 yaşında kızlarda, kemikler biçim ve yapı bakımından hemen hemen olgunluğa ulaşmaktadır. Erkekler de en çok iki yıl sonra ortalama 19 yaşında bu olgunluğa ulaşmaktadır (24).

Büyüme ve kilo artmasıyla birlikte erkekte ve kızda cinsel organlarda değişimler görülür. Kızda kalçalar enine genişlerken, bedende kadınlara özgü yağ birikmesi ve dağılması olur (143).

Büyüme ve gelişme büyük oranda önceden planlanmıştır. Hastalık ve kötü beslenme gibi nedenler olmadığında büyüme ve gelişme halindeki insan bedeni adeta “belirli bir hedefe varmaya” çalışmaktadır (92).

Kız ve erkeklerde buluğa girecekleri dönemden yaklaşık bir buçuk yıl önce cinsel içerikli değişiklikler başlar. Bu değişimler kızlarda 10 yaşlarında, erkeklerde 11-12 yaşları civarı olmaktadır. Buluş öncesi denen bu dönemde karşı cinsle ve cinsel sembollerle ilgilenme, daha kadınsı ve erkeksi davranışlar geliştirme gibi davranışlar gözlenebilir. Ergenlikteki cinsel gelişme kız ve erkek çocuklarda aynı zamanda ve aynı hızda olmaz. Cinsel gelişme iki türlü incelenebilir (92).

Esas Cinsel Gelişmeler: Buna birincil cinsel değişiklikler de denir. Üreme organlarındaki değişimleri içerir (92).

İlave Cinsel Gelişmeler: İkincil cinsel değişikliklerde denir. Kız ve erkekteki beden yapısındaki değişiklikler, sesteki değişme, sivilcelerin artması, bıyık ve sakal çıkması, vücuttaki kıllanma, ter bezlerinin çalışmasındaki artış, gırtlakta kıkırdaklaşma, göğüslerde düğümçüklenme, cinsel rüyaların artması ilave cinsel değişiklikler olarak incelenir (92).

2.1.2.2.Zihinsel Gelişim

Zeka, öğrenmemizi sağlayan en önemli niteliktir. İnsanların öğrendikleri bilgilerin miktarında, öğrenme hızında, öğrenebildikleri bilgi türünde ve akılda tutma süresinde gözlenen değişiklik, onların zeka seviyelerindeki ve kısmen zeka biçimlerindeki farklara bağlıdır (92).

Ergenlik döneminde en önemli gelişmelerden biri de ergenin düşünme biçiminde meydana gelir. Ergenin düşünme biçimindeki değişme, kişiler arası ilişkilerini, değerlerini, sorunlara bakış açısını, dünyaya bakışını, problem çözerken izlediği süreçleri etkiler. Çünkü ergen soyut düşünebilme yeteneği kazanır. Var olan hâlihazırdaki durumun dışında gelecekle ilgili var olmayan durumla ilgili akıl yürütebilir (16).

Ergenlik döneminde zeka, gelişmesini sürdürse de boy uzaması gibi birden sıçrama göstermez. Ancak ergenliğe erken giren ve girmemiş aynı yaştaki gençlerin ortalama zekaları karşılaştırıldığında, ergenliğe girenlerin zekası biraz daha yüksek çıkmaktadır. Bu farklılık 10-16 yaşları arasında belirgindir. Bu yıllarda zeka testi sonuçları ondan sonra dengelenmektedir (144).

Çocukluk ve Ergenlikteki zihinsel gelişim hakkındaki bilgilerin çoğunu İsviçreli uzman Piaget'ye borçluyuz (1896-1980). Piaget, çocuğun zihinsel yapısını yetişkinlerden niteliksel açıdan farklı olduğunu ve çocukların yetişkinlerden farklı olarak dünyayı algıladıklarını söylemiştir. Ona göre zihinsel yapılar ve zeka, yaşa bağlı olarak gelişmekte ve doğumdan ergenlik sonlarına kadar bu olgunlaşma devam etmektedir (92).

2.1.2.3.Duygusal Gelişim

Ergenlik dönemindeki duygusal tepkilerde genel ortak özellikler vardır. Bunun yanında ergen, her insan gibi çeşitli yaşlarda ve farklı durumlarda değişik duygular hissedebilir. Değişen yaşla, çevresel koşullar ve uyarıların değişmesi ile hoşlanma ve hoşlanmama duyguları ile duygularını ifade biçimleri değişir (92).

Buluğdan (erinlikten) başlayarak ergenin duygularının yoğunluğunda artma olur, ergenin duygusal tepkileri düzenlilik göstermez, karşı cinsle yönelik duygular buluş öncesinden başlar (92).

2.1.2.4.Sosyal-Toplumsal Gelişim

Ergenlikte önemli bir diğer gelişim boyutu ise sosyal gelişimdir. Ergen gelişiminin sosyal alandaki süreçleri, aile, benlik, kişilik uyumu, cinsiyet rollerinin kazanılması, ahlak değerleri, yargılar, kültür, okul ortamı ve arkadaş ilişkileri gibi konuları kapsamaktadır. Kısaca; ergenin yaşantı içindeki tüm deneyimleri, onu sosyal gelişimini etkileyen ve belirleyen unsurlardır (21).

Bireyin sosyalleşmesi ilk olarak ailede başlamaktadır. Bu bağlamda ergenin sosyalleşme süreci aslında çocukluk döneminde başlamış ve ergenlik döneminde ise bu süreç ailesinin dışına taşarak okul çevresi ve dolayısıyla arkadaş grupları

ekseninde hızla devam etmektedir. Bu sosyalleşme sürecinde ergen için önemli gördüğü konularda ailesi, hâlâ bir başvuru kaynağı olmaya devam etmektedir (83).

Toplumsal beklentilere uygunluk gösteren, kazanılmış davranış yeteneği olarak tanımlanabilen sosyal gelişme, geniş anlamda bireyin doğumuyla başlayan bir evreyi, dar anlamda ise günlük davranış gelişimini kapsamaktadır. Daha yaygın bir tanımla sosyal gelişme kişinin sosyal uyarıcıya özellikle grup yaşamının baskı ve zorluklarına karşı duyarlık geliştirmesi, grubunda ya da kültüründe başkalarıyla geçinebilmesi, onlar gibi davranabilmesidir (97).

Sosyal çevrenin özelliklerinin ergenlik dönemindeki bireylerin ihtiyaçlarını karşıladığı iyi bir çevre uyumu, davranışsal ve psikolojik problemlerin olasılığını azaltmakta ve böylece çocukluktan ergenliğe geçişte kolaylık sağlamaktadır. Tam tersi kötü bir çevre uyumu ya da ergenin ihtiyaçları ile sosyal çevrenin birbirini karşılayamaması sosyal ve psikolojik gelişimde problemlere neden olmaktadır (113).

Kendilerini mutlu ve değerli hisseden, sorumluluklarını bilen, birbirine güven duyan bireylerden oluşmuş sağlıklı aile ortamlarında gençlerin hızlı değişimlerine ayak uydurmaları, kendilerini kabul etmeleri ve kimlik geliştirmeleri başarılı bir şekilde olmaktadır. Anne babaların gençlik dönemindeki çocuklarıyla iyi ilişkiler kurabilmeleri için öncelikle kendi aralarındaki iletişimin sağlıklı olması gerekmektedir (14).

2.1.2.5.Ahlaki Gelişim

Ahlaki gelişim, bireyin sahip olduğu değerler sisteminin oluşmasını ifade eden bir dönemdir. Bu dönemi Freud, insan kişiliğinin üç temel birimi olarak düşündüğü id (alt benlik), ego (benlik) ve süper ego (üst benlik) ilişkisinden kaynaklanan duygusal-güdüsel bir süreç olarak açıklamaktadır (18).

Ahlak kavramı, “insanların kendi aralarındaki ilişkileri yöneten inanışların bütünü olarak bakılmakta ve kendi eylemlerimiz ve başkalarının hareketlerine hüküm verirken, ahlaksal inanışlarımızın etkisi olduğunu” ifade etmektedir (106).

Ahlak, toplumun kanun ve kurallarına uygunluk olarak tanımlanmaktadır. Ahlaka uygun davranış ise grubun standartlarına uygun davranışlar olarak nitelendirilmektedirler. Her bireyin kendine özgü bir ahlak yasası vardır. Bu yasada, bireyin doğru ve yanlış davranış konusundaki fikirleri sorumlulukları ve yapılması ve yapılmaması gerekenler ile ilgili, insanları kendi düşünce ve eylemlerinin değerli olup olmadığını, yararlı olup olmadığını yargılanmasını sağlayan değer ve ölçütler bulunmaktadır (127).

Ahlak, insanın başka varlıklarla belli normlara göre gerçekleşen ilişkiler toplamını, insanın söz konusu ilişkileriyle bu varlıklara yönelen eylemlerini düzenleyip anlamlandıran norm, ilke, kural ve değerler bütünüdür (29).

Ahlak gelişimi; toplumun tüm değerlerine olduğu gibi uyma değil, topluma etkin bir uyum sağlamak için kendi değerler sistemini oluşturma sürecidir. Birlikte yaşadığımız insanlara karşı görevlerimizi, sorumluluklarımızı öğrenmek ahlaki gelişimin bir parçasıdır. Ahlak gelişiminin birincil hedefi, bireyin evrensel ilkeler, yanlış-doğru, hak ve adalet kavramları doğrultusunda kendi doğrularını ve ilkelerini geliştirmesidir. Ahlak gelişimi; bireyin küçük yaşlardan başlayarak toplum tarafından beğenilen, kabul edilen doğru davranışları yapmasıdır. Çevreden gelen tepkilerle belirlenen davranışlara ilişkin izlenim ve bilgiler ahlaki davranışlara ve ahlak kurallarına temel olur (96).

Ahlâk gelişimi, çocuğun sorumluluk sahibi yetişkin davranışlarını taklit etmesiyle ortaya çıkmakta ve toplum tarafından kabul gören davranışlar desteklenmekte ve kabul edilmeyenler cezalandırılmaktadır (37).

Çocuklarda bu dönemde geleneksel ahlaki değerler ön plandadır. Kimlik bocalamasının sürmesi nedeniyle hem uyulması gereken kuralları görüp hem de isyankar olabileme davranışı görülebilir. Topluma uyum sağlama ve grup mantığına göre “Herkes yaparsa ben neden yapmayayım!” mantığıyla uyum sağlayabilirler. Sevdikleri, kendisine yardım ve ilgi gösteren, dış görünüşünü, bazı özelliklerini beğendikleri büyüklerini ahlaki bakımdan model alırlar (10).

Ahlak ilkeleri adalet ve eşitlik ile çelişmeyen, adil olan insanların üzerinde ortak olarak birleşebilecekleri genel soyut ilkelere aittir. Ahlak kuralları adalet ve eşitliğe dayalı olan kurallardır. İnsanlar arasında ahlaki değerlendirmeler ve ahlaki seviye bakımından farklar olmakla beraber bütün insanların birleşebilecekleri adalet ilkelerine dayalı ortak değerlerde vardır (92).

Ergenlik hızlı ve geniş kapsamlı bir değişim dönemidir. Bu dönemde ergen hem fiziksel hem de zihinsel açıdan anlamlı değişimler yaşamaktadır. Daha önceleri burada ve şimdi üzerine odaklanmış olan düşünce, olasılıklar ve varsayımlar dünyasına açılmaktadır. Aynı zamanda, ana babalar, öğretmenler ve yaşlılar, ergenin toplumsal ve zihinsel becerileri ve sorumlulukları hakkında yeni beklentiler ortaya koymaktadır. Kimlik gelişimi süresince ergen, kuvvetli ve zayıf olduğu yanlar hakkında daha çok farkındalık kazanmaktadır (8).

2.2. Saldırganlık

Saldırganlık günlük yaşantımızda, okullarda ve sporda, her an her yerde karşımıza çıkabilen, bazen izlemek zorunda kaldığımız bazen kendimizi içinde bulduğumuz bir kavramdır. Saldırganlık kavramı ile ilgili çok çeşitli tanımlar yapılmış ve farklı görüşler ortaya atılmıştır.

İnsanlık tarihinin, savaşlar, ölümler, gaziler, ganimet ve toprak ele geçirmelerinden oluştuğu düşünüldüğünde, insan yaşamında saldırganlığın rolü daha iyi görünmektedir. Son yıllarda, dünyada şiddete varan saldırganlık olaylarında artışlar olduğu bilinmektedir (87).

Saldırganlık sosyal hayatın her kademesinde, sokakta, okulda, aile içinde artan bir oranda yaşanan önemli bir sorundur. Toplumda saldırganlık ve şiddet içeren olayların artması ve bu artışın okul çağı çocuk ve gençleri de içine alır şekilde yaygınlaşmasıyla ilgili, uzman birimlerin, kişilerin, bilimsel gerçekler ışığında kalıcı stratejiler ve eylem planları belirlemeleri gerekmektedir (47).

2.2.1.Saldırganlık ile İlgili Temel Kavramlar ve Saldırganlığın Kaynağı

2.2.1.1.Saldırganlık, Saldırı ve Şiddet Kavramı

Türk Dil Kurumu sözlüğünde saldırı; kötülük yapmak, yıpratmak amacıyla, bir kimseye doğrudan bir eylemde bulunma, hücum, taarruz, tecavüz. Saldırganlık; saldırgan olma durumu, saldırgan biçimde davranma şeklinde ifade edilmektedir (136).

Saldırganlık sözcüğüne etimolojik açıdan bakıldığında, latince “a” (Doğru) ve “grad” (adım) sözcüklerinden oluşmuştur. İngilizcede “Agressio” olarak ifade edilen sözcük ileriye doğru hareket etme anlamını taşımaktadır (122).

Türk Dil Kurumu Sözlüğünde şiddet; karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma, kaba güç şeklinde ifade edilmektedir (136).

Şiddet (violence), düşmanlık ve öfke duygularının kişilere veya nesnelere yönelik fiili, yıkıcı fiziksel zor yoluyla dile getirilmesi. Bu haliyle her türlü çatışma ilişkisinde (ailede, okulda, gruplar, ırklar vb. arasında) rastlanan şiddet, saldırganlığın özgürlüğü, insan iradesini hiçe sayan en ileri, en aşırı boyutudur (86).

Şiddet uygulamaları çok uzun bir geçmişe dayanır. Dünyanın neredeyse bütün ülkelerinde ve toplumların hemen her kesiminde tarihin her döneminde yaşanılmış, olumsuz sonuçları ortaya çıkarılmış, ancak bazılarının halen savunduğu bir davranış biçimidir (60).

Şiddet ve Saldırganlık terimleri sıklıkla birbirinin yerinde kullanılır. Şiddet daha gündelik olarak, davranışın kendini tanımlamak için kullanılmasına rağmen, zaman zaman bir duygusal hali anmak için de kullanılır (3).

Güç ve saldırganlık kavramlarının şiddetle ilişkisi doğrudandır. Gücün birey, gruplar ya da daha genel anlamda toplumsal bazda zarar verici nitelikte saldırgan bir eğilim içinde kullanılmasına genel olarak şiddet diyebiliriz. Kavramların birbirini besler nitelikte ve zincirleme bir süreçte hareket ederek şiddeti oluşturduğu gözlenir. Bu noktada şiddeti tanımlamada yaşanan güçlükler, saldırgan eğilimlerin boyutu ve

niteliğinden kaynaklanmakta, böylece saldırganlık kimi zaman bireysel düzeyde içgüdüsel bir eylem olarak tanımlanırken, kimi zamanda toplumsal düzeyde kolektif bir etkileşimin ürünü olarak algılanmaktadır (19).

Şiddetin ürperten bir yönü de şiddete yönelen gençlerin empatiden yoksun bir karaktere sahip olmaları, geleceğiyle ilgili ümitsizlik hissine kapılmış ve kendilerine ne olacağını bilmediklerinden kontrol hissinden yoksun olmaları ve çoğu zaman anti sosyal davranışlar içinde olmalarıdır. Şiddet eskisinden daha teşvik edici bir durumdadır. Ergenlerin arkadaşları önünde bir saygısızlıkla karşılaşmaları durumunda saldırgan veya şiddet içeren bir tavırla hareket etme ihtimalleri fazladır. Arkadaş baskısı bir yana, pek çok ergen birilerinin kendilerine alay edercesine bakmasından dolayı kolayca saldırgan olabilir veya şiddet içeren biçimde hareket edebilir (61).

Bazı bilim adamları saldırganlığı insan doğasında var olan bir öldürme içgüdüğü olarak açıklamak isterken; bazıları da denetlenebilen ve önceden tahmin edilebilen, öğrenilmiş sosyal bir davranış olarak tanımlamaya çalışmışlardır (71).

Saldırganlıkla ilgilenen psikologların çoğu saldırganlığın gelişiminde öğrenmenin önemli rol oynadığını kabul etmektedirler (16).

Çevresel kısıtlamalar aynı olsa bile, bireylerin kişilik ve kişisel özelliklerinin farklı olması, saldırganlık düzeylerinin de farklılaşmasına neden olmuştur. Dahası insanlar arasındaki bireysel farklılıklar tarih boyunca devam etmiş, bu durum ise benzer koşullar altındaki bireylerin davranışlarının aynı koşullar altında bile farklılaşmasına neden olmuştur (93).

Saldırganlık, canlıların temel içgüdülerinden, dürtülerinden biridir. Belirli ölçüler içinde saldırganlık, yaşamı sürdürmek için gerekli olan davranışların kaynağı ve itici gücü olarak görülebilir (90).

Saldırganlık, canlıların yaşaması için gerekli dürtü olup, biyolojik temeli olan içgüdüsel davranış biçimidir (23).

Saldırganlığın toplumsal yönü de vardır. Problemlerin çözümünde, saldırgan

tavırlarla şiddet arasındaki ilişki her zaman dikkati çekmiş ve tartışmalara konu olmuştur. Şiddet; aşırı duygu durumunu, kızgınlığı, öfkeyi, kini, nefreti, düşmanlığı, kaba kuvveti, yakmayı, yıkmayı, bireye ve topluma zarar veren saldırgan davranışları içerir (23).

Saldırgan davranış, başka birisine, kişinin kendisine ve eşyaya olabilir. "Saldırgan Kültür" veya "Şiddet Kültürü" zaman içinde öğrenilerek kazanılır. Şiddet ve saldırgan davranış, şiddet kültürünün ürünü olarak ortaya çıkar. Evde çocuklarını ve karısını döven baba, maç sonunda sevinçten veya kızgınlıktan rastgele ateş eden fanatik, masum insanları öldüren terörist, orman yakan, çarşığı ve sokakları kan gölüne çeviren militan, işkence yapan kişi, şiddet uygulayan, saldırgan davranış sergileyen faillerdir. Kötü, çevreye zarar veren şiddet eylemleri ya da saldırgan davranış, kendini korumaya yönelik değildir ve insanın tabiatındaki saldırganlık içgüdüsünden kaynaklanmaz (23).

Bandura (1973)'e göre, çeşitli insan aktiviteleri arasında ilgilenilen konulardan hiçbiri insanların saldırganlığından daha derin bir kaygı uyandırmamıştır (17).

Firedman, Sears ve Carlsmith, (1993)'de saldırganlığı; fiziksel güç kullanılsın veya kullanılsın başkalarını incitmeyi amaçlayan her türlü davranış olarak tanımlamışlardır. Bir başka tanımda ise; Saldırganlık, genellikle bir başka kişiyi fiziksel veya sözlü olarak yaralamayı yahut herhangi bir şeyi tahrip etmeyi amaçlayan davranış olarak tarif edilir (3).

Saldırganlık, doğrudan ve dolaylı nedenlere bağlı olarak sosyal ve kültürel ortam tarafından saldırganca kabul edilen, kişisel acı veya maddi zarar doğuran davranışlardır. Bu tanıma göre kimi saldırgan davranışlar, dolaylı sonuçlar elde edebilmek için de kullanılabilir. Bu konuyla ilgili olarak "Bağımsızlık amacıyla yapılan saldırı olayları" örnek gösterilebilir. Saldırganlık sporla iç içe bulunan sanatın içerisinde de önemli ölçüde görülmektedir. Boğa güreşleri, boks ve karate gibi spor dalları, şiddet içerikli filmlerin konusunu oluşturmaktadır (122).

Saldırganlık, Tiryaki (2000) tarafından, “karşısındakine üstün gelmek, onu yönetmek, bir işi bozmak, boşa çıkarmak için düşmanca, incitici, hırpalayıcı, acı/ağrı verici davranış biçimi” olarak açıklanmıştır. Öfke kimi zaman kısa süreli, orta şiddette hatta kişiye faydalı; kimi zaman ise çok şiddetli, yoğun, sürekli ve tahrip edici olabilmektedir (125).

Bazı psikolojik kavramlar gibi, saldırganlık kavramı da çok boyutlu bir kavramdır. Saldırganlık terimi psikiyatride, nörolojide, sosyal psikolojide ve psikolojinin çeşitli dallarında birbirinden farklı anlamlara gelmektedir (52).

Sık sık diğer kişiler ve objeler ile mücadele eden benlikte yaşam enerjisinin, atılğan ve iddialı bir şekilde kanalize olması. Bu güçlülük, canlılık, kızgınlık ve kuvvet duygularını içerir. Kişiler, usanmış, bezmiş, bıkmış olduklarında sert çıkışlar yaparlar, sözel ve fiziksel saldırılarda bulunurlar, sık sık da kendilerini kontrol etme eksikliği gösterirler (85).

Saldırganlıkta diğer kişi veya kişilere ya da canlılara karşı zarar verme amacının bulunması gerekmektedir (129).

Eğer niyeti göz önüne almazsak, saldırgan olmayan bazı davranışlar "saldırgan" olarak nitelendirilebilir. Örneğin; bir futbol karşılaşmasında, bir oyuncunun vurduğu top kaza sonucu bir seyirciye çarparsa bu oyuncu saldırgan bir davranışta mı bulunmuş olacaktır? Ne var ki, bu davranışın zarar verdiği de açıktır. Saatte yüz elli kilometre hızla hareket eden bir futbol topunun tehlike potansiyeli ortadadır. Ayrıca, topa vuran oyuncu gerçekte bir kişide bir acıya neden olmuştur (105).

Ancak, eylemi yapanın niyeti bizi, sağduyu ve mantıksal ölçülere göre saldırgan sayılmayan bir davranışı "saldırgan" olarak nitelemeye zorlar. Bu nedenle saldırgan davranışı, "başkalarını incitmek amacı güden davranış" olarak tanımlamak durumundayız (105).

Spor müsabakaları ve rekabetin yaşandığı şartlar, saldırganlık gösterileri için uygun bir zemin oluşturur. Fakat, rakibe zarar veren her davranışı da, saldırganlık

olarak nitelendiremeyiz. Spor faaliyetlerindeki saldırganlığın sınırlarını, ilgili spor dalının kurallarıyla yapılan hareketin taşıdığı niyet ve kasıt belirler (70).

Günümüzde spor tarif edilirken, onun çoğunlukla saldırganlığı ortadan kaldırma ve öfke patlamalarını hafifletme imkanı sağladığından söz edilir. Diğer taraftan, birçok spor müsabakasında, özellikle de futbolda, saldırgan eylemlerin sayı ve şiddetinin arttığı gözlenir (27).

2.2.1.2.Saldırganlığın Kaynağı

Yukarıdaki tanımlarda görüldüğü gibi, saldırgan davranışlar ile ilgili farklı görüşlerin ayrıldığı nokta saldırganlığın içgüdüsel mi, sonradan kazanılan bir davranış mı olduğudur. Bazı görüşler saldırganlığın doğuştan geldiğini savunurken bazıları da sonradan öğrenildiğini savunmuşlardır.

Saldırganlık yaşamın hemen her döneminde kendini gösteren bir davranış olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal bir canlı olan insanın günlük yaşamında diğer insanlarla ilişkiye girmesi kaçınılmazdır. Bu ilişki ve etkileşim sırasında zaman zaman sözel ya da fiziksel, aktif ya da pasif olarak saldırgan davranışlar görülebilmektedir (138).

Saldırgan bir davranışın kendini kolayca, şiddetle ve hızla dışa vurması, insana özgü tüm nitelikleri oluşturur. Saldırganlık, ortak yaşam üzerine genel zararlı etkilerinden dolayı sık sık ahlaksal açıdan yargılanır (99).

İnsanın temel dürtülerinden biri olan saldırganlık, ister doğuştan isterse sonradan kazanılan bir davranış olsun sonuçta insan yaşamını olumsuz etkilemektedir (13).

Beslenme, korunma gibi gereksinimlerinin doyuma ulaşmasına, tehdit altında ve tehlike içinde bulunmamasına karşın kendi türüne saldıran, işkence yapan, yaralayan, öldüren tek canlı insandır (89).

İnsanda başkalarını, doğayı, nesnelere yakmaya, yıkmaya, yok etmeye yönelik saldırgan davranışların kaynağı, doğal ve evrensel olan, bütün canlılarda bulunan saldırganlık dürtüsüdür. Öğrenilen bir eylem biçimidir (89).

Lorenz'e (1968) göre, sinir sisteminde sürekli olarak biriken enerji, bir bahane bularak dışarı çıkmak durumundadır. Dışardan bir uyarı gelmese bile, bir kabın içinde birikmekte olan gazın zayıf bir nokta bularak dışarı çıkması gibi, bir süre sonra kendiliğinden patlayacaktır. İşte saldırganlık bu şekilde meydana gelmektedir ve saldırganlığın yöneldiği hedef, saldırganlığın gerçek nedeni değil, sadece görünürdeki bahanesidir. İnsanlar, haksızlık, baskı, zulüm ve savaş olduğu için saldırganlaşmazlar; gerçekte saldırgan oldukları için bu mekanizmaları geliştirirler (65).

Saldırganlık davranışı da insanın psikolojisinde yer alan bir davranış modelidir. Bu davranışın nedeni, nasıl oluştuğu, hangi olayların ve durumların buna zemin hazırladığı, en sık ne zaman ve hangi durumlarda görüldüğü gibi sorular hep cevaplanması gerekli olan sorulardır, ancak bilinen bir gerçek var ki o da, saldırgan kişiler kızgınlık ve öfke doludurlar. Öfke krizleri ve şiddet saldırılarıyla içlerindeki düşmanlığı dış dünyaya vururlar (98).

Öfke duygusu her ne kadar insanlara zarar veren negatif bir duygulanım olarak düşünülse de, aslında bu duygu insani, normal ve sağlıklı bir duygudur. Sağlıksız olan, öfkenin uygun şekilde ifade edilememesi ve saldırganlığa dönüşmesidir (20).

Toplumun varlığını koruması, sürdürmesi, sosyal denetim sağlanması için bireylerin sosyal yapıyı oluşturan kurumlardan, kuruluşlardan kaynaklanan ortak davranış kalıplarını algılaması, anlaması, benimsemesi gereklidir. Ortak davranış kalıplarında, saldırgan davranışların ve şiddet eylemlerinin bulunması, bireysel ve toplumsal şiddete yatkın ortam yaratır (140).

Saldırganlık içeren çatışmaların, önceden iletişimi olmayan grupların, bir biçimde birbirleriyle iletişim kurmalarına ve sosyalleşmelerine neden olduğu da görülmüştür. Toplumsal sistem içinde kişilerin gelir, eğitim, iktidar ve mesleki

itibar gibi değişik olgular karşısında tutarsız ve uyumsuz olmalarının şiddet ve saldırganlığı artırdığı belirlenmiştir (12).

Davranışsal yaklaşımda, pek çok insanın saldırgan olarak nitelendirdiği bazı davranışlar, başkalarının saldırgan görülmebilir. Örneğin, bir kişinin tabanca ile bir başka kişiye ateş ettiğini ama silahın boş olduğunu varsayalım. Tetiği çeken, birini incitmek amacındadır. Ancak bu davranışı sonuçta zararsızdır çünkü boş bir silah tehlikesizdir, bu nedenle de bir kişiyi incitmesi söz konusu değildir. Çok öfkeli olmasına ve birisini öldürmeye kalkmasına rağmen, davranışsal yaklaşıma göre bu kişi saldırgan değildir (105).

Bütün insanlarda, özellikle gençlerde saldırganlığın genel tutum, davranış ve eylem biçimi olarak benimsenmesi çevreden gelen küçük bir uyarımla şiddet eylemlerine yol açar (91).

Saldırgan davranışı daha iyi anlamak için saldırgan davranışların gelişimini arttıran şartları incelemek gerekir. Bunlar bir açıdan aşırı stres duyarlılığı ve çocukların duygu regülasyonundaki zorluk gibi bireysel faktörler, bir başka açıdan da çocuk ve anne-baba arasındaki ilişkinin niteliği, ailelerin maddi kaynakları ve yaratma olanakları gibi ailevi faktörler ve sonuçta çocukların içinde büyüdüğü sosyal çevre ve toplumsal koşullardır (82).

Anooshian'a (2005) göre ise, aile içindeki iletişim örüntüsünün öfke ve saldırganlık içeren bir biçimde sürdürülmesi, genellikle evliliklerin boşanmayla sonuçlanmasına yol açmaktadır. Bu durumun da özellikle çocuklar açısından önemli bazı olumsuz etkilerinin olabileceği açıktır. Bu çocukların iletişimlerinde saldırganca bir tutum izledikleri ve kendilerini sosyal ve duygusal yönden izole etme davranışları sergiledikleri gözlenmektedir (108).

Saldırganlık için risk faktörleri durumsal etmenlere bağlı ve çocuğa özgü risk faktörleri olarak ikiye ayrılabilir. Durumsal risk faktörleri tek ebeveyne sahip olma, düşük sosyo-ekonomik düzey, annenin ruhsal sağlığının kötü olması, ebeveyn suçluluğu, etkili olmayan ebeveynlik, yaşam stresi ve aile ile çatışma gösterilebilir. Çocukla ilişkili faktörler düşük sözel yetenek, hiperaktivite, karşıt

davranış ve dikkat eksikliği ve davranış bozukluğudur (137).

2.2.2. Saldırganlık Kuramları

İnsanlık tarihi ile birlikte görülmeye başlanan saldırganlık kavramını açıklamaya çalıştığımızda, karşımıza saldırganlık kavramının neden kaynaklandığı ve nasıl oluştuğu hakkında farklı görüşlere sahip birçok kuram çıkmaktadır. Bu kuramlar hakkında bilgi sahibi olmak saldırganlık ile ilgili kavramları daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır.

2.2.2.1. İçgüdü Kuramı

İçgüdü kavramı üzerinde çok çalışılan, zaman içinde değişikliklere uğrayan bir kavramdır. Bu konuda hayvanlarda içgüdülerin ve içgüdüsel davranışların varlığı tartışmasız kabul edilirken, insanlarda tartışmalıdır (49).

İnsanlar bazen belirli durumlarda ve belirli uyarıcılar karşısında kendine özgü son derece yapılaşmış davranışlar gösterirler. Bu tür davranışlara içgüdüsel davranış adı verilir. İçgüdüsel davranışlar doğuştan vardır. Öğrenilmemişlerdir ve önceden saptanmış bir yapı içerisinde kendilerini gösterirler. Doğuştan gelen yapılaşmış davranışlar belirli uyarıcıların ortamında ortaya çıkarlar (39).

Psikanaliz öğretisinin kurucusu olan Freud, ilk değerlendirmelerinde saldırganlığı; insanın yaşamını devam ettirici ve cinsel ihtiyaçlarının engellenmesi durumunda gösterdiği tepkisel davranışlar olarak ele almıştır. Daha sonraki çalışmalarında ise insanlarda saldırganlık, şiddet ve yıkıcılık yönünde doğuştan gelen bir eğilimin varlığından söz etmiştir. Freud'a göre bu eğilim, iki temel içgüdüden birisi olan, öldürme içgüdüsünden (thanatos) kaynaklanmaktadır. Bunun karşısında ise yaşama ait davranışları, cinselliği ve kendini koruyucu içgüdüleri içeren yaşam içgüdü (eros) yer alır. Bütün davranışlarımız, bu iki içgüdüün birlikte hareketinden ortaya çıkar. Saldırganlık ve yıkıcılığın, öldürme içgüdüünün bir ürünü olduğunu savunmuştur. Bu yolla biriken enerji, yaşam içgüdüünün etkisiyle kaslarımızı yönlendirilir ve bu şekilde açığa çıkar. Bu her zaman karşısındaki kişiyi öldürme veya ona fiziksel bir zarar verme şeklinde görülmez. Sadece rekabet etme bile bir saldırganlık gösterisi sayılır (4).

Nasıl ki artan seksüel enerji seksüel aktiviteyle azalıyorsa, ölüm içgüdüsüyle birlikte bulunan yıkıcı enerji de saldırgan davranışlarla azalmaktadır. Bu duruma Freud Katarsis adını vermiştir. Freud'a göre içgüdünün temel fonksiyonu, gereksinmelerin yarattığı gerginliği azaltmaktır, insanda ölüm içgüdüsünün neden olduğu yıkıcılık, saldırgan eylemlerle azalmakta, saldırgan eylemde bulunduktan sonraki zaman aralığında ise yıkıcılık yeniden oluşmaktadır. Bu nedenle insan saldırganlığı, Freud'a göre kaçınılmazdır (129).

İçgüdü terimini önerenlerden Lorenz, saldırganlığın türlerin varlıklarını korumalarına ve sürdürmelerine hizmet ettiğini kabul eder. Saldırganlığı kabul edilebilir ve kabul edilemez olan biçiminde iki gruba ayırır. Sporda görülen saldırganlık davranışları kabul edilebilir saldırganlık grubunda incelenir (49).

Saldırganlığı Freudyen terminolojide inceleyen kişilik kuramcıları arasında büyük farklılıklar gözlenmiştir. Adler, saldırganlıkla ilgili ilk kuramını 1908 yılında geliştirip saldırganlığı, tüm gereksinmelerin doyumunu için uğraşan ve tek bir organa bağlı olmayan bir içgüdü olarak görmektedir. Yine ona göre saldırganlık içgüdüsü, çeşitli biçimlerde başkasına ya da bireyin kendisine yönelik olabilir. Hiddetli bir kavgayı saf bir saldırganlık örneği olarak gösterirken, spor ve savaş içindeki davranışları da bir çeşit saldırganlık olarak nitelendirmiştir. Onun daha sonraki yazılarında saldırganlığa daha az önem verdiği ve saldırganlık içgüdüden çok günlük yaşam kavgasında, engellere karşı verilen uğraşımın doğal bir sonucu olarak gördüğü izlenmiştir. Hem ölüm hem de saldırganlık içgüdülerini reddederek saldırganlığı, kişinin tehlikelerle dolu bir evrede yaşadığı temel endişe duygusuna bağlamıştır. Bu temel endişe duygusu, insanlara doğru, insanlara karşı ya da insanlardan uzaklaşarak çözüme kavuşturulabilir. Bu kuramda, sorununu insanlara karşı çıkararak çözmeye çalışan kişi saldırgan olarak nitelendirilmiştir (88).

2.2.2.2.Biyolojik Kuram

Tüm davranışlarımızın kökeninin beyin ve dolayısıyla merkezi sinir sisteminin olduğu bilgisi, saldırganlığın kökenlerinin beyindeki bazı yapılarla ya da bazı maddelerle ilgili olabileceğini düşündürmüştür (49).

Fetus erkek olduğunda testosteron vücutta oluşmaya başlamakta, dolayısıyla beynin oluşumunda da görev almaktadır. Bu nedenle erkeklerin kadınlardan daha saldırgan olduğu söylenmektedir. Almanya, İsviçre ve Danimarka'da cinsel şiddet suçundan mahkum olanlara, iğdiş edilmeyi kabul etmeleri durumunda erken salıverilecekleri söylenmiştir. Bu öneriyi kabul eden gönüllü suçluların izlenmesi sonucunda bunların cinsellikle ilgili düşünce ve eylemlerinde bir azalmanın yanı sıra, cinsel saldırılarında da bir azalmanın olduğu belirlenmiştir (129).

Saldırganlık ve kromozomlar ilişkisi incelendiğinde, erkeklerdeki fazladan bir Y kromozomunun, saldırgan davranışlara neden olduğu yönünde bulgular elde edilmiştir. Bununla birlikte, Y kromozomu ile ilgili farklı bulguların olduğu da unutulmamalıdır (4).

Maccoby ve Jacklin (1980), saldırganlıkla hormonlar arasında ilişki bulunduğunu sonucuna vardılar. Bu ilişki yalnızca insanlarda değil, hayvanlarda da görülür. Hamile maymunlara testosteron verilirse, doğan dişi maymunlar dişilerden daha saldırgan olurlar. Doğuştan ya da yanlış uygulama sonucunda testosteronu yüksek olan kızlarda da aynı durum görülür. Bütün bulgular, biyolojik yapı ile saldırgan davranış arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir (105).

2.2.2.3.Engelleme-Saldırganlık Kuramı

Saldırganlık, engellenmeye bir tepki olarak ortaya çıkar. Tepki verme eğilimi doğuştan gelebileceği gibi, sonradan da edinilebilir. Bu kuram Dollard ve ark. tarafından 1939' da geliştirilmiştir. Kurama göre engellenme, amaç ya da hedefe ulaşmanın durdurulmasıdır. Bu tür engelleme davranışları arttıkça, saldırgan dürtüler de artacak ve bu da saldırgan davranışa neden olacaktır. Sporda rakibini alt edemeyen sporcu saldırgan davranış gösterebilir (105).

Saldırganlığın temelinde, muhtemelen bir ihtiyacın tatminine yönelmiş davranışların engellenmesi yatmakta, engellenen organizma, fizyolojik ve bilişsel mekanizmaların yardımıyla öfkelenmektedir (öfke heyecanını yaşatmaktadır). Dolayısıyla kızan, öfkelenen organizmanın, saldırganlık “içgüdüyle” değil, hareketleri bir engelle önlendiği için saldırdığı söylenebilir (4).

Yani kurama göre engellenme, daima herhangi bir şekilde saldırganlığa yol açar ve saldırganlık daima bir engellenmenin sonucudur (122).

1941 yılında Barker, Dembo ve Lewin tarafından yapılan, artık klasik olmuş bir araştırmada, çocuklara birçok güzel oyuncakın bulunduğu bir oda göstermişler, fakat çocukların bu odaya girmesini engellemişlerdir. Uzun bir süre çocuklar, oyuncaklara, onlarla oynamayı umarak bir camın arkasından bakmışlardır. Bu uzun bekleyişten sonra, çocuklara bu oyuncaklarla oynama izni verilmiştir. Bu araştırmada bir başka grup çocuk da hiç bekletilmeden oyuncaklarla oynamaya başlamışlardır. Bu ikinci grup huzur içinde oyuncaklarla oynarken, birinci gruptaki çocuklar oldukça yıkıcı ve zarar verici şekilde oynamışlardır. Oyuncakları atma, kırma, onların üzerlerinde tepinme gibi davranışlar göstermişlerdir (73).

Yenilgi, başarısızlık, elenme ve benzeri gibi durumlar sporcularda engellemelere yol açan durumlardır. Sporcu bu durumlarda olumsuz duygusal deneyimler geçirirken çoğu durumda egosuna yapılmış bir tehdit olarak algılayarak hayal kırıklığına uğradığı için kendini korumanın bir yolu olarak bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde de saldırgan bir eylem gösterebilir. Bu durumda saldırı bir rahatlama ve kendini koruma nedeni olarak görülebilir (33).

Ait olunan grubu temsil eden takımın kazanması için verilen destek, bir süre sonra kazanmayı engelleyen veya engellemesi muhtemel olan faktörlere karşı (Hakemler, rakip takım oyuncularını, rakip takımın seyircileri gibi) tavır takınılmasını da beraberinde getirmektedir. Bu tavırda zaman zaman saldırganca olabilmektedir (76).

Bir canlı amacına ulaşmasını önleyen bir engelle karşılaşıncı, dürtüye bağlı gereksinme ve gerginlik artar, saldırganlık ortaya çıkabilir. Fakat her engellenmenin saldırganlık yaratacağı gibi bir genelleme yapılamaz. Engelin aşılması güçse, saldırganlık

ortaya çıkmayabilir; onun yerine engeli ortadan kaldırmaya yönelik başka girişimler denir, saldırganlık nesnesi değiştirilebilir, saldırganlık ertelenebilir ya da çaresizlik içinde boyun eğilir (öğrenilmiş çaresizlik). Saldırganlık nesnesinin değiştirilmesi bireysel düzeyde de, toplum düzeyinde de görülebilir. Sporda saldırganlığın yer değiştirmesi iki biçimde de olabilir (49).

Yale grubunun bu görüşü daha sonra Miller ve arkadaşları tarafından eleştirilmiştir. Bunlara göre engellenme, her zaman saldırgan davranışa neden olmamaktadır. Eğer engelleyen güçlü bir kişiye, bu kişiye karşı saldırgan davranışta bulunulmayabilir, başka bir davranışta bulunabilir veya saldırganlık bastırabilir(129).

Her saldırı engellenme sonucu ortaya çıkmaz. Ya da engellenme ile saldırının meydana gelme ihtimali azdır. Yenilgi, başarısızlık, elenme, şampiyon olamama gibi durumların meydana gelmesi, yüklenme, engellenme demektir (23).

2.2.2.4.İpucu-Uyarılmışlık Kuramı

Berkowitz'e göre engellenme, öfke (anger) olarak isimlendirilen duygusal uyarılmışlığın artmasına neden olur. Ama öfkeli olma hemen saldırganlığa neden olmaz. Çünkü engellenen kişi eğer hemen saldırgan davranışta bulunacak olursa cezalandırılacağını düşünebilir ve çevresel koşullar uygun olana kadar saldırgan davranışta bulunmaz. Ortam uygun olduğunda saldırgan davranışı gösterir (129).

Engellenme – saldırganlık kuramı ile sosyal öğrenme kuramını bütünleştiren Berkowitz (1993), engellenmenin ya da tahrik edilmenin saldırganlıkla sonuçlanabileceğini öne sürer, açık saldırganlığın genellikle saldırgan ipuçları bulunmadıkça ortaya çıkmayacağını ifade etmektedir. Saldırgan ipuçları da geçmişte saldırganlıkla birlikte bulunan ateşli silahlar gibi çevresel durumlara bağlanmaktadır. Bu kurama göre, engellenme daima saldırganlığa neden olmamakla birlikte, artan uyarılmışlık ve öfke saldırganlık olasılığını artırır. Saldırgan eylemlerin ortaya çıkmasında, artan uyarılmışlık ve öfke ile toplumsal olarak öğrenilmiş ipuçları, saldırgan davranışa neden olur. Eğer toplumsal olarak öğrenilmiş ipuçları uygun değilse saldırganlık ortaya çıkmayacaktır (46).

2.2.2.5. Sosyal Öğrenme Kuramı

Saldırgan davranış, engellenme duygusuna karşı yapılan tipik bir davranıştır. Psikologların neredeyse tümü, insanlarda saldırganlığın yalnızca doğuştan gelen etmenlere bağlanamayacağını, öğrenmenin saldırganlık davranışının türü ve miktarı üzerinde önemli bir etkisi olduğunu savunurlar (105).

Saldırganlığın sosyal öğrenme kuramı (social learning theory), Albert Bandura tarafından geliştirilmiştir. Bandura'ya göre (1973) saldırganlık doğuştan gelen veya içgüdüsel bir özellik olmayıp, edimsel koşullanma ve gözlemsel öğrenmeyle öğrenilen bir özelliktir. Bilindiği gibi edimsel koşullanmada istenilen davranımlar pekiştirilmekte, istenmeyen davranımlar pekiştirilmemektedir. Peğiştirilen davranımların ortaya çıkma (görülme) sıklığı artarken, pekiştirilmeyen davranımların ortaya çıkma sıklığı azalmaktadır. Terry ve Jackson'a (1985) göre spordaki pekiştirmeler üç grupta toplanmaktadır. Bunlardan ilki koçlar, sporcunun takım arkadaşları ve ailelerden oluşan referans grupları, ikincisi sporun yapısı ve kuralları uygulamadan sorumlu kişiler ve hakemler, üçüncüsü de taraftarlar, medya, mahkemeler ve genelde toplumdur (129).

Genel prensip şudur: Kavga etmeyi öğrenerek yetişenler, benzer durumlarda kavga edecekler ve kavga etmemeyi öğrenerek yetişenler barışçı tarzla davranacaklardır. Bütün memeli hayvanlarda ve kuşlarda bile ispat edilebilen bu durumdan, insan nesli için eğitimin nasıl bir önem taşıdığı kendiliğinden ortaya çıkmaktadır (102).

Sosyal öğrenme kuramında kişiyi saldırgan olmaya iten güçlerin içsel olmaktan çok dışsal olduğu görüşü hakimdir. Çevre ile kişi arasında iki yönlü bir etkileşim vardır. Hem çevre faktörleri davranışı şekillendirip etkiler, hem de çevre bireyin davranışlarıyla etkilenir (129).

Saldırganlığın kaynağı olarak dürtüler ve içgüdüleri görmeyip daha çok ortamdaki pekiştirici öğeler üzerinde durmaktadır. Bu kuramı diğer kuramlardan ayıran özelliklerden biri, saldırganlığı düşmanca ve incitme amacıyla yapılan bir davranış olarak değil amaca yönelik araçsal bir davranış olarak görmesidir. Bu

kurama göre çevre ile kişi arasında çift yönlü bir etkileşim söz konusudur. Çevre hem etkenleri, davranışları şekillendirip etkiler, hem de davranışlar tarafından etkilenir (48).

Bir kişinin, belli bir durumda saldırganca davranışlarda bulunup bulunmayacağı birçok etkene bağlıdır. Kişinin geçmiş deneyimleri, durumsal pekiştirici etkenler (engellenme, silah vs. gibi saldırganlığı uyaran etkenler), kişinin saldırganlıkla ilgili düşünceleri ve algısı, sosyal ve çevresel bir takım değişkenler bu etkenlerdir (73).

Bu kuram, saldırgan davranışların kaynaklarının çok çeşitli olduğunu, geçmiş deneyim ve öğrenmeden, dış durumsal etmenlere kadar yayılan çok geniş bir yelpaze içinde değerlendirilmesi gerektiğini, ayrıca saldırganlık ve şiddetin, nesiller boyunca öğrenilmiş bir davranış kalıbı olarak geçtiğini savunmaktadır. Geçmişteki deneyimlerin saldırganlığın ne zaman, hangi durumlarda ve de ne sıklıkta ortaya çıkacağını belirlediğini, çocukların model olarak aldıkları ana babalarının davranışlarından, nasıl davranmaları gerektiğini öğrendiklerini, aile ve dış çevreden edindikleri saldırgan modellere özenerek saldırgan davranışlarda bulduklarını ileri sürmektedir. Saldırganlığın içgüdü ve engellenme açısından bakan görüşlerle karşılaştırıldığında, sosyal öğrenme yaklaşımını benzersiz kılan şey, saldırganlığı değiştirebilir ve engellenebilir bir olgu olarak görmesidir. Oysa saldırganlığı içgüdüyle açıklayan görüşler saldırganlığı kaçınılmaz ve genetik olarak programlanmış bir davranış olarak görme eğilimindedir. Bu yaklaşım, saldırganlığın öğrenildiği gibi unutulabileceğini ya da uygun koşullar altında hiç öğrenilmeyeceğini savunmaktadır (64).

Son yıllarda okullarda, spor salonlarında, stadyumlarda saldırgan davranışlar giderek yoğunluk kazanmaktadır. Çocuklar ve gençler yaşanan kötü örneklerden etkilenmekte, zaman zaman sorunlarına da bu tür yöntemlerle çözüm yoluna gitmektedirler. Spor ile uğraşan ergenlerin spor ortamında sergiledikleri saldırganlık davranışları ve çeşitlerinin belirlenmesi ve nedenlerinin ortaya konması, sporda şiddet ve saldırganlığın önlenmesi açısından önem arz etmektedir (77).

2.2.3. Saldırıcılığın Türleri

2.2.3.1. Amaç Yönelimli Saldırıcılık

Buz hokeyinde oyuncunun rakibine omuz ile vurması, basketbolda ribaunda çıkan oyuncunun rakibine dirsek atması ya da bir boksörün rakibine nakavt edici yumruk atması gibi davranışlar herhangi bir düşmanlık niyeti taşımadan, yalnızca bir amaca erişmek için gerçekleştirilen davranışlardır (65).

2.2.3.2. Araçsal Saldırıcılık

Bu tür saldırıcılıklarda sporcu kendi amacını gerçekleştirmek için, rakip takımın ya da rakip sporcunun durdurulması için harekete geçmektedir. Burada amaç rakibe zarar vermek değil, rakibin sportif olarak amacına ulaşmasını engellemektir. Örneğin bir futbol maçında gole giden rakip takımın futbolcusunu formasından çekmek bu saldırıcılık türüne örnek olarak gösterilebilir (71).

Araçsal saldırıcılıklar, sportif bir amaç için belli bir düzeyi yakalama, karşısındakini yenme aracı veya kaybetmekten kaçınma davranışı biçiminde ortaya çıkar. Bu tür saldırıcılığa, özel duygusal uyanma belirtileri eşlik etmez ve bunlar öğrenilmiş davranışlardır (110).

Araçsal agresiflik rekabetçi bir avantaj ya da intikam edinmek gibi bazı diğer hedeflere ulaşma arzusuyla motive olunan planlı agresifliktir. Bazı hokey oyuncularının yazısız iş tanımı daha zayıf takım arkadaşları için koruma sağlama ve rakip oyunculara saldırmayı içerir. Oyuncularından birine haksız görülen bir saldırı ya oyunun sonraki kısmında ya da gelecek karşılaşmalarındaki intikamı gerektirir. Uygulayan tarafından bir saldırı hesaplaşma amacıyla önceden tasarlanır ve gayri şahsidir (117).

Öğrenilmiş saldırıcılık eylemler, araçsal saldırı olarak tanımlanır. Bir hedefe ulaşmak için bu saldırı türü planlı olarak uygulanır. Araçlı saldırılar kurallara uygun olarak geliştirilebileceği gibi, kuralların dışına da çıkabilir. Sporda varılan ya da ulaşılacak istenen hedefler para, başarı, prestij, adını duyurma, şöhret olma olabilir. Saldırıcılık davranışta bulunan sporcu saldırıcılığı bu amaçlarına erişmede bir araç

olarak görebilir. Eğer bir şekilde bir kez saldırganlıkla amacına erişmişse, saldırgan davranış pekişir. Bu pekiştirme kişide, saldırganlıkla amaca ulaşılabilceği izlenimi yaratır (6).

Örneğin, öfkeli bir eş evdeki reislik statüsünü korumak için karısına saldırganca davranabilir. Dolayısıyla birincil hedeflerin seçilmesi söz konusu olur. Bunlar, içerisinde güç ve egemenlik hedefleri, izlenim yaratma, adını duyurma hedefleri sayılabilir. Çoğu gençlik grubu saldırganlığı salt adını duyurma, arkadaşlık çevresi üzerinde statü koruma amacıyla yapmaktadır (32).

2.2.3.3.Emir Altındaki Saldırganlık

Koç'un oyuncularına maçı mutlaka almaları gerektiğini, bunun için ellerinden geleni yapmalarını istemesi üzerine oyuncunun sertleşmesi ve rakip oyunculara saldırgan davranışlarda bulunmaları, bireylerin emir altında gerçekleştirebilecekleri saldırgan eylemlerin sınırsız olduğunu göstermektedir (128).

2.2.3.4.Düşmanlık İçeren Saldırganlık

Düşmanca (antisosyal) saldırganlık toplumsal olarak onaylanmaz. Ne var ki, bir çok saldırgan davranış, gerçekte, toplumsal kuralların zorlamasıyla oluşur ve bu yüzden de özgeci (ya da toplumsal) olarak nitelenir. Kuralları destekleme ve uygulamaya yönelik eylemler, anne-baba disiplini ya da maç sırasında koçun emirlerine uyma, uygun hatta gerekli görülmektedir (105).

Sosyal psikologların birçoğu, birincil amacı birine zarar vermek olan bir saldırganlığın bulunduğunu tartışmaktadırlar. Böyle bir saldırganlık genellikle düşmanlık içeren saldırganlık olarak isimlendirir ve bu saldırganlık duygusal ya da öfke saldırganlığı olarak düşünürler. Saldırıda bulunan kişi diğerlerine hoş olmayan uyaranlar gönderir ve onlara zarar vermeye çalışır (32).

2.2.3.5. Atılgnlık

Atılgnlık, bireyin kendi çıkarlarını koruması için kaygıya kapılmadan duygularını açıkça anlatabilmesi ve başkalarının haklarını kabul ederek kendi hakkını kullanmasını sağlayan her davranış atılgnlık olarak tanımlanmaktadır (133).

Atılgnlık, saldırgan olma anlamına gelmez. İnsanın kendini kolayca ifade edebiliyor olması da bir tür atılgnlık olabilir. Atılgnlık, başkalarının haklarını ihlal etmeden, kişinin kendi haklarını kabul edilebilir biçimde savunmasıdır. Atılgnlık, dolaysız yollardan faydalanılarak kurulan dürüstçe, etkileyici ve açık bir iletişim çeşididir (34).

Bu davranış şekli saldırganlıkla karıştırılmakta olan atılgnlık, yani atılgn davranıştır. Atılgnlık, çok yönlü bir kavram olması nedeniyle, bu konuda çeşitli tanımlar yapılmış ve bir kişilik özelliği olmaktan çok öğrenilmiş, duruma özel bir seri sözlü ve sözlü olmayan davranışlar bütünü olarak tanımlanmaktadır (128).

2.2.4. Saldırganlığı Etkileyen Faktörler

2.2.4.1. Aile

Hayata gözlerimizi açtığımız andan itibaren yanımızda olan ailemiz sayesinde, dünyayı tanımaya başlar ve ilk öğrenmelerimizi gerçekleştiririz. Neyin doğru, neyin yanlış olduğunu, neyin kabul edilebilir veya kabul edilemez davranışlar olduğunu ilk olarak ailemizden öğreniriz. Ailenin huzurlu bir ortam oluşturması, çocuk için çok büyük bir ihtiyaçtır.

Ahlaki içselleştirme ve benlik denetimini olumsuz etkileyen aynı ana-babalık davranışları, erken çocukluktan ergenlik sonuna kadar saldırganlıkla bağlantılıdır. Böyle ana-babalık davranışları arasında sevginin geri çekilmesi, güce başvurma tehdidi, olumsuz yorumlar ve duygular, fiziksel ceza ve tutarsız disiplin sayılabilir (31).

Kişinin ilk sosyal çevresi ailesidir. Sosyalleşme süreci ailede başlar ve hayat boyunca devam eder. Saldırganlığın ortaya çıkmasında aileye ait özellikler ilk sırada yer almaktadır (121).

Aile; “üyeleri arasındaki ilişkiler ve etkileşim yönünden sosyal bir grup, sosyal ve ekonomik yönden bir birlik, sosyal yaşamın temel göstergelerinden biri olarak bir örgüt, üyelerinin ihtiyaçlarının karşılanması ve yürütülmesinde sistematik kuralları bulunan en küçük sosyal bir yapı” olarak tanımlanmaktadır (66).

Aile içi iletişim bozukluğu, eşler arası anlaşmazlık ve şiddet erkek çocuklarında saldırganlık ya da içe kapanıklık gibi davranış problemleri meydana getirebilmektedir. Anne sevgisini göstermediği yerde babanın otoritesinin hissettirilmesi, babanın çocuk üzerindeki aşırı baskısı da çocuğu saldırgan ve kavgacı davranışlarının nedeni olabilmektedir (103).

Birey ilk eğitimini aileden aldığı için insani yönünün ve manevi değerlerinin gelişiminde ailenin rolü oldukça önemlidir. Saldırganlık ve beraberinde getirebileceği olumsuzluklar insanlık vasıfları ile bağdaşmayan durumlardır. Bu nedenle ilk eğitimini ailesinden doğru bir şekilde alıp içselleştiren bireylerin saldırganlığa ve diğer olumsuz davranış ve tutumlara olan eğilimleri, ailesinden eğitim alamamış ya da çarpık aile yapısına sahip olduğu için yanlış eğitim almış bireylere göre daha azdır. Bu nedenle aile ile saldırganlık arasındaki ilişki göz ardı edilmemelidir (138).

Saldırgan davranışın ortaya çıkma nedenleri arasında aileye ait özellikler ilk sırada yer almaktadır. Ebeveynlerin çocuğun davranış ve isteklerini eleştirmesi, alay etmesi, çocuğu sık sık cezalandırması, çocuğun her isteğine boyun eğmesi veya ihmal etmesi, saldırgan davranışa neden olmaktadır. Anne-babanın çocukla sağlıklı iletişim kurmasında çocuğa yönelik tutumların yanı sıra sosyo-ekonomik düzey, cinsiyet, anne-baba öğrenim düzeyi, mesleği, çalışma durumu, kendisinin istismara uğrayıp uğramama durumu, evlilik anlaşmazlıkları, boşanma, işsizlik, ekonomik sıkıntılar, hastalıklar gibi etmenler de saldırganlık davranışının ortaya çıkmasında etkili olmaktadır (9).

Çocukları olumsuz yönde etkileyen aile tutumları ve sebep oldukları sonuçlar aşağıda belirtilmektedir.

Otoriter Aileler: Çocuğa, sınırlayıcı katı kurallar koyar ve tam bir itaat beklerler. Kurallara neden uyulacağı çoğunlukla açıklanmaz. Ceza ya da sevgiden yoksun bırakma tehdidi ile kurallara uyulması sağlanmaya çalışılır. Bu tür ailelerin çocukları mutsuz, her şeye üzülen, amaçsız, çabuk kızan ve saldırgan kişiler olurlar.

İzin Verici Aileler: Sıcak, fakat ihmalcı bir aile tutumudur. Çocuklar yakından izlenmez, her şeye izin verilir. Bu tür aileden gelen çocuklar kararlarını düşünmeden verirler. Bu çocuklar kıskanç, bencil, amaçsız ve asidirler.

İhmalci Aileler: Bu aile tipinde karı koca arasında şiddetli problemler vardır. Anne babalar kendi problemlerinden dolayı çocuklarıyla ilgilenmezler. Bu tür ailelerin çocukları kavgacı, şiddet yanlısı, alkol ve uyuşturucu bağımlısı olurlar (2).

Birey ilk eğitimini aileden aldığı için insani yönünün ve manevi değerlerinin gelişiminde ailenin rolü oldukça önemlidir. Saldırganlık ve beraberinde getirebileceği olumsuzluklar insanlık vasıfları ile bağdaşmayan durumlardır. Bu nedenle ilk eğitimini ailesinden doğru bir şekilde alıp içselleştiren bireylerin saldırganlığa ve diğer olumsuz davranış ve tutumlara olan eğilimleri, ailesinden eğitim alamamış ya da çarpık aile yapısına sahip olduğu için yanlış eğitim almış bireylere göre daha azdır. Bu nedenle aile ile saldırganlık arasındaki ilişki göz ardı edilmemelidir (107).

2.2.4.2.Okul ve Eğitim

Bireylerin okullardan aldığı eğitim, hayatlarını yönlendirebilmeleri ve çevreleriyle girdiği etkileşimlerde sağlıklı bir iletişim kurmaları açısından çok önemlidir. Bu nedenle okullar eğitim planlarını düzenlerken bireylere olumlu davranışları kazandıracak şekilde düzenlemelidirler (138).

Okul, temel sosyal kurumlardan birisidir ve genel olarak bireyin yaşadığı toplumda yeteneğini, tutumlarını ve olumlu değerdeki davranış biçimlerini geliştirdiği yerdir. Eğitim kurumu her toplumda vardır, çünkü bireyin topluma

kazandırılması ve dolayısıyla toplumun sürekliliğinin sağlanması temel bir görevdir. Uygulama biçimi toplumlara göre değişebilir ama varlığı ve gereği tartışılmaz (22).

Okullarda karşılaşılan şiddet olayları, okul yöneticilerinin, öğretmenlerin ve öğrencilerin okulda güvende olmadıkları düşüncesini doğurabilmektedir. Oysaki okullar, eğitim kurumları olarak hem hizmet verenlerin hem de hizmet alanların kendilerini güven içinde hissettikleri yerler olmak durumundadır. Etkili bir eğitim ortamı için bu şarttır (63).

Disiplin cezalarının, az da olsa, şiddeti önlemede rolü elbette vardır. Ancak, disiplin cezaları şiddete yönelik değil, şiddetin derecesine göre okuldan uzaklaştırma, ailesine bildirme, çok arzu ettiği bir etkinlikten bir süre alıkoyma gibi durumları içermelidir (81).

Ergenlik dönemine okul yaşantıları ve öğretmen tutumları açısından bakılacak olursa; öğretmen tutumları ve davranışları öğrenciye değer veren, onu peşin şekilde yargılamadan olumlu bir insan olarak ele alan, ona karşı samimi ve dürüst davranan ve onunla duygudaşlık (empatik anlayış) kurabilen özellikler taşıması son derece önemlidir (80).

2.2.4.3. Alkol ve Uyuşturucu

Alkol ve uyuşturucu almış insanlarda şiddet olaylarına sıkça rastlanması, alkolün saldırganlık üzerine genel olarak, davranış kontrolünü gevşetici bir etkisinin olup olmadığı sorusunu gündeme getirmiştir ve konu ile ilgili birçok araştırmalar yapılmıştır (135).

Saldırganlık davranışının önde gelen kaynaklarından birisi uyuşturucu madde kullanımınıdır. Alkol ve madde kullanımıyla, saldırganlık eylemlerinin birbirini tırmandırdığı tespit edilmiştir. Uyuşturucu maddelerin kimyasal etkileriyle saldırgan davranışların, şiddet eylemlerinin ortaya çıkmasında doğrudan rol oynamaktadır. Bu maddelerin insan beyni üzerinde kontrol mekanizmalarını zayıflatması veya yoğun enerji halinin ortaya çıkması neticesi, şahıslar daha saldırgan ve kontrolsüz davranış içerisinde olabilmektedirler (12).

Madde ve alkol kullanımı bireyleri kural tanımama, kendine ve çevreye zarar verme gibi davranışlara itmekte saldırganlık, şiddet ve suça neden olmaktadır (15).

İnsanlık tarihinin başlangıcından itibaren, keyif verici, ağrı giderici ve hastalıkları iyileştirici olarak kullanıldığı bilinen uyuşturucu maddelerin suistimal edilerek kullanılması, canlıların organizmasını olumsuz yönde etkilemektedir. Sinir sistemi üzerine etki ederek, akli, fiziki ve psikolojik dengeyi bozar, alışkanlık ve bağımlılık yapar, kişi ve toplum üzerinde ekonomik ve sosyal çöküntü meydana getirir. Alkol ve uyuşturucu madde kullananlar, alkol veya maddenin parasını karşılamak için yasa dışı yollardan para kazanmaya çalışabilirler. Bu nedenle, toplumda suç oranlarında bir artış görülür. Bunun yanında çevrelerine karşı saldırgan tutumlarda bulunurlar (62).

2.2.4.4.Kitle İletişim Araçları ve Medya

Kitle iletişim araçları, iyi yönde kullanıldıkları zaman insanlığa çok faydalı olacağı, olumsuz yönde kullanıldıkları zaman da ise toplumu kötü yönde etkileyeceği bir gerçektir. Kitle iletişi araçları çeşitli konudaki enformasyonla insanlar üzerinde etkili olabilmektedir. Bilgi edinmek ve özellikler boş zamanları değerlendirmek üzere kitle iletişim araçlarına yönelen insanlar, yoğun bir yönlendirme ile karşı karşıya kalabilmektedirler (4).

Kitle iletişim araçlarından özellikle televizyonun çocuklar ve yetişkinler üzerindeki olumsuz etkileri mevcuttur. Bazı TV kanallarında, bazı gazetelerde gösterilen vahşet görüntüleri ve verilen şiddet haberleri, çocukları ve gençleri etkisi altına alarak onlara kötü örnek olmaktadır. En yumuşak toplumlarda bile hınç artımı, nefret ve şiddetin körüklenmesi, insanların dengesiz davranışlara sürükleyebilmektedir (30).

Algılanan veya öğrenilen bilgilerin zihinde bıraktığı tortuların insanın davranışlarını belirlediği düşünülürse, çocuklar gerçek ya da sahte olduğunun farkına varmaksızın televizyonda sunulanları örnek birer davranış kalıbı olarak kabul edip ona göre davranacaklardır (7).

Modern anlayışa göre, elit spor olayları, halk kitlelerine aktarılmadıkça değer taşımamaktadır. Yaşanan gelişmeleri kitlelere aktarma işlevini yerine getiren medya, günümüzde sporun tamamlayıcısı ve ayrılmaz bir parçası konumundadır. Spor sahalarında yaşanan şiddet ve holiganizm olaylarının önlenmesinde medyanın da sorumluluk üstlenmesi gerektiği zaman zaman dile getirilmektedir. Medya, haberleri veriş şeklinden yorumlama biçimine, attığı başlıklardan kullandığı söz kalıplarına kadar bütün unsurlarıyla spor kamuoyunu şekillendirmede dolaylı da olsa bir etkiye sahiptir (109).

Kitle iletişim araçlarında şiddet içerikli görüntü izlemek temel olarak fiziksel saldırganlığa, daha sonra ise diğer saldırganlık türlerinin artmasına yol açabilmekte ve bireyin daha saldırgan bir kişiliğe bürünmesine neden olabilmektedir (59).

Kitle iletişim araçlarının saldırganlık ve suçlu ilgisini tespit için, öncelikle medyanın insan tutum, davranış ve eylemleri üzerindeki etkilerini belirlemek gerekmektedir. Dönmezer (1994)'e göre, belirli bir mesajı ya da şiddet veyahut müstehcenliği yayan haberleşme aracı insanların tutum, tavır ve hareketlerini, onların istek ve ihtiyaçlarını tatmin edebilecek bilgileri naklettiği zaman etkili olabilir (28).

Gündelik yaşamda insanların sosyal ortamlarda kuralları göz önüne almadan davrandığı ve bunun sonucunda saldırgan davranışlar sergilediği görülmektedir. Özellikle kitle iletişim araçlarıyla neredeyse sürekli şahit olduğumuz saldırgan davranışların, günümüzde artık normalmiş gibi algılanmaya başlandığı, hatta görmezden gelindiği söylenebilir. Araştırmacılar, 1980'li yıllarda televizyon programlarındaki şiddetin insanları nasıl etkilediğini incelemiştir. Araştırma sonuçları incelendiğinde iki farklı sonuç ortaya çıkmaktadır. Şiddet içeren programlar izlemenin insanların şiddete karşı duyarsızlık geliştirmelerine neden olduğunu savunan bir görüşün yanı sıra, şiddetin sorunları çözmek ve amaca ulaşmak için kabul gören bir yol olarak algılanabileceğinin kitle iletişim araçları ile öğrenildiğini savunan bir diğer görüş mevcuttur. Araştırma bulguları televizyonda izlenen şiddetin çocuklardaki saldırganlık eğilimini arttırdığını göstermektedir (75).

Günümüzde kitle iletişiminde özellikle televizyonda saldırganlık ve şiddet bir araç olarak kullanılmakta ve içinde saldırganlık ve şiddet olmayan bir haberin haber olarak nitelendirilmediği durumlara gelinmiştir (55).

2.2.4.5. Kişilik

Kişilik bir insanı başkasından ayıran bedensel, zihinsel ve ruhsal özelliklerin bütünü olarak değerlendirilmektedir (95).

İnsanoğlu toplumsal bir varlık olduğu için toplum tarafından kabul edilmek ister, dışlanmamak için toplumun koyduğu sınırlar içinde yaşamaya çalışır. Normlar bazı saldırganlık davranışlarının gösterilme olasılığını azaltırken, bazılarını da göz yumabilir. Bu nedenle bireyler saldırganlık davranışlarına başvuracakları zaman yaptıkları değerlendirme sırasında toplumsal normları da dikkate almaktadırlar. Ancak bireyler her zaman toplum kurallarına bağlı kalamayabilir, toplumun onaylamadığı saldırganlık davranışlarına da başvurabilmektedirler. Bu durum ise bireylerin bireysel özellikleri ve kişisel yatkınlıklarından kaynaklanmaktadır (138).

Kişilik, insanın doğuştan getirdiği ve sonradan kazandığı bedeni, ruhi ve sosyal bütün özelliklerin, birbirine etki ederek meydana getirdiği ahenkli bir bütündür. Kişiliğin gelişiminde etkili olan etmenler; fiziksel yapı, mizaç, ilgi ve değerler, sosyal tutumlar, karakter ve bireyin içinde yaşadığı kültürdür (94).

İnsanların toplumun hoş görmediği güdeleri bastırma yoluna gittiği bir benlik türü olan üst benlik türünde ahlaki anlayış ve günah gibi kavramlar yer alır. Üst benlik vicdan olarak da tanımlanmaktadır. İnsan yetiştiği ortam, içerisinde bulunduğu sosyal çevre ve statüsü ne olursa olsun saldırganlık güdeleri taşıyabilir. Bu güdelerin bastırılması ise insanın vicdanı ile mümkün olmaktadır. Aksi takdirde her türlü saldırganlık davranışını sergiler ve hiçbir pişmanlık duymaz. Tüm bunların dışında bir de insanların gösterebileceği kişilik bozukluklarından söz etmek doğru olacaktır. Kendine güveni olmayanların en önemli özelliklerinden birisi her an tehdit altında olduklarına inanmalarıdır. Kendisini güvende hissedenden hiç kimse, saldırgan bir tutum takınmaz (71).

Buss ve Craik'e (1983) göre, kişilerarası ilişki tarzı, bireyin çeşitli ilişki ve durumlarda sergilediği genel davranış eğilimi ve kişilik örüntüsünü temsil etmektedir. Olumsuz kişilerarası ilişki tarzları, bireylerin hayat kalitesini ve yaşam doyumunu olumsuz yönde etkilemekte, ilişkilerinde çatışma ve sorun yaşamalarına zemin hazırlamaktadır. Çatışmaların çözümü için bazı bireyler yapıcı yollar kullanırken, bazıları da yıkıcı yolları, saldırgan yöntemleri tercih etmektedir (68).

2.2.4.6.Çevresel Faktörler

Saldırganlığı etkileyen başlıca çevresel faktörler; hava kirliliği, gürültü, sıcaklık, kalabalık ve karanlıktır.

Gürültü, sıcaklık, hava kirliliği, fiziksel stres yapıcılar, bölgesel saldırılar, kişisel yerlere izinsiz girme ve aşırı kalabalık insanlar arası stres yapıcılar olarak, çevresel faktörler içinde yer alır ve saldırganlığa neden olurlar. Bu belirtilenler insan psikolojisi üzerinde yaptıkları etkiler bakımından günlük insan yaşamında büyük etkiler bırakırlar (50).

Her toplum, topluluk veya kişi mutlaka bir fiziki çevre içerisinde bulunmaktadır. Toplulukların yerleşme tarzları ve çevre şartları sosyal yapının başlıca dış özelliğini oluşturur. Bu özellik sosyal yapı ile karşılıklı ilişki halinde bulunur (131).

Çevresel faktörlerin geniş bir bölümü kitle kargaşalarının patlak vermesine sebep olabilir. İnsanlar arası saldırganlığı artıran faktörler arasında gürültü, sıcaklık, karanlık, kalabalık, kötü koku ve pasif içicilikte vardır. İzleyiciler ve faktörlerin bir veya daha fazlasının var olduğu koşullar altında kendilerini bir olay izlerken bulabilirler. Buna rağmen çevresel faktörler ile saldırganlık arasındaki ilişki sporda nadiren test edilmektedir. Büyük bir bölüm için, laboratuvar bulgularından ve diğer veri kaynaklarından genelleştirme yapmak gerektirmektedir. Sonuç olarak çevresel faktörlerin düşmanca taşmalarındaki isteğe olan katkısı yapılan çalışmalar ile gözler önüne serilmiştir (116).

2.2.5. Saldırganlık, Şiddet ve Spor İlişkisi

Günümüzde spor tarif edilirken, onun çoğunlukla saldırganlığı ortadan kaldırma ve öfke patlamalarını hafifletme imkânını sağladığından söz edilir. Diğer taraftan, birçok spor müsabakasında, özellikle de futbolda, saldırgan eylemlerin sayısı ve şiddetinin arttığı gözlenir. Burada, "spor faaliyetlerine bağlı olarak saldırgan eylemler artar mı, yoksa azalır mı?" sorusuyla bizi karşı karşıya getiren iki eğilimin varlığı açıkça görülmektedir. Sporda saldırganlık problemiyle ilgili olarak doğru bir ifadeye bulunabilmek için, en azından teorik esasların kısaca ortaya konması gerekir (27).

2.2.5.1. Sporda Saldırganlığın Görüldüğü Durumlar

Sporda saldırganlık bir deşarj vasıtasıdır. Rakibi yenme gibi arzularla bir takım hareket yaptırıcı manada kullanılan mobiller teşkil ediyor. Böylece saldırganlığın tatmini sağlanıyor. Kişi toplumun normal şartlarda yasakladığı saldırgan davranışları spor ile yok edebiliyor. İnsanlar da otoriteye isyan, baskıya boyun eğmeme gibi isyanların yerine spor faaliyetlerinde bu hırs ve agresif davranışlarda bulunmakta ceza vermekten zevk almaktadır. Bu kişiler spor sayesinde zihni ve bedeni bakımdan rakiplerini yenerek tatmine kavuşmaktadırlar. Bazıları da saldırganlık arzularının daha da arttığını savunmaktadır (30).

Sporda da saldırganlığa sık rastlanır. Bu durum sporcunun özelliklerine, koçun verdiği taktiğe, taraftar ve medya baskısına bağlı olabilir. Özellikle takım sporlarında saldırganlığı içeren bazı terimler yerleşik durum almıştır. Örneğin, "agresif savunma", "agresif oyun" bunlardan bazılarıdır. Burada geçen agresif terimi onaylanan bir durumu gösterir. Kuralların sınırlarını aşmadığı sürece desteklenir, hatta ödüllendirilir. Oysa günlük yaşamda agresif davranışlar ya toplumsal kurallarla ya da yasalarla sınırlanmıştır; yaptırım uygulanır. Bu durumda sporda hangi davranışların saldırgan davranış kabul edilip edilmediği açıklığa kavuşturulmalıdır (49).

Günlük hayatta yapılan ve saldırgan bir davranış olarak kabul edilen bir davranış biçimi, spor müsabakası içerisinde o spor dalının kuralları çerçevesinde

doğal bir davranış olarak kabul edilebilir. Spor branşının kendi kurallarının dışına çıkılıp çıkılmaması saldırganlığı belirleyebilir. Örneğin travmatik bir spor branşı müsabakası içerisinde rakibe atılan bir tekme veya yumruk o spor dalının kendi doğasına uygun ve kurallar çerçevesinde kabul edilebilirken, günlük yaşamda yapılması durumunda saldırgan bir davranış olarak kabul görmektedir (79).

Spor dallarının hemen hepsinde sporcuların belirli bir fiziksel güç göstermeleri gerekir. Bu güç zaman zaman saldırganlık sınırları içerisinde yer alır. Bu yönüyle bazı spor dallarının daha fazla saldırganlık ögesi içerdiği söylenebilir. Örneğin: Amerikan futbolu, boks, güreş gibi spor dalları fiziksel güç kalıbı içerisinde saldırgan davranışların en yoğun olduğu spor dallarıdır. Bunu, futbol, basketbol, buz hokeyi, hentbol gibi sporlar izlemektedir (54).

Başlangıçta, sporla bağdaşmayan olaylar olarak kabul edilse de saldırganlık ve şiddet olaylarına spor alanlarında rastlamak olasıdır. Hem spor karşılaşmalarına katılan sporcular arasında hem seyirciler arasında saldırganlık içeren davranışlar görülmekte, bu olaylara karışanlar, bu davranışlarını kendilerince haklı, çeşitli gerekçelere dayandırmaktadırlar. Oysaki sporun, insanları ve toplumları birbirine yakınlaştıran sosyalleştirici, temel felsefesi barış, kardeşlik, dostluk olan önemli bir olgu olduğu sürekli vurgulanmaktadır. Tarihte, olimpiyatlar sırasında savaşı ara verildiği bilinmektedir (142).

Başkalarının eylemlerinin saldırı olarak kabul edilip ve bu şekilde yorumlanıp yorumlanmadığı, ilgili duruma ve bu olaya katılanların tecrübelerine de bağlıdır. Gündelik hayatta çarpışmak, genellikle saldırı olarak sınıflandırırken futbolda buna müsaade edilir. Gençler, sporda rakibine zarar verme kastı taşımayan, bedeni mücadelelerin bulunduğu öğrenmelidir. Öğrenciler ve gençler başkalarının davranışlarını saldırgan şeklinde yorumlamaya daha yatkındır. Genç takımlarda rakibin davranışına tepki olarak saldırı davranışı sergileme, yetişkin sporculara oranla daha sık görülür. Bunların saldırıları gittikçe amaca yönelik bir araç olarak kullanılır. Bu bilgiye dayanarak bir oyuncunun davranışının şartlarını açıkça ortaya koymak, çalıştırıcının görevi olarak kendisini gösterir. Spordaki özel kural ve norm

gündelik hayata ait tecrübelerle karşılaştırılır. Böylece saldırının yanlış yorumlanmasının önceden engellenmesi amaçlanır (44).

Günlük hayatımızın doğal unsurlarından biri haline gelen saldırganlık, maalesef yaşamımızın tüm boyutlarında olduğu gibi sportif faaliyetlerde de görülmekte ve sporda saldırganlık bir boşalma vasıtası olarak algılanmaktadır. Dünyada ve Türkiye’de sporda saldırganlık giderek artmaktadır. Öyle ki bugün yapısal, çevresel, sosyal ve bilişsel değişkenler grubu, izleyici şiddetiyle birleşerek sporda tehdit oluşturmaktadır. Kişi, cemiyetin normal şartlarda yasakladığı veya hoş görmediği saldırgan davranışları, spor vasıtasıyla yok etmeye çalışmaktadır. Özellikle insanların otoriteye başkaldırma, baskıya boyun eğmeme gibi isyanları spor aktivitelerinde yer alan ve tamamen kurallar içerisinde bulunan hırs veya agresif davranışlar biçiminde ortaya çıkarak sporcuların saldırganlık dürtülerinin en alt düzeyde seyretmesine sebep olabilir. İnsanlarda otoriteye başkaldırma, baskıya boyun eğmeme gibi isyanların yerine spor faaliyetlerinde bu hırs ve agresif davranışlarda bulunmakta, ceza vermekten zevk duymaktadır. Spor sayesinde zihin ve beden bakımından rakiplerini yenerek tatmine kavuştuğu söylenebilir. Fakat bazı araştırmacılar tarafından sporun kısmen bireylerin saldırganlık arzularını önlemesinin aksine artırdığı düşüncesi de savunulmaktadır (134).

Sporcu saldırganlığı ise bir başka sporcuyu bilerek ve direkt yaralama, sakatlama amacıyla yapılan davranışlar olarak ortaya çıkmaktadır. Müsabaka öncesinde tahmin edilen başarıya ulaşmak için geçen süre uzadıkça, saldırganlıkta çoğalır. Sakatlanma olayı sporcular için bir engellenme durumu veya tahrik unsuru olarak değer tutan tahrik, bir kimse veya durumun sporcu üzerinde rahatsızlık veya acı yaratması olarak tanımlanırken, spor faaliyetleri sırasında rakiple alay etme veya ona hakarete bulunma şeklinde gerçekleşebilir. Saldırganlığın bütün çeşitlerinde de karşıdaki insana zarar verildiği için kabul edilmesi ya da mazur görülmesi mümkün değildir (40).

Avustralya spor komisyonunun yaptığı araştırmaya göre spor veya organize edilmiş fiziksel aktivite programlarının, gençlerin anti sosyal davranışları üzerine

olumlu etkilerinin olduğu görülmüştür. Spor ve fiziksel aktiviteye katılımın suça eğilimi azalttığı belirlenmiştir (112).

2.2.6. Alanla İlgili Yapılan Araştırmalar

2.2.6.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Keskin (2015) “Liseler Arası Müsabakalara Katılan Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Durumlarının Araştırılması (Zonguldak-Kozlu örneği)” adlı çalışmanın amacı okullar arası spor müsabakalarına katılan öğrencilerin saldırganlık durumlarını çeşitli boyutlarıyla ele alarak ortaya koymaktır. Araştırmaya Kozlu'da 2013 -2014 eğitim-öğretim yılında okullar arası spor müsabakalarına katılan 3 liseden tesadüfi küme örnekleme yöntemine göre seçilmiş 400 sporcu katıldı. Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu ve İpek İlter (Kiper) tarafından geliştirilen Saldırganlık envanteri kullanılmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda spor yapma yılı, yaşadığı çevre ve gelir düzeyine göre anlamlı farklılıklar elde edilmiştir. Spor yapma yılı ve yaşadığı çevre tüm alt boyutlarda anlamlı farklılıklar elde edilirken, aile gelir düzeyine göre sadece edilgen saldırganlık alt boyutunda anlamlı farklılık bulunmuştur. Sonuç olarak 5 yıl ve üstü spor yapanların 4 yıl ve altı spor yapanlardan, ilçede yaşayanların ilde yaşayanlardan genel anlamda daha saldırgan olduğu, aile gelir düzeyine göre ise gelir arttıkça saldırganlığın arttığı bulunmuştur. Cinsiyete göre sporcuların yıkıcı saldırganlık puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Erkeklerin yıkıcı saldırganlık puanlarının kızlara oranla yüksek olduğu, kızların ise atılganlık puanlarının erkeklere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Cinsiyete göre erkek ve kızlar arasında anlamlı bir fark olmadığı ancak erkeklerin puanlarının kızlardan yüksek olduğu görülmüştür (78).

Yıldırım ve Abakay (2015) “Hokeycilerin İletişim Becerileri ve Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” amacı ile yapılan çalışmaya Türkiye Hokey Federasyonunun Ankara ilinde düzenlediği 2013 yılı açık alan Hokey Süper Ligi Müsabakalarına katılan 261 (129 erkek, 132 kız) hokeyci gönüllü olarak katılmıştır. Araştırmada veri toplama araçları olarak Korkut (1996) tarafından geliştirilen “İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeği” (İBDÖ) ile Kiper (1984) tarafından geliştirilen “Saldırganlık Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçeklerden elde edilen

veriler SPSS 16.0 programında yararlanılarak analiz edilmiştir. Sonuç olarak, çalışmaya katılan kadın ve erkek hokeycilerin yıkıcı saldırganlık ve edilgen saldırganlık puanlarının ortalamasının altında olduğu, hokeycilerin iletişim becerileri artarken atılganlık davranışlarının da arttığı, iletişim becerileri artarken yıkıcı ve edilgen saldırganlık davranışlarının azaldığı, yıkıcı saldırganlık arttıkça edilgen saldırganlığında arttığı sonucuna ulaşılmıştır (141).

Çakır (2014) “Liseler Arası Müsabakalara Katılan Sporcu Öğrencilerin Saldırganlık Durumlarının Araştırılması (Rize İli Örneği)” adlı çalışmanın amacı liseler arası müsabakalara katılan sporcuların saldırganlık düzeylerini araştırmak ve bunun yanında spor ve saldırganlık ilişkisini çeşitli boyutlarıyla ortaya koymaktır. Araştırmaya Rize’de 2013-2014 eğitim öğretim yılında okullar arası spor müsabakalarına katılan 26 liseden tesadüfi küme örnekleme yöntemine göre seçilmiş toplam 490 sporcu katılmıştır. Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu ile İpek İter (Kiper) tarafından geliştirilen Saldırganlık Envanteri kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda yaş, cinsiyet, okul türü ve spor dalı türüne göre sporcuların atılganlık hariç tüm alt boyutlardaki saldırganlık puanlarında anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Ergenlik döneminde sporcuların yaşları arttıkça genel saldırganlıklarının da arttığı, erkeklerin kızlardan, meslek lisesine giden sporcuların genel liselere giden sporculardan ve takım sporu yapan sporcuların bireysel spor yapan sporculardan daha saldırgan oldukları bulunmuştur (40).

Oda (2014) “11–13 Yaş Grubundaki Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin İyimserlik İle Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi” adlı çalışmasının amacı 11–13 yaş gurubundaki spor yapan ve yapmayan öğrencilerin iyimserlik ile saldırganlık düzeylerinin incelenerek, spor yapmanın saldırganlık ve iyimserlik düzeyleri üzerindeki etkilerini tespit etmektir. Araştırmada Samsun Çarşamba merkez ortaokullarında öğrenim gören 6. 7. ve 8. sınıf öğrencilerinden 11-13 yaş grubundaki, 224 spor yapmayan, 262 spor yapan toplam 486 öğrenciye anket uygulanmıştır. Öğrencilerin saldırganlık düzeyleri için Tuzgöl (1998) tarafından geliştirilen “Saldırganlık Envanteri” kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre spor yapıp yapmama durumuna göre öğrencilerin saldırganlık puanlarında anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Öğrencilerin saldırganlık ortalama puanlarında, cinsiyet, anne ve

baba eğitim seviyesi, gelir seviyesi alt gruplarında anlamlı farklar görülürken, yaş, kardeş sayısı, yapmış olduğu branş dikkate alındığında istatistiksel farklılığa rastlanmamıştır (100).

Çetin ve ark. (2013) “Beden Eğitimi Bölümünde Okuyan Öğrencilerin Temel Psikolojik İhtiyaçları İle Saldırganlık Seviyeleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi” adlı çalışmada 138 bayan ve 233 erkek öğrenciye Kesici tarafından Türkçe’ye uyarlanan Temel psikolojik ihtiyaçlar ölçeği ve İpek İter Kiper saldırganlık envanteri uygulanmış ve yıkıcı saldırganlık ile atılganlık yönünden bayanların erkeklere göre yıkıcı saldırganlıkları (Bayanlar 208.48-erkekler 169.87) daha yüksek ve atılganlıkları (Bayanlarda 200.56-erkeklerde 175.55) daha fazla çıkmış bu farklar anlamlı bulunmuştur. Bayan ve erkekler arasında Edilgen saldırganlık düzeyleri açısından farklar önemsiz bulunmuş. Lisanslı spor yapıp yapılmamasına göre farklar önemsiz bulunmuştur (41).

Yılmaz (2013) “Spor Yapan ve Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Empatik Eğilimleri İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” adlı çalışmasının amacı spor yapan ve spor yapmayan orta öğretim öğrencilerinin empatik eğilim ve saldırganlık düzeylerinin nasıl olduğunun belirlenmesidir. İlişkisel tarama modeline uygun olarak düzenlenen araştırmada, öğrencilerin saldırganlık düzeylerini belirlemek için Kiper (1984) tarafından geliştirilen Saldırganlık envanteri kullanılmıştır. Araştırmanın evreni 2012–2013 eğitim-öğretim yılında İstanbul ili Bayrampaşa ilçesindeki ortaöğretim okullarındaki spor yapan ve yapmayan öğrencilerdir. Araştırmanın örneklemini ise spor yapan 159 ve spor yapmayan 241 olmak üzere toplam 400 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın sonucuna göre spor yapan öğrencilerin yıkıcı saldırganlık, edilgen saldırganlık, atılganlık ve saldırganlık toplam puan ortalamaları spor yapmayan öğrencilerden daha yüksektir Bu sonuçlar spor yapan öğrencilerin saldırgan davranışlarının spor yapmayanlara göre daha düşük seviyede olduğunu göstermektedir (143).

Şenyüzlü (2013) “Üniversite Öğrencilerinde Spora Katılımın Saldırgan Davranışlar Üzerine Etkilerinin İncelenmesi” adlı çalışmanın amacı üniversite öğrencilerinin spora katılımlarının saldırgan davranışları üzerinde etkisinin olup

olmadığının araştırılmasıdır. Araştırmanın evrenini, 2010-2011 eğitim öğretim yılında Bilecik Üniversitesinde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise evrenden tesadüfi olarak seçilen, spor yapan 181 ve spor yapmayan 236 denek olmak üzere toplam 417 denekten oluşmaktadır. Bu araştırmada, veri toplama aracı olarak İpek İlder (Kiper) tarafından geliştirilen “Saldırganlık Envanteri” ve araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Deneklerin demografik bilgileri ve spor aktivitelerine katılma düzeyleri frekans dağılımları ile belirlenmiştir. Çalışmanın sonucunda, öğrencilerin spora katılıp katılmama durumlarına ve cinsiyetlerine göre genel saldırganlıkları farklılık göstermektedir. Bulgulara göre yaş, anne-baba eğitim ve aile aylık gelir durumlarına göre genel saldırganlıklarının farklılık göstermediği bulunmuştur (124).

Özen ve ark. (2013) “Üniversite Öğrencilerinin Sporda Şiddet ve Saldırganlık Algıları” adlı çalışmalarının amacı üniversite öğrencilerinden oluşan taraftar grubunun futbolda şiddet ve saldırganlığa yönelmelerinde etkili olabileceği düşünülen faktörlerin sebeplerini araştırmak ve çözüm önerileri üretebilmektir. Çalışmaya Atatürk Üniversitesinde öğrenim gören 360 öğrenci katılmıştır. Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen anket kullanılmıştır. Araştırma sonucunda bazı ifadelerin, katılımcıların yaşları ve taraftarı oldukları takım ile anlamlı bir ilişkisi olduğu belirlenmiştir (104).

Şahin ve ark. (2013) “Lise Öğrencilerinin Okul Sonrası Gözetimsiz Zamanlarının Şiddet ve Ders Dışı Sportif Faaliyetlerle İlişkisi” adlı çalışmalarında amaç lise öğrencilerinin okul sonrası gözetimsiz olarak geçirdikleri zamanlarda şiddete karışmaları ile ders dışı spor faaliyetlerine katılımları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırmaya Afyonkarahisar il merkezinde değişik türlerdeki liselerde öğrenim gören 797 öğrenciye, psikolojik danışma ve rehberlik uzmanlarının yardımı ile hazırlanan, öğrencilere ait çeşitli bilgilere, okul sonrası faaliyetlerine ve şiddet olayları ile karşılaşma oranlarına ait verilerin elde edileceği “Öğrenci Bilgi Formu” sunulmuştur. Araştırmanın bulgularına bakıldığında öğrencilerin %30,6’sı 2 ila 3 saat ve %30,4’ü 4 ve daha fazla süre okul sonrası gözetimsiz süre geçirmektedirler. Öğrencilerin %39’u ders dışı spor faaliyetlerine katılırken, %61’i sportif faaliyetlere katılmamaktadır. Öğrencilerin okul sonrası gözetimsiz

geçirdikleri süreler ile sportif faaliyetlere katılmaları arasında önemli seviyede herhangi bir ilişki tespit edilmemiştir ($p>0.05$). Fakat öğrencilerin okul sonrası gözetimsiz geçirdikleri süreler ile okul sonrası şiddet olaylarına karışmaları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.001$). Sonuç olarak, öğrencileri gözetebilecek bir yetişkin veya öğrencilerin boş zamanlarını geçirebilecekleri olumlu aktiviteler bulunmuyorsa, sonuçları hoş olmayan olaylarla karşılaşma riskinin olabileceği söylenebilir (123).

Karabulut (2013) “16 Yaş Altı Çim Hokeyi Sporcularının Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Bakımından İncelenmesi” adlı çalışmasında örneklem grubunu 2010 yılında Gaziantep’ de düzenlenen 16 yaş altı açık alan çim hokeyi Türkiye şampiyonasına 13 bayan, 14 erkek takımında oynayan 397 sporcudan tesadüfi olarak seçilen ve gönüllülük esası ile ankete katılan 53 bayan, 75 erkek olmak üzere toplam 128 çim hokeyi sporcusu oluşturmaktadır. Araştırmada geçerlilik ve güvenilirlik çalışması İter-Kiper (1984) tarafından yapılan 30 maddeden ve 3 alt ölçekten oluşan Saldırganlık Envanteri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda araştırma grubunu oluşturan çim hokeyi sporcularının genel olarak orta düzeyde saldırgan bir yapıya sahip oldukları, erkeklerin yıkıcı saldırganlık puanlarının bayanlara göre yüksek olduğu, bayanların atılğan saldırganlık puanlarının ise erkeklere göre yüksek olduğu tespit edilmiştir (77).

Akoğuz (2013) “Bireysel ve Takım Sporlarında Üniversiteler Arası Yarışmalara Katılan Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyleri” adlı çalışmasında amacı üniversite takımlarında bireysel ve takım sporlarında üniversiteler arası yarışmalara katılan öğrencilerin günlük hayatlarındaki saldırganlık düzeylerini belirlemek, spor ve saldırganlık ilişkisini ortaya koymaktır. Araştırmada öğrencilerin yaptıkları spor türlerine, kategorisine ve cinsiyetlerine göre saldırganlık durumları incelenmiştir. Çalışmanın örneklem grubunu 2012-2013 eğitim öğretim yılında üniversiteler arası yarışmalarda Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesini çeşitli spor dallarında temsil eden 88 kişi oluşturmaktadır (27 kız, 61 erkek). Çalışmada Veri toplama aracı olarak Buss Perry (1992) tarafından geliştirilen ve Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirliği H. Andaç Demirtaş Madran tarafından yapılan, 29 maddelik saldırganlık ölçeği uygulanmıştır. Araştırma bulgularına bakıldığında, yarıştıkları spor türüne göre,

saldırganlık durumları arasında anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonucuna göre ise üniversite takımlarında sporcu olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri çok yüksek değildir. Ayrıca kız ve erkek öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin birbirlerine çok yakın olduğu görülmüştür (11).

Bayram (2012) “Spor Yapan ve Yapmayan 14-18 Yaş Grubu Öğrencilerin Saldırganlık Tutumlarının İncelenmesi” adlı çalışmada 14-18 yaş grubu aralığında bulunan spor yapan ve yapmayan öğrencilerin bazı değişkenlere göre saldırganlık düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya Kütahya'nın merkez ve ilçelerinden toplam 11 okul ve 1452 öğrenci katılmıştır. Öğrencilerin saldırganlık düzeylerini belirlemede Tuzgöl'ün (1998) geliştirdiği saldırganlık ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde öğrencilere ait demografik özellikler için frekans analizi, spor yapan ve yapmayan öğrenciler arasında değişkenlere göre farklılıklar ise iki yönlü varyans analizi (Two-way ANOVA) ile test edilmiştir. Analiz aşamasına geçmeden önce verilerin normallik varsayımları gözden geçirilmiştir. Yapılan analizler sonucunda; cinsiyet, ailedeki birey sayısı, daha önce sigara kullanma, şu an sigara kullanma, alkol kullanma, alkol kullanma sıklığı, vücudunda dövme ve piercing yapma ya da yaptırmayı düşünme değişkenleri ile spor yapma ve anne mesleği ortak etkileşimi açısından spor yapan ve yapmayan öğrencilerin saldırganlık puanları arasında anlamlı farklılıklar gözlenmiştir. Sonuç olarak erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre hem spor yapanlarda hem de yapmayanlarda daha fazla saldırgan tutum sergiledikleri söylenebilir. Ayrıca öğrencilerin saldırganlık düzeylerini artıran sebepler arasında ailedeki birey sayısı, sigara ile alkol kullanımı ve piercing, dövme (body modification) yaptırma gösterilebilir (30).

Ersoy ve ark. (2012) “Güreşçilerin Saldırganlık Düzeylerinin Sosyo-Demografik Açından İncelenmesi (Ankara örneği)” adlı çalışmanın amacı, genç erkek güreşçilerin saldırganlık düzeylerinin sosyo-demografik özelliklere göre incelenmesidir. Araştırmada veri toplamak için Tuzgöl (1998) tarafından geliştirilen, “Saldırganlık Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmayı Ankara Şeker, MTA ve TEDAŞ spor kulüplerinde oynayan ve çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 81 güreşçi oluşturmaktadır. Analiz bölümünde yaş, spor yaşı ve en yüksek derece değişkenlerine göre güreşçilerin saldırganlık düzeyleri değerlendirilmiştir Bu

değişkenlerin saldırganlık düzeylerinin karşılaştırılmasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık saptanamamıştır. Değişkenlerin saldırganlık üzerindeki etkisini belirlemek için yapılan spearman analizinde de istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık saptanamamıştır (56).

Solak (2011) “Spor Yapan ve Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleriyle Empatik Eğilim Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Çorum İli Örneği)” adlı çalışmanın amacı spor yapan ve yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık ve empatik eğilim düzeylerini incelemektir. Araştırma evrenini 2010-2011 eğitim-öğretim yılında Çorum il Merkezinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, Çorum il merkezinde ortaöğretim kurumunda öğrenim gören rastgele yöntemle seçilmiş 247’si spor yapan, 267’si spor yapmayan olmak üzere toplam 514 (266 erkek; 248 bayan) ortaöğretim öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından hazırlanmış kişisel bilgi formuna ek olarak İpek İter Kiper tarafından geliştirilen “Saldırganlık Envanteri” kullanılmıştır. Sonuçlara göre Ailesinde spor yapılan öğrencilerin yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve genel saldırganlık puanları, ailesinde spor yapılmayan öğrencilerinin puanlarından daha yüksek olduğu görülmüştür. Spor yapan öğrencilerin atılganlık puanları, spor yapmayan öğrencilerin atılganlık puanlarından daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır (120).

Acet ve ark. (2010) üniversitelerarası futsal müsabakalarına katılan bayan sporcuların, futsal oyununa ilişkin erdem ve şiddetle ilgili düşüncelerinin araştırılması amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Çalışmada Çanakkale 18 Mart Üniversitesi’nde 2010 tarihinde yapılan Üniversitelerarası Futsal Süper Lige Terfi müsabakalarına katılan bayan sporcu öğrencilere sporda erdem ve şiddetle ilgili düşüncelerini ölçmeye yönelik anket uygulanmıştır. Gönüllü olarak anketi dolduran 57 sporcunun cevapları değerlendirilmiştir. Toplam 22 maddenin yer aldığı anketin ilk bölümde deneklerin genel özelliklerini belirlemeye yönelik 5 madde, sporda saldırganlıkla ilgili düşüncelerini belirlemeye yönelik 12 madde ve sporda erdem anlayışlarını sorgulamaya yönelik 5 madde yer almıştır. İstatistik işlem olarak 0.05 önemlilik düzeyinde Ki-Kare testi (Chi-Square) ve Çapraz Tablolama (Cross-

Tabulation) testleri uygulanmıştır. Test sonuçları üniversitelerarası futsal şampiyonasına katılan sporcu bayan öğrencilerin sporda erdem ($P<0.05$) ve saldırganlık anlayışları ($P<0.05$) arasında önemli farklılıklar olduğunu göstermiştir. Futsal oynayan bayan öğrencilerin rakipleri için yanlış buldukları bazı davranışları takımlarının menfaati için kendilerinin yapmasını normal karşıladıkları görülmüştür (5).

Özkatar Kaya (2010) “18-25 Yaş Arası İşitme Engelli Sporcuların Stres ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi” adlı çalışmasını 50 işitme engelli gönüllü ile yapmıştır. Araştırma sonucunda sporcuların yaşları ile saldırganlık düzeyleri arasında, pozitif yönde doğrusal bir ilişki bulunmuştur. Spor yapan ve yapmayan işitme engellilerin cinsiyet ile saldırganlık ve stres arasında anlamlı bir ilişki bulunmamasına rağmen erkek engellilerin kız engellilere göre daha saldırgan davranışlar içerisinde olduğu bulunmuştur (107).

Dervent (2007) “Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ve Sportif Aktivitelere Katılımla İlişkisi” çalışmasında spor ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmada İpek İlter KİPER Saldırganlık envanteri ve demografik özellikler ile ilgili sorular kullanılmıştır. Anketler 167 kız, 187 erkek olmak üzere toplam 354 öğrenciye uygulanmış ve spor yapan deneklerin, spor yapmayanlara göre daha atılgan oldukları, spor yapan kızların, spor yapan erkeklerden daha atılgan oldukları diğer saldırganlık özelliklerinin ise birbirine yakın olduğu tespit edilmiştir. Babalarının eğitim düzeyi ortaokul olan deneklerin daha fazla yıkıcı saldırganlık özelliğine sahip olduğu belirlenmiştir (46).

2.2.6.2.Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Oproiu (2013) “Spor ve Saldırganlık Arasındaki İlişki Üzerine Bir Çalışma” adlı çalışmasında 14-19 yaş arası ulusal takımlarda oynayan 106 futbolcu üzerinde spor ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi incelemiş, 17-18 yaş ile 14-15 yaş kıyasladığımızda ciddi bir şekilde 17-18 yaşın saldırganlık düzeylerinin daha yüksek çıktığı görülmüştür. Ergenlik çağındaki gençlerin kendilerini diğer gençlerle kıyasladığı ve grup içinde kendini bir an önce kabullendirmek için ilişkilerini kuralsızlıklara göre şekillendirmeye çalıştıkları ve saldırganlığın sebebinin bu

olduğunun söylenebileceği görüşüne varılmıştır. Sporda agresif davranışların başarılı olmak için yapıldığı, zafer kazanmak için agresifliğin faydalı görüldüğü, zafer kazanırsa etrafındaki insanların onayını kazanacağını düşündüğünden dolayı agresif davrandığı görüşüne varılmıştır (101).

Zubic ve ark (2013) “Elektronik Mühendisliği ile Beden Eğitimi Bölümü Öğrencilerini Agresiflik Düzeylerinin Karşılaştırılması” adlı çalışmada 65 Elektronik Mühendisliği öğrencisine, 65 Beden Eğitimi Bölümü öğrencisine uygulanan(A-87, Zuzul 1987) saldırganlık anketinin sonuçlarına göre genel olarak Beden Eğitimi Bölümü öğrencilerinin, Elektronik Mühendisliği Öğrencilerine göre saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır (145).

Ebrahimi ve ark. (2013) “Futsal kursunda çözüm stratejileri eğitiminin kadın atletlerin saldırganlığı üzerine etkileri ” adlı çalışmanın amacı futsal alanında kadın atletlerde saldırganlık probleminin çözümünde eğitimin etkisini incelemektir. Buna yönelik, saldırganlık anketi maç arasında yapıldı. Grup deney grubu ve kontrol grubu olarak ikiye ayrıldı, 5 adımlı Dzurila ve Gold problem çözme stratejisi anketi uygulandı. Bu sürede kontrol grubu hiç eğitim almadı ve haftalık olağan çalışmasına devam etti. Sonuç olarak problem çözme stratejilerini öğretmenin deney grubunda kontrol grubuna göre saldırganlık düzeyini belirgin ölçüde azalttığı ortaya çıktı. Deney grubunda eğitim verilmesi fiziksel ve sözel saldırganlıklarını da kontrol grubuna göre belirgin şekilde azalttı. Bu çalışmada A Q Saldırganlık anketi kullanıldı. 1992’deki H.Arnold. Bussand Mark Perry’nin anketi geliştirilerek 52 soruluk düşmanlık sorusunun olduğu havuzdan seçildi. Yeni versiyon 29 soruyu kapsadı (51).

Boostani ve ark. (2012) “ Temas yapılmayan (yüzme), sınırlı temas yapılan (karate) ve temas yapılan (kick boks) spor alanlarındaki sporcuların saldırganlıklarının karşılaştırılması” adlı çalışmada 38 temas yapılmayan (Yüzme), 32 sınırlı temas yapılan (karate) 35 temas yapılan (kick boks) sporcuya ve 105 spor yapmayan kişiye Buss and Perry saldırganlık anketi uygulanmıştır. Spor yapmayanların sinirlilik, fiziksel saldırganlık, sözlü saldırganlık ve düşmanlık düzeyleri yüzme ve karate sporu yapanlara göre anlamlı düzeyde yüksek çıkmış

ancak kick boks sporu yapanlardan anlamlı şekilde düşük çıkmıştır. Spor yapmanın saldırganlığa olumlu katkı sağlamasının yanında kick boks gibi bazı sporlarda durumun değişebileceği sonucuna varılmıştır (35).

Reza (2012) “Tiran üniversitesindeki çeşitli spor dallarındaki sporcu öğrencilerin saldırganlık oranlarının karşılaştırılması” adlı çalışmasındaki amacı Tiran üniversitesindeki judo, taekwondo, voleybol, futsal alanındaki sporcu öğrencilerin saldırganlık oranlarını karşılaştırmaktır. Çalışmaya 19-23 yaş arasında 90 erkek sporcu katıldı. Basit tesadüfi örnekleme yöntemine göre seçilen sporcuların tanımlayıcı istatistikleri belirlendi. Judo, taekwondo, voleybol ve futsalcılar için tek yönlü varyans analizi (one way ANOVA) testi kullanıldı. Analizlerden elde edilen sonuçlar judo, taekwondo, voleybol ve futsaldaki sporcu öğrencilerin arasında önemli bir fark olmadığını gösterdi. Öte yandan sporcuların şiddet eğilimlerinin sporla alakalı olmadığı görüldü (115).

Hasanvand ve ark. (2012) “Çocuklarda Saldırganca Fiziksel Cezalandırmanın Eğitimsel Başarısızlık İle İlgisi” adlı çalışmanın amacı çocuklarda saldırganca fiziksel cezalandırma ve eğitimsel başarısızlık arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Bu çalışmadaki araştırmacı grup 89-90 akademik yılında Kerim Abad’ da ki tüm kılavuz öğrencilerdir (6150 kişi). Evren ve örneklem 360 kişiydi, bunlar Kerici-Morgan tablosu temel alınarak seçildi. Veri toplama aracı olarak 29 sorudan oluşan Buss and Perry saldırganlık anketi (BAQ) uygulandı, yazar anketi 14 sorudan oluşmuştur ve öğrencilerin ikinci dönem notu kullanılmıştır. Verilerin analizinde, frekans, yüzde, ortalama değer, standart deviasyon chi-square testi ve varyans analizi kullanıldı. Sonuca göre saldırganca fiziksel cezalandırma ve çocukların başarısız eğitimi arasında bir ilişki olduğu belirlendi. İnsanlardaki saldırganlık fiziksel cezalandırmanın çeşitliliğine bağlıdır. Saldırganlık üzerinde fiziksel cezalandırmanın daha fazla etkisi vardır. Başarısız eğitim ve fiziksel cezalandırma arasında pozitif bir alaka varken, fiziksel cezalandırma ve aile eğitimi arasında negatif bir ilişki vardır. Ayrıca fiziksel cezalandırma ve ailenin maddi durumu arasında da negatif bir ilişki vardır (69).

Tucker ve ark. (2001) ‘‘Cinsiyet ve spor türünün niversiteler arası sporcularda, sporda agresif davranışları haklı görüp görmeme’’ üzerine yaptıkları çalışmada 18-24 yaş aralığında (ortalama 19.75) 81 erkek 81 bayan sporcu ile çalışılmıştır. Bu sporculardan 55 kişi çarpışma sporu (Bayanlarda Rugby erkeklerde Buz hokeyi ve Amerikan futbolu) yapanlardan, 53 kişi Temas sporu (Bayan ve erkekler için Basketbol ve Futbol) yapanlardan ve 54 kişi ise temas olmayan sporları (Tenis, Golf, Yüzme, Kros, Cimnastik) yapanlardan oluşmaktadır. Yapılan değerlendirmede 1-2 puan hiç katılmıyorum, 3-4 nadiren, 5-6 sıklıkla, 7-8 sürekli gibi aralıklar içinde genel ortalama 3.45 bulunmuş ve 3-4 nadiren aralığına gelmiştir. Bayanlarda ortalama 3.10 ,erkeklerde 3.80 bulunmuş ve erkeklerde agresifliği haklı görme oranı daha yüksek çıkmıştır. Çarpışma sporlarında ortalama 4.02 olarak tespit edilmiştir (132).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Evren ve Örneklem

Bu araştırma nitel (alan) bir çalışmadır. Araştırmanın evrenini Samsun İli, İlkadım, Atakum, Canik ve Tekkeköy merkez ilçelerinde, 2013-2014 eğitim öğretim yılında ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören 29417 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini Samsun İli, İlkadım, Atakum, Canik ve Tekkeköy merkez ilçelerinde öğrenim gören ortaöğretim kurumu öğrencilerinden, örnek büyüklüğü %99 güven aralığında, %5 duyarlılığa sahip olacak şekilde küme örnekleme yöntemi kullanarak 1000 öğrenci olarak hesaplanmıştır.

3.1.1. Çalışma Grubu

Anket soruları Samsun genelindeki 28 liseden 2000 öğrenciye uygulanmış araştırmaya katılan okullar ve anket uygulanan öğrenci sayıları **tablo 3.1**' de verilmiş

İLÇE	OKULADI	ÖĞRENCİ SAYISI
ATAKUM	Kurupelit Kız Teknik ve Meslek Lisesi	60
ATAKUM	Atakum Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi	95
ATAKUM	Garip Zeycan Yıldırım Fen Lisesi	55
ATAKUM	Huriye Süer Anadolu Lisesi	80
ATAKUM	Anafartalar Anadolu Lisesi	55
ATAKUM	Atakum Anadolu İmamhatip Lisesi	25
ATAKUM	Özel Samsun Final Koleji	70
ATAKUM	Teğ Samsun Koleji Özel Lisesi	40
ATAKUM	Özel Ses Anadolu Lisesi	55
CANIK	Karşıyaka Anadolu Lisesi	60
CANIK	Canik İ.M.K.B. Anadolu Lisesi	60
CANIK	Türk Telekom Ticaret Meslek Lisesi	120
İLKADIM	Samsun Ticaret Meslek Lisesi	75
İLKADIM	Sema-Cengiz Büberci Kız Teknik ve Meslek Lisesi	70
İLKADIM	İlkadım Kız Teknik ve Meslek Lisesi	60
İLKADIM	Samsun Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi	80
İLKADIM	Samsun İlkadım Güzel Sanatlar Lisesi	80
İLKADIM	Samsun Gülizar-Hasan Yılmaz Spor Lisesi	100
İLKADIM	Atatürk Anadolu Lisesi	70
İLKADIM	Yeşilkent Anadolu Lisesi	50
İLKADIM	Ahmet Sarı Anadolu Lisesi	80
İLKADIM	Namık Kemal Anadolu Lisesi	100
İLKADIM	Aziz Atik Anadolu Öğretmen Lisesi	105
İLKADIM	Özel İlkadım Kampüs Koleji	70
İLKADIM	Özel Şahinoğlu Koleji	30
İLKADIM	İbrahim Tanrıverdi Sosyal Bilimler Lisesi	75
TEKKEKÖY	Bahattin Sevim Köksal Anadolu Lisesi	70
TEKKEKÖY	Nedime Serap Ulusoy Denizcilik Meslek Lisesi	110
GENEL TOPLAM		2000

Tablo 3.1 : Araştırmaya Katılan Okullar ve Öğrenci Sayıları

3.2. Protokol

Araştırmanın konusu dahilinde öğrencilerin özelliklerinin belirlenmesi için danışmanım ile birlikte kişisel bilgi formu hazırlandı ve araştırmaya uygun saldırganlık envanteri belirlendi. Araştırmanın uygulanacağı yerleşim yerleri İlkadım, Atakum, Canik ve Tekkeköy olmak üzere merkez 4 ilçe olarak belirlendi ve bu ilçelerde öğrenim gören öğrencilerin sosyo- kültürel, sosyo- ekonomik düzeyleri ile başarı durumları dikkate alınarak, her düzeyde ve her sınıf seviyesindeki öğrenciye anket uygulanmasına karar verildi.

Araştırmanın yapılabilmesi için Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsünden gerekli izin alındı. Samsun ilindeki ortaöğretim kurumları ve öğrenci sayılarını öğrenmek ve belirlenen okullarda anket çalışmalarını uygulayabilmek için Samsun Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğüne dilekçeler yazılarak gerekli bilgiler ve izinler alındı. Anketlerin uygulanacağı okullara gidilerek okul müdürleri ve beden eğitimi öğretmenlerine gerekli izinler ve anketler gösterildi ve çalışma hakkında bilgi verilerek anket uygulaması için uygun olan tarihler belirlendi. Mart 2014- Mayıs 2014 tarihleri arasında Atakum, İlkadım, Canik ve Tekkeköy ilçelerinde belirlenen okullarda anketler uygulandı.

Anketler doldurulmaya başlanmadan önce araştırmanın önemi ve anketin doldurulması hakkında öğrencilere bilgiler verildi, anketleri doğru ve gerçekçi doldurmalarının önemi anlatıldı. Uygulama aşamasında öğrencilere yeterli süre verildi; anketler en az 10 en fazla 15 dakika içerisinde öğrenciler tarafından teslim edildi. Anketler üzerinde yapılan incelemelerde gelişigüzel cevaplanan ve boş bırakılan 132 anket değerlendirmeye alınmamış, 1868 adet anket değerlendirilmeye alınarak veri girişleri yapılmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu çalışmaya katılan öğrencilerin yaş, cinsiyet, okul türü, spor yapıp yapmaması, spor türü, aileye ilişkin bilgiler, sosyo-ekonomik durum vb.

gibi genel bilgilerini elde etmek amacıyla araştırmacı ve danışmanı tarafından geliştirilmiştir.

3.3.2.Saldırđanlık Envanteri

İpek İlter (Kiper) tarafından 1984 yılında geliştirilen saldırganlık envanteri 30 maddeden oluşmakta ve üç alt testi içermektedir. Bunlar, yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve edilgen saldırganlıktır. Envanterde yer alan her bir alt test 10 soru ile belirlenmiştir.

Yıkıcı saldırganlıkla ilgili maddeler; 1, 2, 3, 13, 14, 15, 22, 23, 24, 29 Atılganlıkla ilgili maddeler; 4, 5, 6, 10, 11, 12, 19, 20, 21, 28, Edilgen saldırganlıkla ilgili maddeler; 7, 8, 9, 16, 17, 18, 25, 26, 27, 30'dur. Envanterde kullanılan materyal, soru formu ve yanıt kâğıdıdır. Sorular "bana hiç uymuyor=-3", "bana biraz uymuyor=-2", "bana uymuyor=-1", "kararsızım=0", "bana uyuyor=1", "bana biraz uyuyor=2", "bana çok uyuyor=3", arasında yanıtlamayı içeren 7'li likert tipidir. Kuramsal olarak her bir alt testte, her soruya bana çok uyuyor şeklinde yanıt veren denek 30, bana hiç uymuyor şeklinde yanıt veren denek ise -30 puan almaktadır. Ancak istatistiksel olarak eksi puanlar kullanılmayacağından dolayı ve sıfır sayısının da istatistiksel analizde sorun yaratacağı düşünceyiyle her toplam puana 31 sayısı ilave edilmiştir. Bu sayede her bir alt testten alınan en düşük puan 1, en yüksek puan ise 61 olmaktadır. Envanterin kendisinde olmamakla birlikte, her üç alt ölçeğin toplam puanlarından yola çıkılarak her denek için genel bir saldırganlık puanı da elde edilmiştir (65).

Genel Saldırđanlık puanından elde edilecek en düşük puan 3 en yüksek puan ise 183'tür. Envanterin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasıyla ilgili literatürde birden çok geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Bu çalışmada 2013 yılında şenyüzlü tarafından yapılan çalışmada elde edilen geçerlilik ve güvenilirlik testi katsayıları esas alınmıştır (124).

şenyüzlü'nün yaptığı çalışmada (2013) envanterin "Yıkıcı Saldırđanlık" alt boyutuna ait Cronbach's alfa iç tutarlılık katsayısı 0,833; "Atılganlık" alt boyutuna ait Cronbach's alfa iç tutarlılık katsayısı 0,805 ve "Edilgen Saldırđanlık" alt

boyutuna ait Cronbach's alfa iç tutarlılık katsayısı 0,800 olarak bulunmuştur. Envanterin tümüne ilişkin elde edilen iç tutarlılık katsayısı ise 0,931 olarak hesaplanmıştır.

3.4. İstatistik Yöntem

Verilerin bilgisayar ortamına girilmesi ve grafiklerin çizilmesinde Windows için Microsoft Excel 2010, verilerin analizinde Windows için SPSS 20.0 paket programı ve tez yazımında Windows için Microsoft 2010 Ofis paketi kullanıldı.

Verilerin nasıl bir dağılıma sahip olduğunu belirlemek için ilk olarak normallik testi (Kolmogorow- Smirnov D test) yapıldı. Yapılan normallik testi sonucunda elde edilen verilerin normal dağılıma sahip olduğu görüldü.

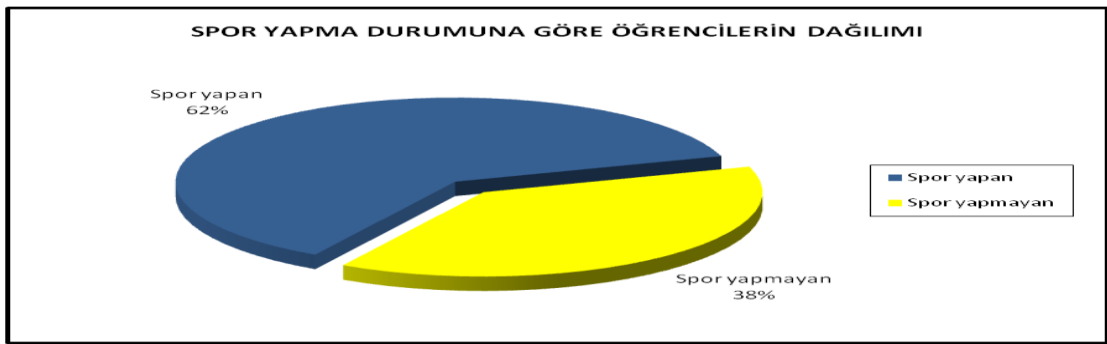
Çalışmaya katılan sporcuların yüzde ve frekans dağılımları, tanımlayıcı istatistik (Descriptive Statistics) ile belirlendi. Spor türüne göre, sporcuların saldırganlık durumlarının karşılaştırılmasında, $\alpha = 0.05$ anlamlılık düzeyinde, bağımsız örneklem T Testi (Independent Sample T Test) uygulandı. Spor yapma durumu (Spor yapan-Spor yapmayan) ve Yaşa göre (5 grup), Spor yapma durumu (Spor yapan-Spor yapmayan) ve Cinsiyete göre sporcuların saldırganlık durumlarının karşılaştırılmasında $\alpha = 0.05$ anlamlılık düzeyinde Çift Yönlü Varyans Analizi (Two Way Anova) uygulandı. Anlamlı bulunan gruplar arası farklılıklar için ise, ikinci seviye testi olan Tukey HSD kullanıldı.

4. BULGULAR

4.1. Deneklerin Genel Özellikleri

4.1.1. Spor Yapma Durumuna Göre Deneklerin Genel Özellikleri

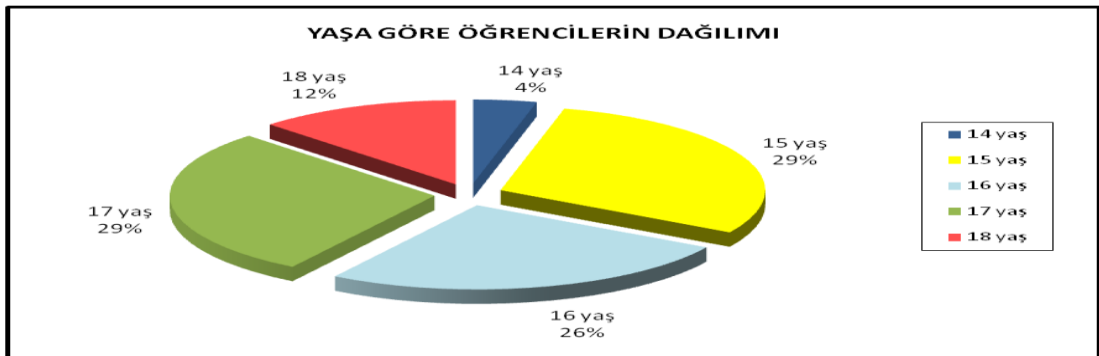
Öğrencilerin spor yapma durumuna göre dağılımlarına bakıldığında %61,7'sinin spor yaptığı %38,3'ünün ise spor yapmadığı görülmektedir (Bkz. Grafik 4.1, Ek Y İstatistiki Test Sonuçları).

Grafik 4.1 : Spor Yapma Durumuna Göre Öğrenci Dağılımı

4.1.2. Yaşa Göre Deneklerin Genel Özellikleri

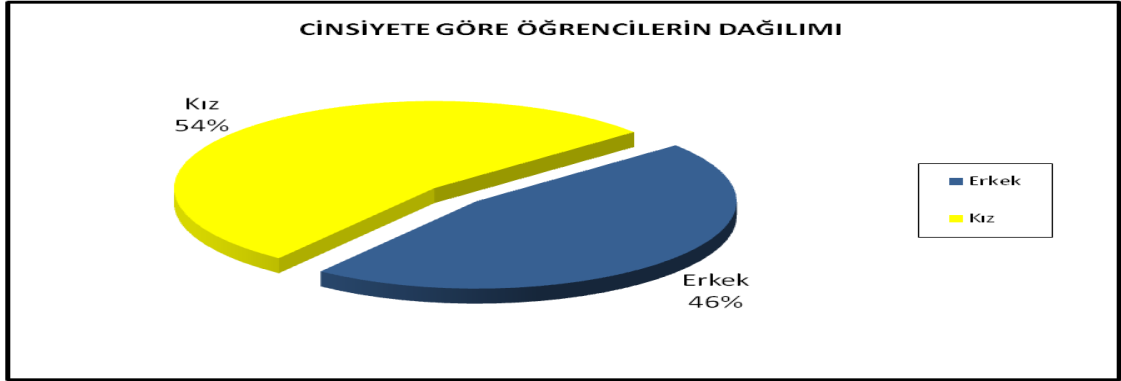
Öğrencilerin yaşa göre dağılımlarına bakıldığında %3,9'unun 14 yaşında, %29,5' inin 15 yaşında, %25,6'sının 16 yaşında, %28,6'sının 17 yaşında ve %12,4'ünün 18 yaşında olduğu görülmektedir (Bkz. Grafik 4.2, Ek Y İstatistiki Test Sonuçları).

Grafik 4.2: Yaşa Göre Öğrenci Dağılımı

4.1.3. Cinsiyete Göre Deneklerin Genel Özellikleri

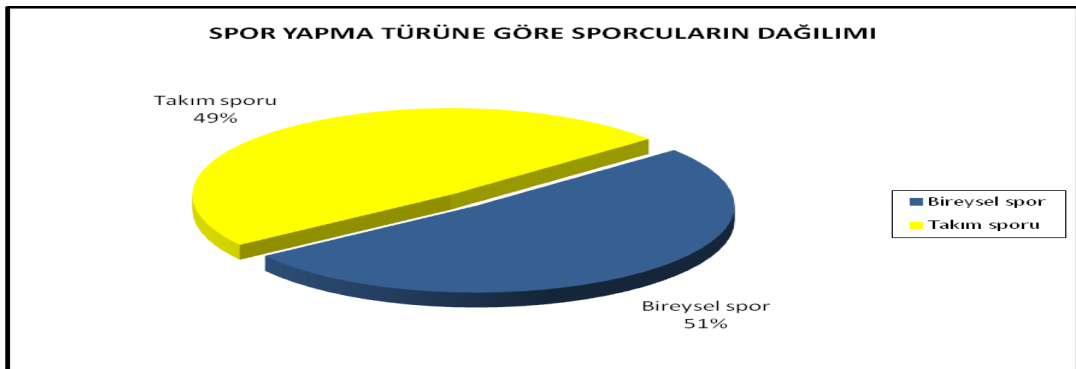
Öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımlarına bakıldığında %46,3'ünün erkek, %53,7'sinin ise kız olduğu görülmektedir (Bkz. Grafik 4.3, Ek Y İstatistik Test Sonuçları).

Grafik 4.3 : Cinsiyete Göre Öğrenci Dağılımı

4.1.4. Spor Yapma Türüne Göre Deneklerin Genel Özellikleri

Öğrencilerin spor yapma türüne göre dağılımlarına bakıldığında %49'unun takım sporu, %51'inin ise bireysel spor yaptığı görülmektedir (Bkz. Grafik 4.4, Ek Y İstatistik Test Sonuçları).

Grafik 4.4 : Spor Yapma Türüne Göre Sporcu Dağılımı

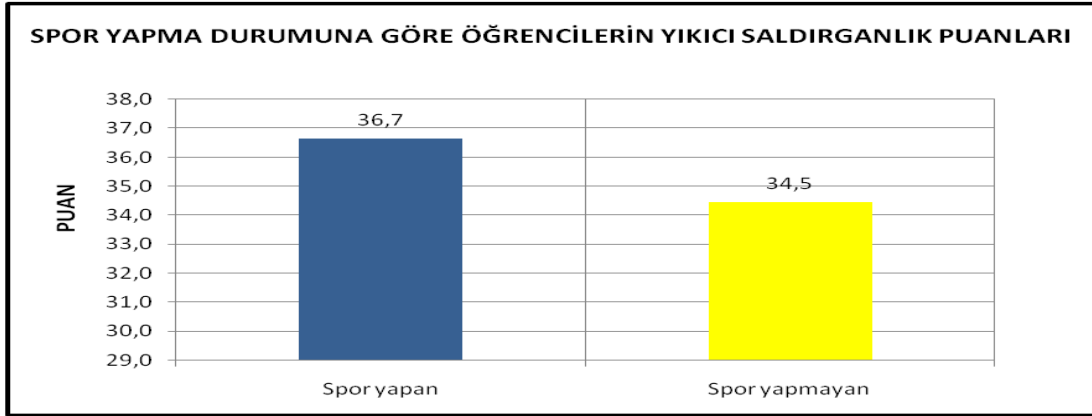
4.2. HİPOTEZ 1: Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Yaşa Bağlı Olarak Yıkıcı Saldırganlık Puanları Arasında Anlamlı Bir Fark Var mıdır?

Spor yapan ve Spor yapmayan öğrencilerin yaşa bağlı olarak yıkıcı saldırganlık puanları arasındaki farkın önemli olup olmadığını belirlemek için

$\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde çift yönlü varyans analizi (two way anova) testi uygulandı.

4.2.1. Spor Yapma Durumuna Göre Öğrencilerin Yıkıcı Saldırganlık Puanları

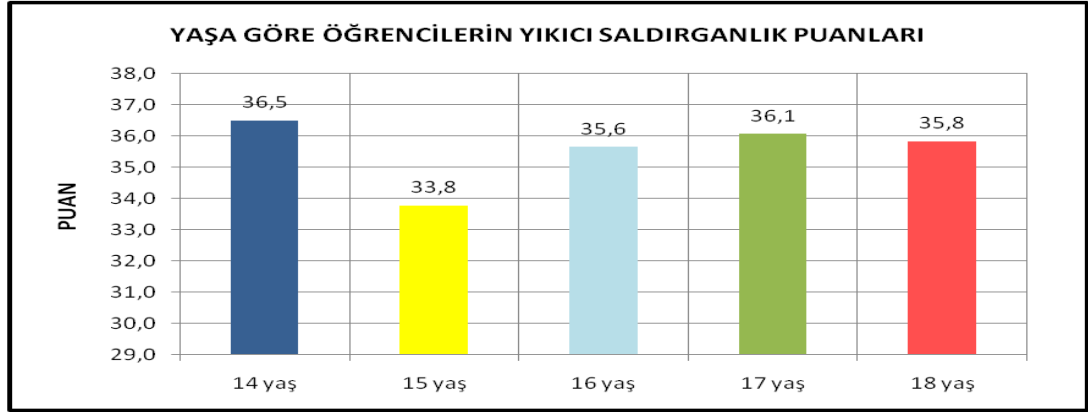
Test sonuçları spor yapan ve yapmayan öğrencilerin yıkıcı saldırganlık puanları arasındaki farkın önemli olduğunu gösterdi ($F_{1,1856};8.292;p<0.05$). Test sonuçları spor yapan öğrencilerin yıkıcı saldırganlık puanlarının (36.652 ± 0.444) spor yapmayan öğrencilerden (34.463 ± 0.617) anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğunu gösterdi (Bkz. Grafik 4.5, Ek Y İstatistiki Test Sonuçları).

Grafik 4.5 : Spor Yapma Durumuna Göre Öğrencilerin Yıkıcı Saldırganlık Puanları

4.2.2. Yaşa Göre Öğrencilerin Yıkıcı Saldırganlık Puanları

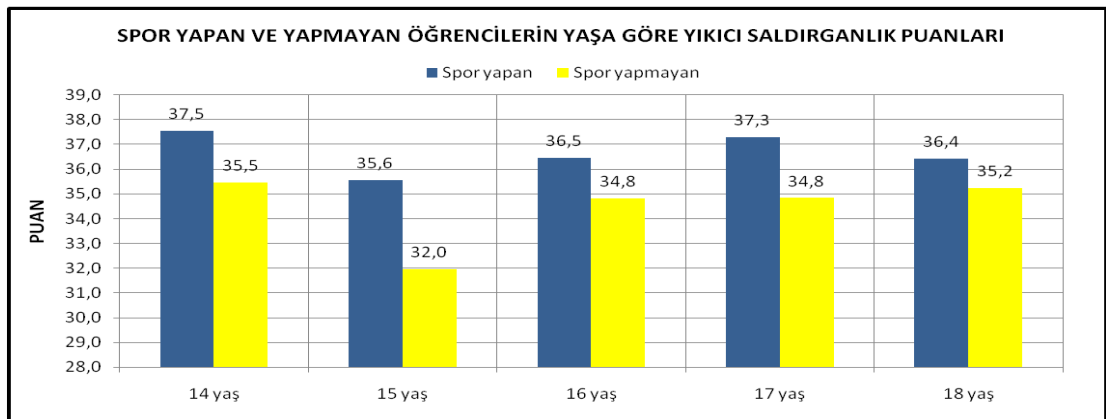
Test sonuçları öğrencilerin yaşa göre yıkıcı saldırganlık puanları arasındaki farkın önemli olduğunu gösterdi ($F_{4,1856};3.143;p<0.05$). Öğrencilerin yıkıcı saldırganlık puanları arasındaki farklılığının hangi yaş grupları arasında olduğunu belirlemek için ikinci seviye testi (post hoc, follow up) olarak Tukey HSD uygulandı. Test Sonuçlarına göre 17 yaş grubu (36.060 ± 0.512) öğrencilerin yıkıcı saldırganlık puanları 15 yaş grubu (33.760 ± 0.517) öğrencilerden anlamlı şekilde yüksek bulundu. 14 yaş grubu (36.497 ± 1.479) öğrencilerin yıkıcı saldırganlık puanları sırası ile 18 yaş (35.829 ± 0.773) ve 16 yaş grubu (35.641 ± 0.543) öğrencilerden yüksek bulunmasına rağmen bu farklar anlamlı bulunmadı (Bkz. Grafik 4.6, Ek Y İstatistiki Test Sonuçları).

Grafik 4.6 : Yaşa Göre Öğrencilerin Yıkıcı Saldırganlık Puanları

4.2.3. Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Yaşa Göre Yıkıcı Saldırganlık Puanları

Spor yapma durumu (Spor yapan-Spor yapmayan) ve Yaşa (14 yaş-15 yaş-16 yaş-17 yaş-18 yaş) göre öğrencilerin yıkıcı saldırganlık puanları arasındaki farklar önemli bulunmadı ($F_{4,1856};0.625;p>0.05$). Test sonuçları her ne kadar 14 yaş grubu spor yapan öğrencilerin sırası ile spor yapan 17 yaş, 16 yaş, 18 yaş, 15 yaş grubu ve spor yapmayan 14 yaş, 18 yaş, 17 yaş, 16 yaş, 15 yaş grubu öğrencilerden yüksek bulunmasına rağmen bu farklar anlamlı bulunmadı (Bkz. Grafik 4.7, Ek Y İstatistik Test Sonuçları).

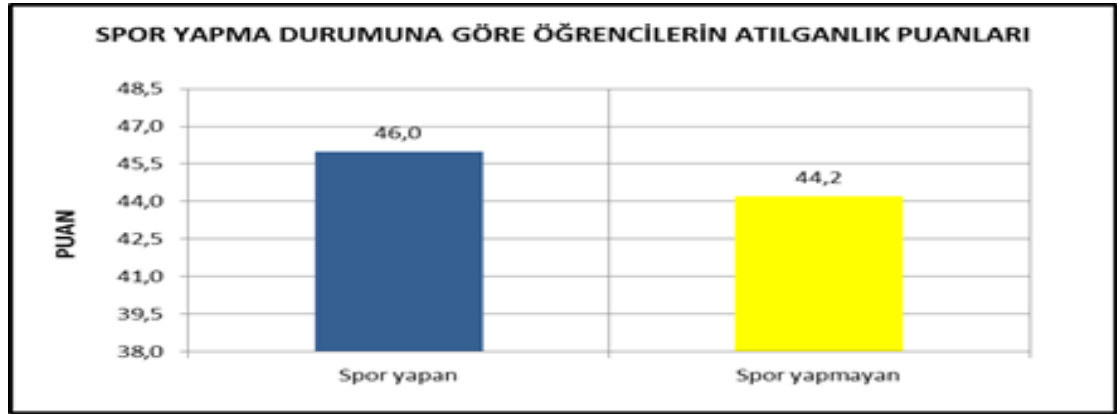
Grafik 4.7 : Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Yaşa Göre Yıkıcı Saldırganlık Puanları

4.3. HİPOTEZ 2: Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Yaşa Bağlı Olarak Atılganlık Puanları Arasında Anlamlı Bir Fark Var mıdır?

Spor yapan ve Spor yapmayan öğrencilerin yaşa bağlı olarak atılganlık puanları arasındaki farkın önemli olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde çift yönlü varyans analizi (two way anova) testi uygulandı.

4.3.1. Spor Yapma Durumuna Göre Öğrencilerin Atılganlık Puanları

Test sonuçları spor yapan ve yapmayan öğrencilerin atılganlık puanları arasındaki farkın önemli olduğunu gösterdi ($F_{1,1856};9.394;p<0.05$). Test sonuçları spor yapan öğrencilerin atılganlık puanlarının (45.977 ± 0.338) spor yapmayan öğrencilerden (44.223 ± 0.470) anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğunu gösterdi (Bkz. Grafik 4.8, Ek Y İstatistik Test Sonuçları).

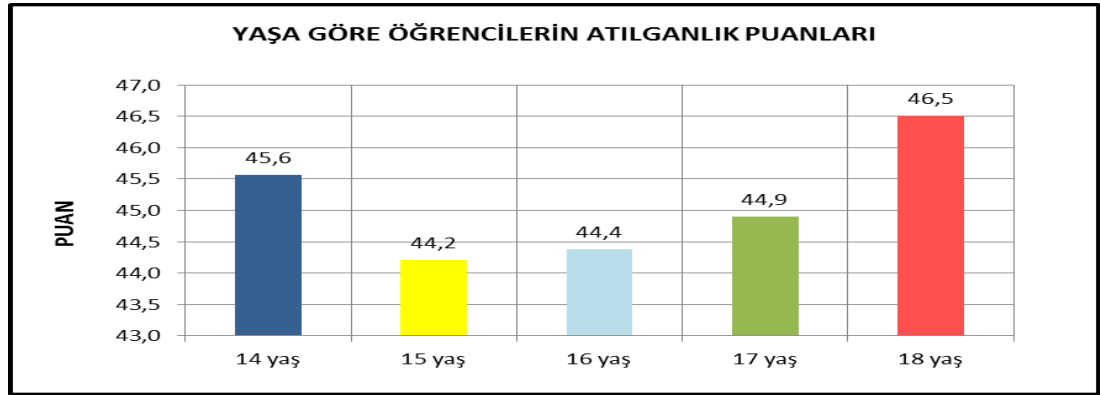

Grafik 4.8 : Spor Yapma Durumuna Göre Öğrencilerin Atılganlık Puanları

4.3.2. Yaşa Göre Öğrencilerin Atılganlık Puanları

Test sonuçları yaşa göre öğrencilerin atılganlık puanları arasındaki farkın önemli olduğunu gösterdi ($F_{4,1856};3.053;p<0.05$). Öğrencilerin atılganlık puanları arasındaki farklılığının hangi yaş grupları arasında olduğunu belirlemek için ikinci seviye testi (post hoc, follow up) olarak Tukey HSD uygulandı. Test Sonuçlarına göre 18 yaş grubu (46.507 ± 0.589) öğrencilerin atılganlık puanlarının 15 yaş grubu (44.209 ± 0.394) öğrencilerden anlamlı şekilde yüksek bulundu. 14 yaş grubu (45.561 ± 1.127) öğrencilerinin sırası ile 17 yaş grubu (44.896 ± 0.390) ve 16 yaş

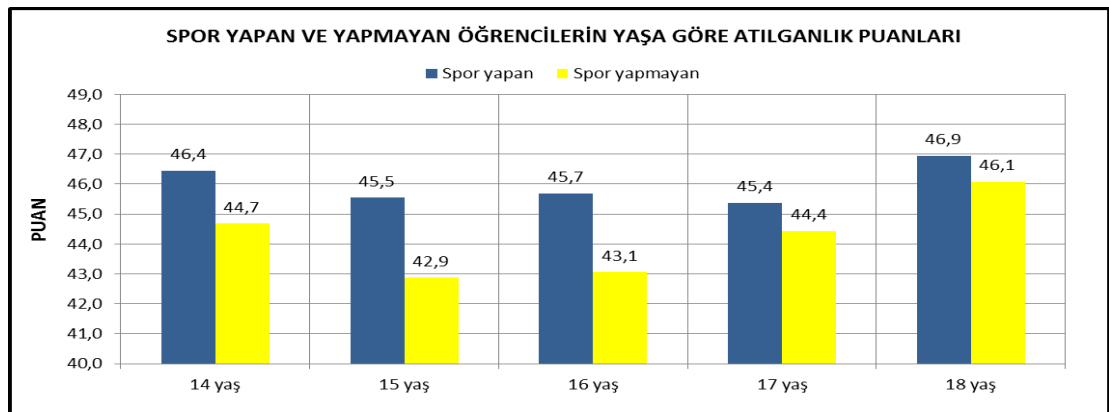
grubu (44.377 ± 0.413) öğrencilerine göre yüksek bulunmasına rağmen bu farklar anlamlı bulunmadı (Bkz. Grafik 4.9, Ek Y İstatistiki Test Sonuçları).

Grafik 4.9 : Yaşa Göre Öğrencilerin Atılganlık Puanları

4.3.3. Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Yaşa Göre Atılganlık Puanları

Spor yapma durumu (Spor yapan-Spor yapmayan) ve Yaşa (14 yaş-15 yaş-16 yaş-17 yaş-18 yaş) bağlı olarak öğrencilerin atılganlık puanları arasındaki farklar önemli bulunmadı ($F_{4,1856};1.005;p>0.05$). Test sonuçlarına göre 18 yaş grubu spor yapan öğrencilerin sırası ile spor yapan 14 yaş, 16 yaş, 15 yaş ve 17 yaş grubu ve spor yapmayan 18 yaş, 14 yaş, 17 yaş, 16 yaş ve 15 yaş grubu öğrencilerden yüksek bulunmasına rağmen bu farklar anlamlı bulunmadı (Bkz. Grafik 4.10, Ek Y İstatistiki Test Sonuçları).

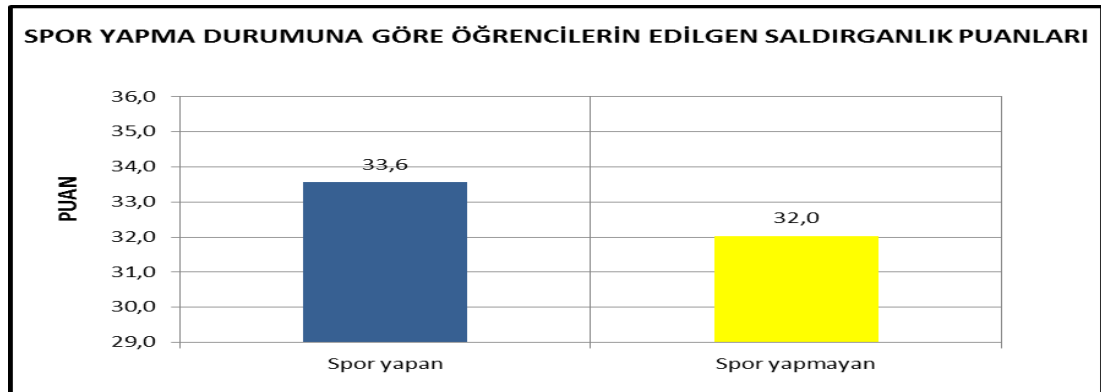
Grafik 4.10 : Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Yaşa Göre Atılganlık Puanları

4.4. HİPOTEZ 3: Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Yaşa Bağlı Olarak Edilgen Saldırganlık Puanları Arasında Anlamlı Bir Fark Varmıdır?

Spor yapan ve Spor yapmayan öğrencilerin yaşa bağlı olarak edilgen saldırganlık puanları arasındaki farkın önemli olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde çift yönlü varyans analizi (two way anova) testi uygulandı.

4.4.1. Spor Yapma Durumuna Göre Öğrencilerin Edilgen Saldırganlık Puanları

Test sonuçları spor yapan ve yapmayan öğrencilerin edilgen saldırganlık puanları arasındaki farkın önemli olduğunu gösterdi ($F_{1,1856};4.160;p<0.05$). Test sonuçları spor yapan öğrencilerin edilgen saldırganlık puanlarının (33.567 ± 0.439) spor yapmayan öğrencilerden (32.033 ± 0.610) anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğunu gösterdi (Bkz. Grafik 4.11, Ek Y İstatistiki Test Sonuçları).

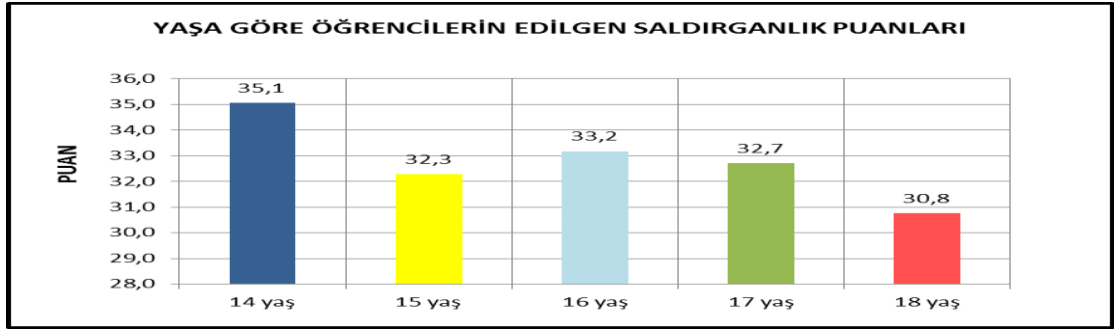

Grafik 4.11 : Spor Yapma Durumuna Göre Öğrencilerin Edilgen Saldırganlık Puanları

4.4.2. Yaşa Göre Öğrencilerin Edilgen Saldırganlık Puanları

Test sonuçları öğrencilerin yaşa göre edilgen saldırganlık puanları arasındaki farkın önemli olduğunu gösterdi ($F_{4,1856};2.545;p<0.05$). Öğrencilerin edilgen saldırganlık puanları arasındaki farklılığının hangi yaş grupları arasında olduğunu belirlemek için ikinci seviye testi (post hoc, follow up) olarak Tukey HSD uygulandı. Test Sonuçları 16 yaş grubu (33.178 ± 0.537) öğrencilerin edilgen saldırganlık

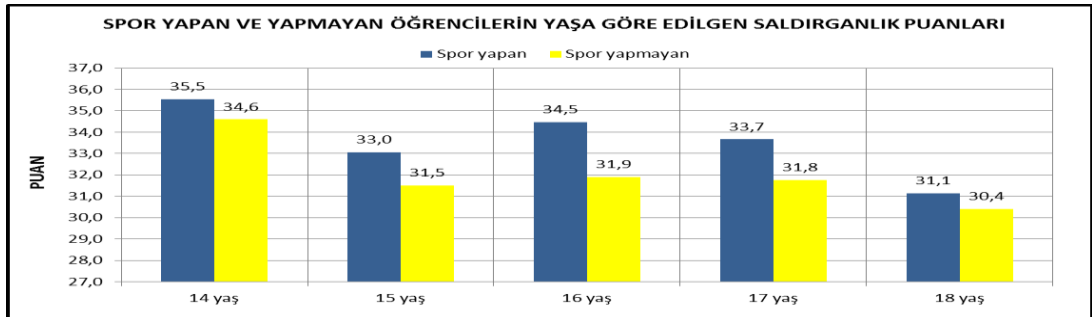
puanlarının 18 yaş grubu (30.761 ± 0.765) öğrencilerden anlamlı şekilde yüksek olduğunu gösterdi. 14 yaş grubu (35.065 ± 1.463) öğrencilerinin edilgen saldırganlık puanlarının sırası ile 17 yaş grubu (32.715 ± 0.507) ve 15 yaş grubu (32.280 ± 0.512) öğrencilerden yüksek bulunmasına rağmen bu farklar anlamlı bulunmadı (Bkz. Grafik 4.12, Ek Y İstatistiki Test Sonuçları).

Grafik 4.12 : Yaşa Göre Öğrencilerin Edilgen Saldırganlık Puanları

4.4.3. Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Yaşa Göre Edilgen Saldırganlık Puanları

Spor yapma durumu (Spor yapan-Spor yapmayan) ve Yaşa (14 yaş-15 yaş-16 yaş-17 yaş-18 yaş) göre öğrencilerin edilgen saldırganlık puanları arasındaki farklar önemli bulunmadı ($F_{4,1856};0.287;p>0.05$). Test sonuçlarına göre 14 yaş grubu spor yapan öğrencilerin sırası ile spor yapan 16 yaş, 17 yaş, 15 yaş ve 18 yaş grubu ve spor yapmayan 14 yaş, 16 yaş, 17 yaş, 15 yaş ve 18 yaş grubu öğrencilerden yüksek bulunmasına rağmen bu farklar anlamlı bulunmadı (Bkz. Grafik 4.13, Ek Y İstatistiki Test Sonuçları).

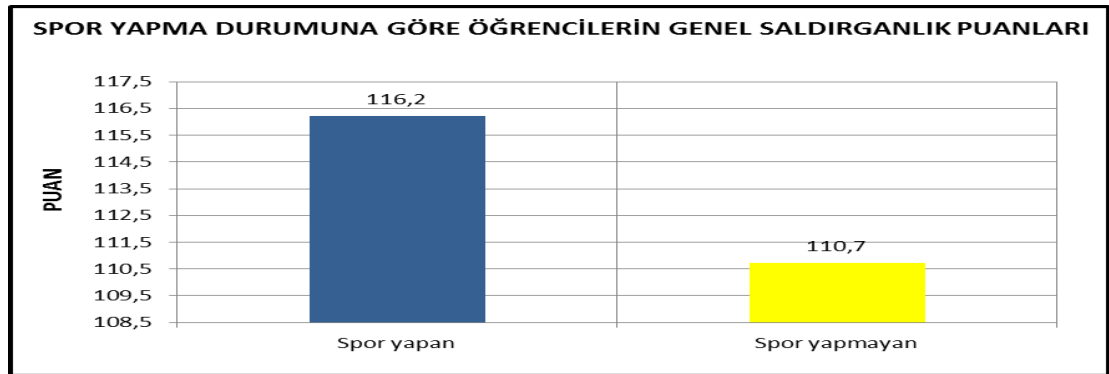
Grafik 4.13 : Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Yaşa Göre Edilgen Saldırganlık Puanları

4.5. HİPOTEZ 4: Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Yaşa Bağlı Olarak Genel Saldırganlık Puanları Arasında Anlamlı Bir Fark Var mıdır?

Spor yapan ve Spor yapmayan öğrencilerin yaşa bağlı olarak genel saldırganlık puanları arasındaki farkın önemli olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde çift yönlü varyans analizi (two way anova) testi uygulandı.

4.5.1. Spor Yapma Durumuna Göre Öğrencilerin Genel Saldırganlık Puanları

Test sonuçları spor yapan ve yapmayan öğrencilerin genel saldırganlık puanları arasındaki farkın önemli olduğunu gösterdi ($F_{1,1856;12.122}$; $p<0.05$). Test sonuçları spor yapan öğrencilerin genel saldırganlık puanlarının (116.215 ± 0.922) spor yapmayan öğrencilerden (110.719 ± 1.281) anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğunu gösterdi (Bkz. Grafik 4.14, Ek Y İstatistik Test Sonuçları).

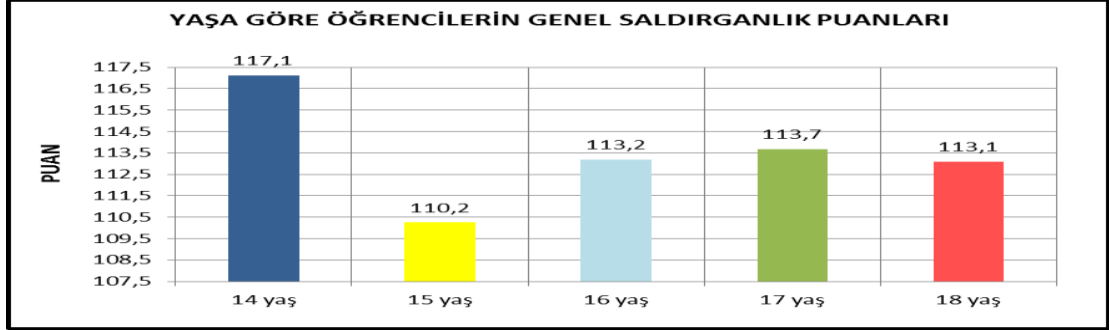

Grafik 4.14 : Spor Yapma Durumuna Göre Öğrencilerin Genel Saldırganlık Puanları

4.5.2. Yaşa Göre Öğrencilerin Genel Saldırganlık Puanları

Test sonuçları öğrencilerin yaşa göre genel saldırganlık puanları arasındaki farkın önemli olmadığını gösterdi ($F_{4,1856;2.085}$; $p>0.05$). Öğrencilerin genel saldırganlık puanları arasındaki farklılığının hangi yaş grupları arasında olduğunu belirlemek için ikinci seviye testi (post hoc, follow up) olarak Tukey HSD uygulandı. Test Sonuçları 14 yaş grubu (117.124 ± 3.072) öğrencilerin genel saldırganlık puanlarının sırası ile 17 yaş grubu (113.671 ± 1.064) 16 yaş grubu (113.196 ± 1.127) 18 yaş grubu (113.097 ± 1.606) ve 15 yaş grubu (110.250 ± 1.074) öğrencilerden

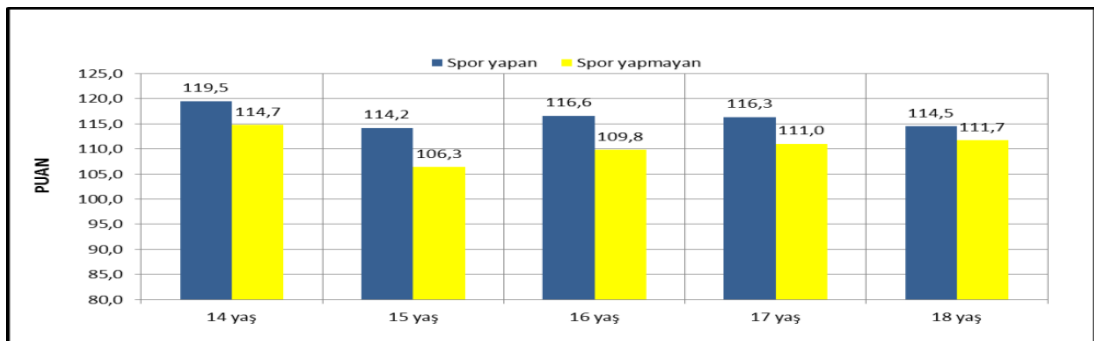
yüksek bulunmasına rağmen bu farklar anlamlı bulunmadı (Bkz. Grafik 4.15, Ek Y İstatistiki Test Sonuçları).

Grafik 4.15 : Yaşa Göre Öğrencilerin Genel Saldırganlık Puanları

4.5.3.Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Yaşa Göre Genel Saldırganlık Puanları

Spor yapma durumu (Spor yapan-Spor yapmayan) ve Yaşa (14 yaş-15 yaş-16 yaş-17 yaş-18 yaş) göre öğrencilerin genel saldırganlık puanları arasındaki farklar önemli bulunmadı ($F_{4,1856};0.489;p>0.05$). Test sonuçlarına göre 14 yaş grubu spor yapan öğrencilerin sırası ile spor yapan 16 yaş, 17 yaş, 18 yaş ve 15 yaş grubu ve spor yapmayan 14 yaş, 18 yaş, 17 yaş 16 yaş ve 15 yaş grubu öğrencilerden yüksek bulunmasına rağmen bu farklar anlamlı bulunmadı (Bkz. Grafik 4.16, Ek Y İstatistiki Test Sonuçları).

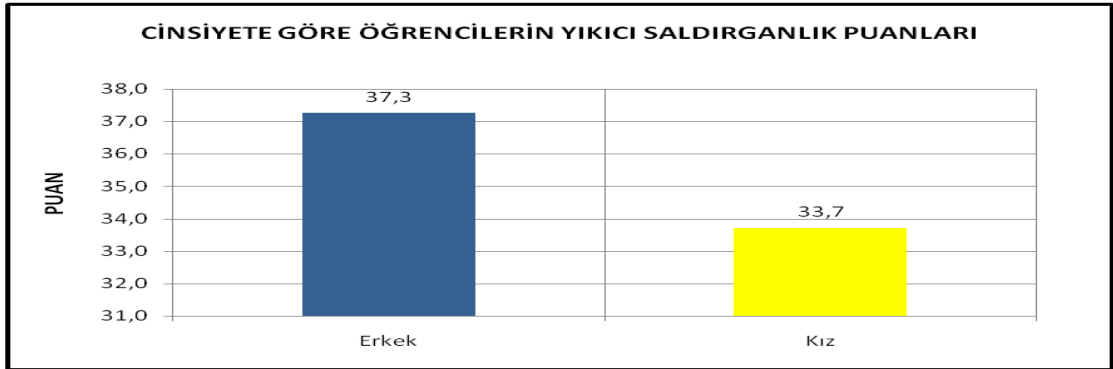
Grafik 4.16 : Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Yaşa Göre Genel Saldırganlık Puanları

4.6. HİPOTEZ 5: Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyete Bağlı Olarak Yıkıcı Saldırganlık Puanları Arasında Anlamlı Bir Fark Var mıdır?

Spor yapan ve Spor yapmayan öğrencilerin cinsiyete bağlı olarak yıkıcı saldırganlık puanları arasındaki farkın önemli olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde çift yönlü varyans analizi (two way anova) testi uygulandı.

4.6.1. Cinsiyete Göre Öğrencilerin Yıkıcı Saldırganlık Puanları

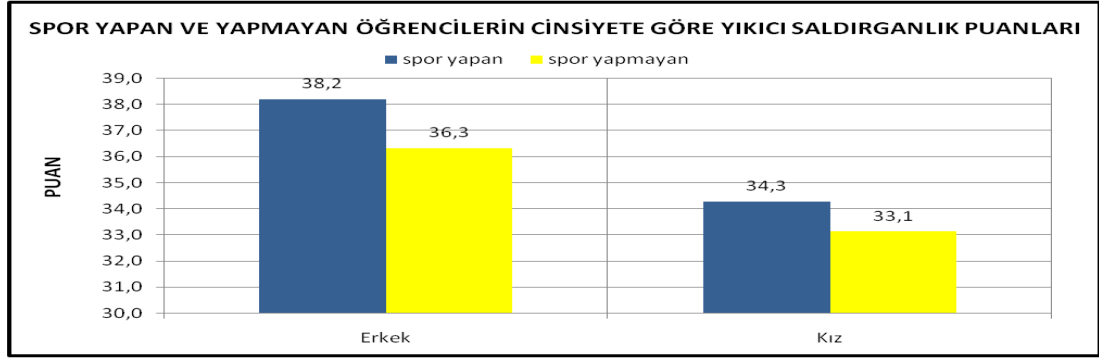
Test sonuçları erkek ve kız öğrencilerin yıkıcı saldırganlık puanları arasındaki farkın önemli olduğunu gösterdi ($F_{1,1856};38.279;p<0.05$). Test sonuçları erkek öğrencilerin yıkıcı saldırganlık puanlarının (37.256 ± 0.445) kız öğrencilerden (33.702 ± 0.363) anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğunu gösterdi (Bkz. Grafik 4.17, Ek Y İstatistik Test Sonuçları).

Grafik 4.17: Cinsiyete Göre Öğrencilerin Yıkıcı Saldırganlık Puanları

4.6.2. Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyete Göre Yıkıcı Saldırganlık Puanları

Spor yapma durumu (Spor yapan-Spor yapmayan) ve cinsiyete (Erkek-Kız) göre öğrencilerin yıkıcı saldırganlık puanları arasındaki farklar önemli bulunmadı ($F_{1,1856};50.594;p>0.05$). Test sonuçları her ne kadar spor yapan (38.193 ± 0.454) ve spor yapmayan (36.318 ± 0.767) erkek öğrencilerin yıkıcı saldırganlık puanları, spor yapan (34.282 ± 0.507) ve spor yapmayan (33.121 ± 0.519) kız öğrencilerden yüksek bulunmasına rağmen bu farklar anlamlı bulunmadı (Bkz. Grafik 4.18, Ek Y İstatistik Test Sonuçları).

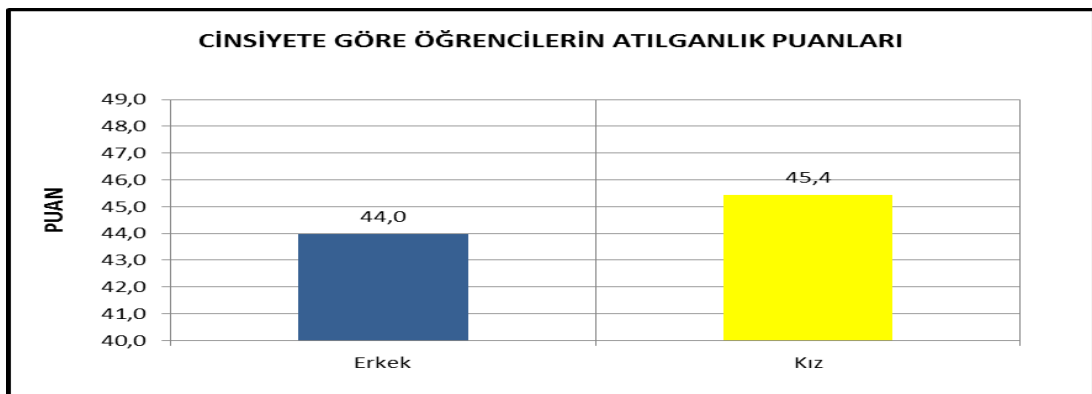
Grafik 4.18: Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyete Göre Yıkıcı Saldırganlık Puanları

4.7. HİPOTEZ 6: Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyete Bağlı Olarak Atılganlık Puanları Arasında Anlamlı Bir Fark Var mıdır?

Spor yapan ve Spor yapmayan öğrencilerin cinsiyete bağlı olarak atılganlık puanları arasındaki farkın önemli olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde çift yönlü varyans analizi (two way anova) testi uygulandı.

4.7.1. Cinsiyete Göre Öğrencilerin Atılganlık Puanları

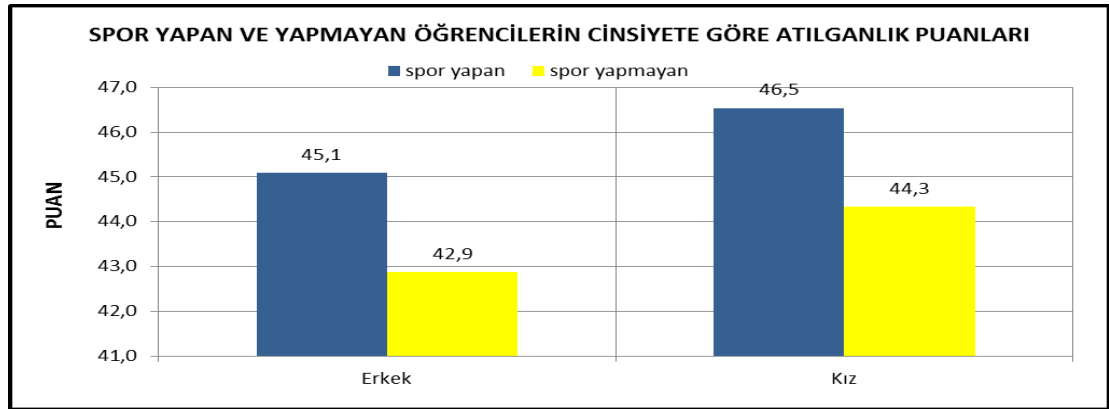
Test sonuçları erkek ve kız öğrencilerin atılganlık puanları arasındaki farkın önemli olduğunu gösterdi ($F_{1,1856};10.892;p<0.05$). Test sonuçları kız öğrencilerin atılganlık puanlarının (45.437 ± 0.279) erkek öğrencilerden (43.980 ± 0.342) anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğunu gösterdi (Bkz. Grafik 4.19, Ek Y İstatistiki Test Sonuçları).

Grafik 4.19: Cinsiyete Göre Öğrencilerin Atılganlık Puanları

4.7.2. Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyete Göre Atılganlık Puanları

Spor yapma durumu (Spor yapan-Spor yapmayan) ve cinsiyete (Erkek-Kız) göre öğrencilerin atılganlık puanları arasındaki farklar önemli bulunmadı ($F_{1,1856};0.000;p>0.05$). Test sonuçları her ne kadar spor yapan (46.539 ± 0.390) kız öğrencilerin spor yapan (45.090 ± 0.349) erkek öğrencilerin atılganlık puanlarından yüksek, spor yapmayan (44.335 ± 0.399) kız öğrencilerinde spor yapmayan (42.870 ± 0.589) erkek öğrencilerden yüksek bulunmasına rağmen bu farklar anlamlı bulunmadı (Bkz. Grafik 4.20, Ek Y İstatistik Test Sonuçları).

Grafik 4.20: Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyete Göre Atılganlık Puanları

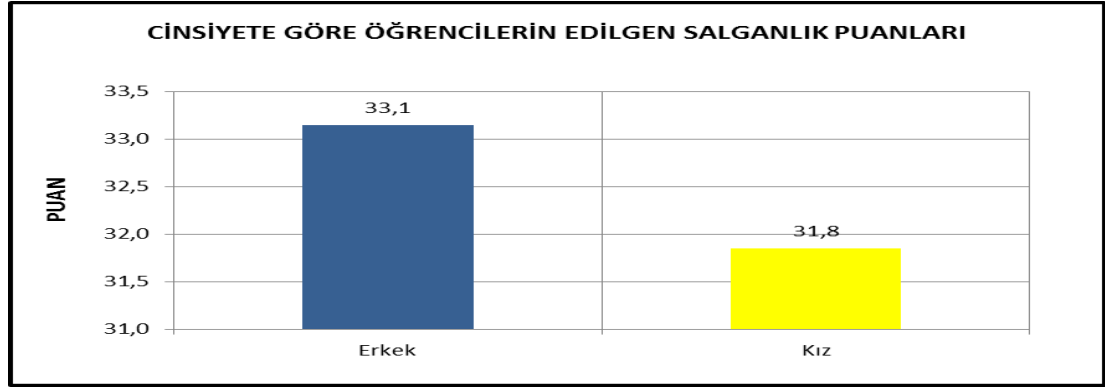
4.8. HİPOTEZ 7: Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyete Bağlı Olarak Edilgen Saldırganlık Puanları Arasında Anlamlı Bir Fark Var mıdır?

Spor yapan ve Spor yapmayan öğrencilerin cinsiyete bağlı olarak edilgen saldırganlık puanları arasındaki farkın önemli olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde çift yönlü varyans analizi (two way anova) testi uygulandı.

4.8.1. Cinsiyete Göre Öğrencilerin Edilgen Saldırganlık Puanları

Test sonuçları erkek ve kız öğrencilerin edilgen saldırganlık puanları arasındaki farkın önemli olduğunu gösterdi ($F_{1,1856};5.111;p<0.05$). Test sonuçları

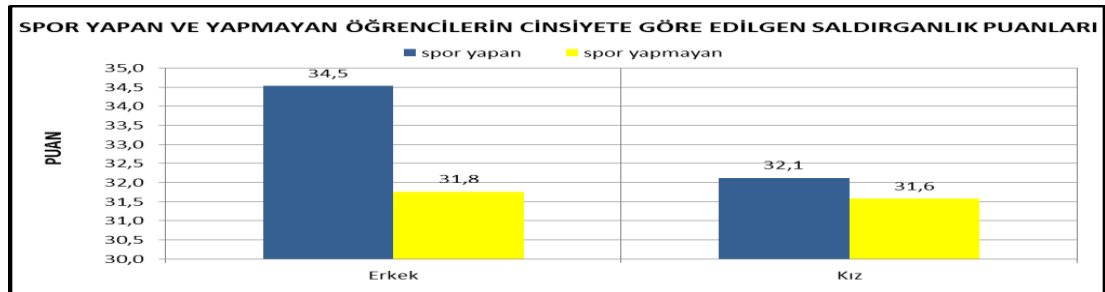
erkek öğrencilerin edilgen saldırganlık puanlarının (33.145 ± 0.444) kız öğrencilerden (31.849 ± 0.362) anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğunu gösterdi (Bkz. Grafik 4.21, Ek Y İstatistiki Test Sonuçları).

Grafik 4.21: Cinsiyete Göre Öğrencilerin Edilgen Saldırganlık Puanları

4.8.2. Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyete Göre Edilgen Saldırganlık Puanları

Spor yapma durumu (Spor yapan-Spor yapmayan) ve cinsiyete (Erkek-Kız) göre öğrencilerin edilgen saldırganlık puanları arasındaki farklar önemli bulunmadı ($F_{1,1856}; 3.798; p > 0.05$). Test sonuçları her ne kadar spor yapan (34.531 ± 0.390) erkek öğrencilerin spor yapan (32.120 ± 0.506) kız öğrencilerin edilgen saldırganlık puanlarından yüksek, spor yapmayan (31.758 ± 0.765) erkek öğrencilerinde spor yapmayan (31.579 ± 0.517) kız öğrencilerden yüksek bulunmasına rağmen bu farklar anlamlı bulunmadı (Bkz. Grafik 4.22, Ek Y İstatistiki Test Sonuçları).

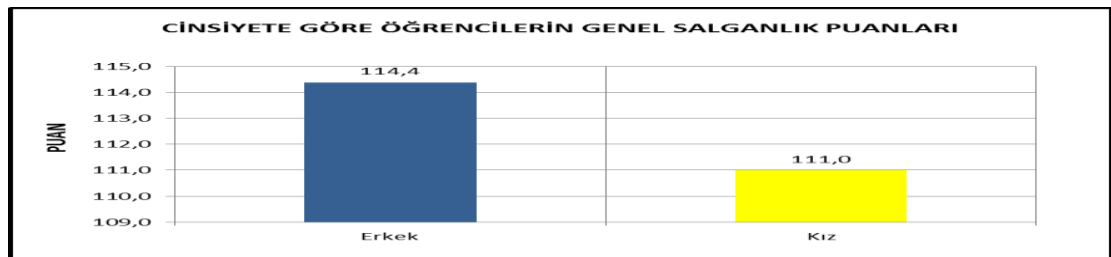
Grafik 4.22: Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyete Göre Edilgen Saldırganlık Puanları

4.9. HİPOTEZ 8: Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyete Bağlı Olarak Genel Saldırganlık Puanları Arasında Anlamlı Bir Fark Var mıdır?

Spor yapan ve Spor yapmayan öğrencilerin cinsiyete bağlı olarak genel saldırganlık puanları arasındaki farkın önemli olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde çift yönlü varyans analizi (two way anova) testi uygulandı.

4.9.1. Cinsiyete Göre Öğrencilerin Genel Saldırganlık Puanları

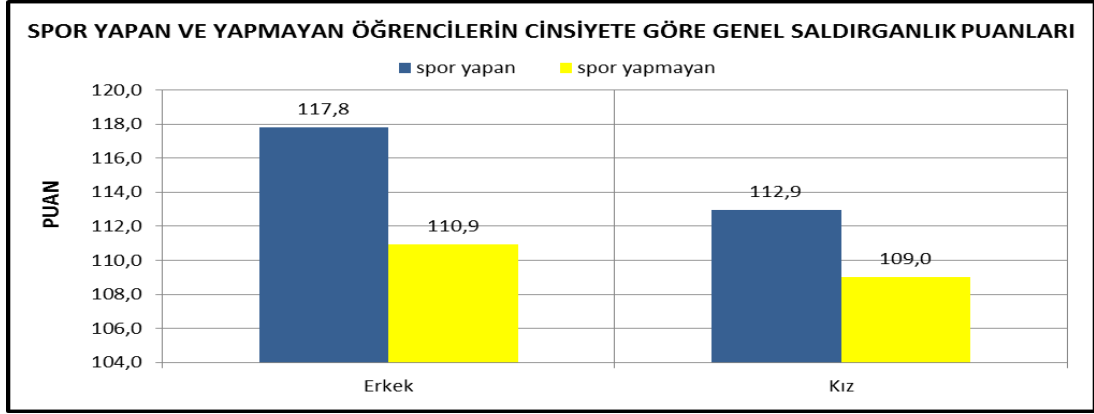
Test sonuçları erkek ve kız öğrencilerin genel saldırganlık puanları arasındaki farkın önemli olduğunu gösterdi ($F_{1,1856};7.963;p<0.05$). Test sonuçları erkek öğrencilerin genel saldırganlık puanlarının (114.380 ± 0.932) kız öğrencilerden (110.988 ± 0.759) anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğunu gösterdi (Bkz. Grafik 4.23, Ek Y İstatistik Test Sonuçları).

Grafik 4.23: Cinsiyete Göre Öğrencilerin Genel Saldırganlık Puanları

4.9.2. Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyete Göre Genel Saldırganlık Puanları

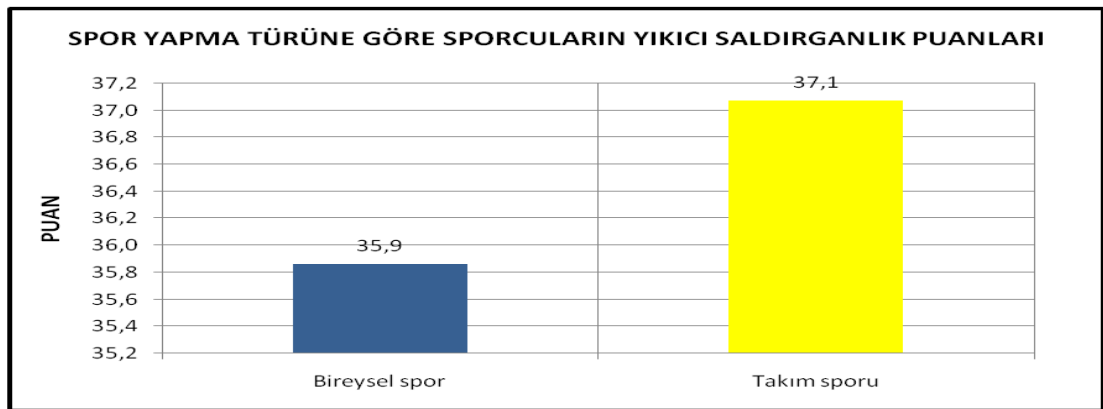
Spor yapma durumu (Spor yapan-Spor yapmayan) ve cinsiyete (Erkek-Kız) göre öğrencilerin genel saldırganlık puanları arasındaki farklar önemli bulunmadı ($F_{1,1856};1.518;p>0.05$). Test sonuçları her ne kadar spor yapan (117.814 ± 0.950) erkek öğrencilerin spor yapan (112.941 ± 1.061) kız öğrencilerin genel saldırganlık puanlarından yüksek, spor yapmayan (110.946 ± 1.604) erkek öğrencilerinde spor yapmayan (109.035 ± 1.086) kız öğrencilerden yüksek bulunmasına rağmen bu farklar anlamlı bulunmadı (Bkz. Grafik 4.24, Ek Y İstatistik Test Sonuçları).

Grafik 4.24: Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyete Bağlı Genel Saldırganlık Puanları

4.10. HİPOTEZ 9: Spor Yapma Türüne Göre Sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları Arasında Anlamlı Bir Fark Var mıdır?

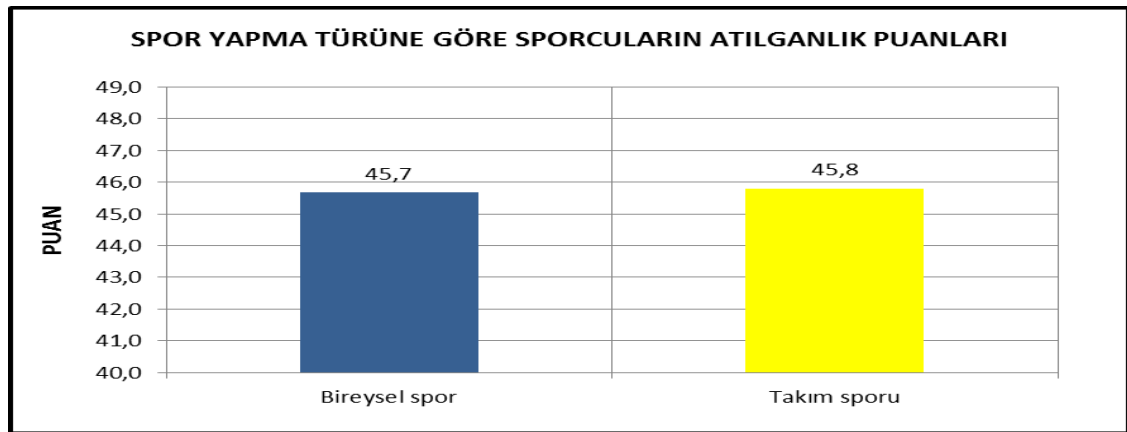
Spor yapma türüne göre öğrencilerin yıkıcı saldırganlık puanları arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde bağımsız iki grup için (independent sample t-test) t-testi uygulandı. Test sonuçları spor yapma türüne bağlı olarak öğrencilerin yıkıcı saldırganlık puanları arasındaki farkın önemli olmadığını gösterdi ($t_{.05(1146)}; 1.778; p > 0.05$). Test sonuçları her ne kadar takım sporu yapan sporcuların (37.075 ± 0.489) yıkıcı saldırganlık puanlarının, bireysel spor yapan sporcuların (35.862 ± 0.476) yıkıcı saldırganlık puanlarından yüksek bulunmasına rağmen bu farklar anlamlı bulunmadı (Bkz. Grafik 4.25, Ek Y İstatistiki Test Sonuçları).

Grafik 4.25: Spor Yapma Türüne Göre Sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları

4.11. HİPOTEZ 10: Spor Yapma Türüne Göre Sporcuların Atılganlık Puanları Arasında Anlamlı Bir Fark Var mıdır?

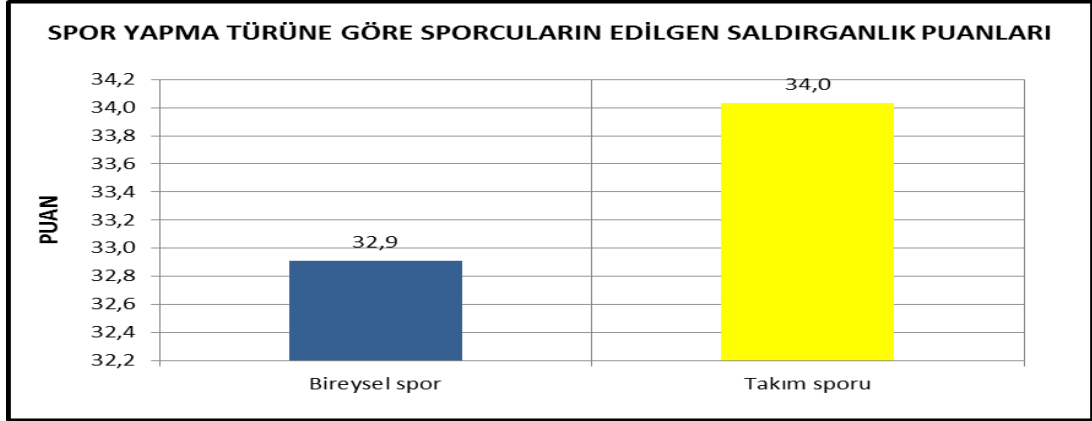
Spor yapma türüne göre öğrencilerin atılganlık puanları arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde bağımsız iki grup için (independent sample t-test) t-testi uygulandı. Test sonuçları spor yapma türüne bağlı olarak öğrencilerin atılganlık puanları arasındaki farkın önemli olmadığını gösterdi ($t_{.05(1146)}; 0.263; p > 0.05$). Test sonuçları her ne kadar takım sporu yapan sporcuların (45.803 ± 0.362) atılganlık puanlarının, bireysel spor yapan sporcuların (45.670 ± 0.352) atılganlık puanlarından yüksek olmasına rağmen bu farklar anlamlı bulunmadı (Bkz. Grafik 4.26, Ek Y İstatistiki Test Sonuçları).

Grafik 4.26: Spor Yapma Türüne Göre Sporcuların Atılganlık Puanları

4.12. HİPOTEZ 11: Spor Yapma Türüne Göre Sporcuların Edilgen Saldırganlık Puanları Arasında Anlamlı Bir Fark Var mıdır?

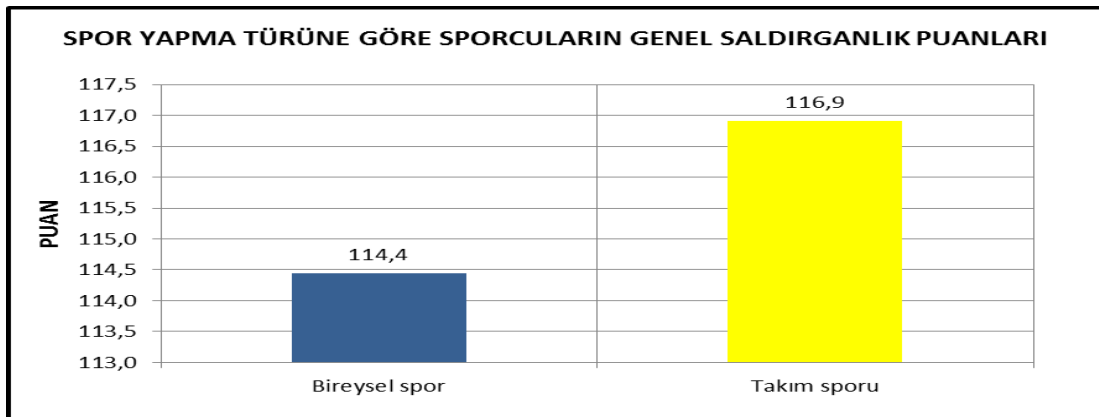
Spor yapma türüne göre öğrencilerin edilgen saldırganlık puanları arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde bağımsız iki grup için (independent sample t-test) t-testi uygulandı. Test sonuçları spor yapma türüne bağlı olarak öğrencilerin edilgen saldırganlık puanları arasındaki farkın önemli olmadığını gösterdi ($t_{.05(1146)}; 1.656; p > 0.05$). Test sonuçları her ne kadar takım sporu yapan sporcuların (34.034 ± 0.486) edilgen saldırganlık puanlarının, bireysel spor yapan sporcuların (32.912 ± 0.473) edilgen saldırganlık puanlarından yüksek bulunmasına rağmen bu farklar anlamlı bulunmadı (Bkz. Grafik 4.27, Ek Y İstatistiki Test Sonuçları).

Grafik 4.27: Spor Yapma Türüne Göre Sporcuların Edilgen Saldırganlık Puanları

4.13. HİPOTEZ 12: Spor Yapma Türüne Göre Sporcuların Genel Saldırganlık Puanları Arasında Anlamlı Bir Fark Var mıdır?

Spor yapma türüne göre öğrencilerin genel saldırganlık puanları arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde bağımsız iki grup için (independent sample t-test) t-testi uygulandı. Test sonuçları spor yapma türüne bağlı olarak öğrencilerin genel saldırganlık puanları arasındaki farkın önemli olmadığını gösterdi ($t_{.05(1146)}; 1.751; p > 0.05$). Test sonuçları her ne kadar takım sporu yapan sporcuların (116.912 ± 1.009) genel saldırganlık puanlarının, bireysel spor yapan sporcuların (114.444 ± 0.983) genel saldırganlık puanlarından yüksek olmasına rağmen bu farklar anlamlı bulunmadı (Bkz. Grafik 4.28, Ek Y İstatistik Test Sonuçları).

Grafik 4.28: Spor Yapma Türüne Göre Sporcuların Genel Saldırganlık Puanları

5. TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma

5.1.1. Hipotez 1: Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Yaşa Bağlı Olarak Yıkıcı Saldırganlık Puanları

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde spor yapan ve yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin yaşa göre yıkıcı saldırganlık puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonucuna varılmıştır. Öğrencilerin spor yapma ya da yapmamalarına göre yıkıcı saldırganlık puanlarına bakıldığında spor yapan öğrencilerin yıkıcı saldırganlık puanlarının spor yapmayanlardan yüksek olduğu, yaşa göre 17 yaş sporcuların yıkıcı saldırganlık puanlarının 15 yaş grubu sporculardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür.

Spor yapma durumu ve yaşa göre elde edilen sonuçlar literatürdeki çalışmalarla genelde benzerlik gösterirken (6, 30, 142), literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (143). Spor yapma durumuna göre araştırmanın bulguları şu çalışmalarla benzerlik gösterirken (142, 143), diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi. (35, 46, 56, 79, 124). Yine bu doğrultuda yaşa göre araştırmanın sonuçları Özkatar Kaya 2010 yaptığı çalışmalarıyla paralellik gösterirken (6, 9, 52, 58, 124, 125, 131, 138) çalışmalarıyla benzerlik göstermemiştir.

Spor yapma durumuna göre spor yapan öğrencilerin, spor yapmayanlara göre yıkıcı saldırganlık düzeylerinin daha düşük olacağı düşünülse de elde edilen bulgular bunun tam tersini gösterdi. Spor yapan öğrenciler fiziksel olarak genellikle spor yapmayan öğrencilerden daha güçlüdürler, akranları tarafından bu gücü gerektiğinde kullanmaları konusunda baskı altında tutuldukları, bir tartışma esnasında sakin davrandıklarında, güç kullanmadıkları için korkaklıkla suçlanabileceklerinden dolayı saldırgan davranışlarda bulunma oranlarının yükseldiği söylenebilir. Sporcu öğrenciler spor ortamında kötü örneklerle karşılaşarak, kazanmak için her şey yapılabilir inancına kapılırlarsa ve yaş itibari ile kazanma hırsına fazlası ile sahip oldukları düşünüldüğünde, saldırganca davranışlar sergileme ihtimallerinin yükseldiği söylenebilir.

Yaşa göre yıkıcı saldırganlığın 17 yaşındaki öğrencilerde, 15 yaşa göre anlamlı şekilde yüksek olduğu görüldü. 14 yaşın sırası ile 17, 18, 16 ve 15 yaşlarından yüksek olmasına rağmen bu farklar anlamlı bulunmadı. 17 yaşındaki öğrenciler genellikle 11. veya 12. Sınıf öğrencileri olmaktadır, bu sınıf düzeyinde gelecek kaygılarının ağır bastığı, belirsizliğin sebep olduğu stresin yoğun olarak yaşandığı söylenebilir. 15 yaşındaki öğrenciler genellikle 10. Sınıf olmaktadır, bu sınıf düzeyindeki öğrencilerin okullarına adapte oldukları ve gelecek kaygılarının henüz belirginleşmediği düşünülebilir. 17 yaşındaki öğrencilerin yıkıcı saldırganlığının 15 yaşındaki öğrencilerden yüksek olmasının sebebi olarak yukarıdaki nedenler gösterilebilir. Bulgulara göre yıkıcı saldırganlığın yaşa bağlı olarak kazanılan bir davranış şekli olmadığı, sosyal şartların etkisi ile şekillendiği düşünülebilir.

Spor yapan ve yapmayan öğrencilerin yaşa göre yıkıcı saldırganlık düzeylerine bakıldığında 14 yaşındaki öğrencilerin ve 17-18 yaşındaki öğrencilerin yıkıcı saldırganlık düzeyleri diğer yaş gruplarından yüksek çıkmış fakat anlamlı bulunmamıştır. Bu farkın 14 yaş grubundaki öğrencilerin 9.sınıf olmaları, ortaöğretim kurumuna yeni başlamış olmaları, henüz okullarına adapte olamadıklarından kaynaklandığı, 17-18 yaş grubundaki öğrencilerin ise son sınıf olmaları ve gelecek kaygılarının artmış olması, toplumsal rolünün bir yıl içinde sona erecek olması yeni bir toplumsal rol edinme stresleri içinde olmalarından kaynaklandığı söylenebilir.

Spor yapan ve yapmayan öğrencilerin yaşa göre yıkıcı saldırganlık düzeyleri arasındaki farkların anlamsız bulunması yaş grubunun birbirine yakın olması ve bu yaş grubundaki gençlerin ergenlik döneminde olmalarından dolayı yakın duyguları yaşamalarına dayandırılabilir.

5.1.2. Hipotez 2: Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Yaşa Bağlı Olarak Atılma Puanları

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde spor yapan ve yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin yaşa göre atılma puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonucuna varılmıştır. Öğrencilerin spor yapma ya da yapmamalarına göre

atılganlık puanlarına bakıldığında spor yapan öğrencilerin atılganlık puanlarının spor yapmayanlardan yüksek olduğu, yaşa göre 18 yaş sporcuların atılganlık puanlarının 15 yaş grubu sporculardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür.

Spor yapma durumu ve yaşa göre elde edilen sonuçlar önceki çalışmalarla genelde benzerlik gösterirken (6, 30, 142), diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (143). Spor yapma durumuna göre araştırmanın bulguları şu çalışmalarla benzerlik gösterirken (46, 47, 120, 124, 143), diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (142). Yaşa göre araştırmanın sonuçları önceki çalışmalarla genelde benzerlik gösterirken (40,52,56), literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (6, 9, 58, 124, 131, 138).

Spor yapma durumuna göre atılganlık puanları incelendiğinde spor yapan öğrencilerin, spor yapmayan öğrencilerden daha atılgan olduklarını gösterdi. Spor yapan öğrencilerin, takım arkadaşları, antrenörleri ve hakemler ile sürekli iletişim halinde olduklarından, kendilerini savunmaları gereken durumlarla karşılaştıklarında neler yapabileceklerini denemiş olduklarından ve iletişim kurma becerilerinin spor sayesinde geliştiğinden dolayı spor yapan öğrencilerin, spor yapmayan öğrencilerden daha atılgan oldukları düşünülebilir.

Yaşa göre 18 yaş grubu öğrencilerin atılganlığının 15 yaş grubu öğrencilerden yüksek olduğu görüldü. 18 yaş grubunda öğrencilerin lise son sınıfta olmaları, kendileri için dönüm noktası sayılabilecek bir düzeyde olmaları, gelecek kaygılarının artmasından dolayı atılganlık düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilir.

Spor yapma durumu ve yaşa göre atılganlık puanları incelendiğinde 18 yaş grubu öğrencilerin atılganlık puanları en yüksek, 14 yaş grubu öğrencilerin atılganlık puanları ikinci sıradadır ancak bu farklar anlamlı bulunmamıştır. 14 yaş grubunda liseye yeni başlamış öğrencilerin kendilerini kabul ettirmek için atılganlıklarının yüksek olduğu, 18 yaş grubunda ise lise son sınıfta olmaları ve kendilerini bekleyen yeni bir hayata hazırlıklı olabilmek için atılganlık düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilir.

5.1.3. Hipotez 3: Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Yaşa Bağlı Olarak Edilgen Saldırganlık Puanları

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde spor yapan ve yapmayan öğrencilerin yaşa göre edilgen saldırganlık puanları arasındaki farkın anlamlı olmadığı görüldü. Spor yapma durumuna göre bulgular incelendiğinde spor yapan öğrencilerin edilgen saldırganlık puanlarının, spor yapmayan öğrencilerden anlamlı şekilde yüksek olduğu görüldü. Yaşa göre bulgular incelendiğinde öğrencilerin edilgen saldırganlık puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu görüldü.

Spor yapma durumuna ve yaşa göre elde edilen bulgular önceki çalışmalarla genelde benzerlik gösterirken (9, 30), literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (40, 107, 142). Spor yapma durumuna göre elde edilen sonuçlar Yılmaz 2013 çalışmasıyla benzerlik gösterirken, literatürdeki (35, 46, 56, 79, 124, 142) çalışmalarla benzerlik göstermemiştir. Yaşa göre elde edilen sonuçlar önceki çalışmalarla genelde benzerlik gösterirken (56, 143), literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermemiştir (6, 9, 30, 40, 58, 107, 124, 125, 131, 138).

Spor yapma durumuna göre araştırma bulguları incelendiğinde spor yapan öğrencilerin edilgen saldırganlık puanlarının spor yapmayan öğrencilerden daha yüksek olduğu sonucuna varıldı. Spor yapan öğrencilerin edilgen saldırganlık puanının yüksek olmasının, spor müsabakalarında ceza almadan saldırganlık duygularını tatmin etmeye çalışmalarından kaynaklandığı söylenebilir.

Yaşa göre 16 yaş grubu öğrencilerin edilgen saldırganlık puanlarının 18 yaş grubu öğrencilerden anlamlı şekilde yüksek olduğu görüldü. En yüksek edilgen saldırganlık puanının 14 yaş grubunda en düşük puanın ise 18 yaş grubunda görülmesinden dolayı yaş arttıkça edilgen saldırganlığın azaldığı söylenebilir.

Araştırma bulguları spor yapan ve yapmayan öğrencilerin yaşa göre edilgen saldırganlık puanları karşılaştırıldığında anlamlı bir fark bulunmadığını gösterdi. 14 yaşındaki öğrencilerin edilgen saldırganlık düzeyleri diğer yaş gruplarından yüksek çıkmış fakat anlamlı bulunmamıştır. Bu farkın 14 yaş grubundaki öğrencilerin 9.sınıf olmaları, ortaöğretim kurumuna yeni başlamış olmaları ve henüz adapte

olamamalarından kaynaklandığı söylenebilir. 18 yaş grubunda ise edilgen saldırganlık puanının diğer yaş gruplarından düşük olduğu görülmektedir. Olgunluk düzeyi ve tecrübe arttıkça edilgen saldırganlığın azaldığı söylenebilir.

5.1.4. Hipotez 4: Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Yaşa Bağlı Olarak Genel Saldırganlık Puanları

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde spor yapan ve yapmayan öğrencilerin yaşa göre genel saldırganlık puanları arasındaki farkın anlamlı olmadığı görüldü. Spor yapma durumuna göre bulgular incelendiğinde spor yapan öğrencilerin genel saldırganlık puanlarının, spor yapmayan öğrencilerden anlamlı şekilde yüksek olduğu görüldü. Yaşa göre bulgular incelendiğinde öğrencilerin genel saldırganlık puanları arasındaki farkın önemli olmadığı görüldü.

Spor yapma durumu ve yaşa göre elde edilen sonuçlar önceki çalışmalarla genelde benzerlik gösterirken (30), literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (40, 107, 142). Spor yapma durumuna göre elde edilen sonuçlar önceki çalışmalarla genelde benzerlik gösterirken (143), literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (35, 46, 56, 79, 124, 142). Yaşa göre elde edilen sonuçlar önceki çalışmalarla genelde benzerlik gösterirken (6, 9, 30, 56, 58, 125, 131, 138), literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (40, 52, 107, 143).

Spor yapma durumuna göre bulgular incelendiğinde spor yapan öğrencilerin genel saldırganlık puanlarının spor yapmayan öğrencilerden daha yüksek olduğunu görüldü. Spor yapan öğrencilerin genel saldırganlık puanının yüksek olması, spor ile iç içe olan öğrencilerin kötü örneklerle daha sık karşılaşmaları ve kazanmak için her şeyin yapılabileceği fikrine inanmış olmalarından kaynaklandığı söylenebilir.

Yaşa göre genel saldırganlık düzeyinde anlamlı bir farklılık olmamasından dolayı, genel saldırganlığın ortaya çıkmasında çevre faktörünün etkili olduğu, gördükçe ve yaşadıkça saldırganlık gösterme oranının artabileceği söylenebilir.

Elde edilen bulgular spor yapan ve yapmayan öğrencilerin yaşa göre genel saldırganlık puanları karşılaştırıldığında anlamlı bir fark bulunmadığını gösterdi. 14 yaşındaki öğrencilerin diğer yaş gruplarına göre puanları yüksek çıkmış fakat anlamlı

bulunmamıştır. 14 yaş grubunun puanlarının diğer yaş gruplarından yüksek olmasının sebebi olarak farklı çevrelerden gelen gençlerin yeni bir okulda birbirlerine ve çevreye alışmaya çalışmaları, uyum sağlamada zorlanmalarından kaynaklandığı gösterilebilir. Farkların anlamlı bulunmamasının yaş düzeyinin birbirine yakın olmasından kaynaklandığı düşünülebilir.

5.1.5. Hipotez 5: Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyete Bağlı Olarak Yıkıcı Saldırganlık Puanları

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde spor yapan ve yapmayan öğrencilerin cinsiyete göre yıkıcı saldırganlık puanları arasındaki farkın anlamlı olmadığı görüldü. Spor yapma durumuna göre elde edilen bulgular incelendiğinde spor yapan öğrencilerin yıkıcı saldırganlık puanlarının spor yapmayan öğrencilerden yüksek olduğu görüldü. Cinsiyete göre elde edilen bulgular incelendiğinde erkek ve kız öğrencilerin yıkıcı saldırganlık puanları arasındaki farkın önemli olduğu, erkek öğrencilerin yıkıcı saldırganlık düzeylerinin, kız öğrencilerin yıkıcı saldırganlık düzeylerinden yüksek olduğu görüldü.

Spor yapma durumu ve yaşa göre elde edilen sonuçlar önceki çalışmalarla genelde benzerlik göstermedi (30, 46). Spor yapma durumuna göre elde edilen sonuçlar önceki çalışmalarla genelde benzerlik gösterirken (142, 143), literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (35, 46, 56, 79, 124). Cinsiyete göre elde edilen sonuçlar önceki çalışmalarla genelde benzerlik gösterirken (30, 40, 52, 58, 77, 107, 124, 135, 138), literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (9, 41, 46, 79, 125, 142).

Spor yapma durumuna göre spor yapan öğrencilerin, spor yapmayanlara göre yıkıcı saldırganlık düzeylerinin daha düşük olacağı düşünülse de elde edilen bulgular bunun tam tersini gösterdi. Sporcu öğrenciler spor yaptıkları ortamda çeşitli örneklerle karşılaşarak yaşları dolayısı ile kötü örneklerden etkilenebilirler, akranlarına güçlerini ispatlama isteği ve kazanma hırısı ile hareket edebilecekleri düşünüldüğünde, saldırganca davranışlar sergileme ihtimallerinin yükseldiği söylenebilir.

Cinsiyete göre erkeklerin yıkıcı saldırganlık düzeylerinin, kızlardan yüksek çıkmasının sebebi genetik faktörlere ve çevresel etmenlere bağlanabilir. Erkeklerin fiziksel olarak kızlardan daha güçlü olmaları, kızların toplum yaşantımızda saldırganca davranışlar göstermelerinin onaylanmaması gibi sebeplerden dolayı erkeklerin yıkıcı saldırganlık puanlarının daha yüksek çıktığı düşünülebilir.

Spor yapan ve yapmayan öğrencilerin cinsiyete göre yıkıcı saldırganlık puanları karşılaştırıldığında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Spor yapıp yapmama ve cinsiyete göre incelendiğinde, spor yapanlarda erkeklerin yıkıcı saldırganlık puanı kızlardan daha yüksek fakat aradaki fark anlamlı değildir. Spor yapmayanlarda da erkeklerin yıkıcı saldırganlık puanı kızlardan daha yüksek fakat aradaki fark anlamlı değildir. Aradaki farkların anlamsız çıkmasının sebebi olarak, cinsiyet ne olursa olsun spor yapan veya spor yapmayan öğrencilerin kendi içlerinde değerlendirildiklerinde, yaşam tarzları, öğrenmeleri, kendilerini ifade etme biçimleri yakın olacağından, birbirlerine yakın sonuçlar elde edilmesi gösterilebilir.

5.1.6. Hipotez 6: Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyete Bağlı Olarak Atılganlık Puanları

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde spor yapan ve yapmayan öğrencilerin cinsiyete göre atılganlık puanları arasındaki farkın anlamlı olmadığı görüldü. Spor yapma durumuna göre, spor yapan öğrencilerin atılganlık puanlarının, spor yapmayan öğrencilerden anlamlı şekilde yüksek olduğu görüldü. Cinsiyete göre elde edilen bulgular incelendiğinde kız öğrencilerin atılganlık puanlarının erkek öğrencilerin atılganlık puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu görüldü.

Spor yapma durumu ve cinsiyete göre elde edilen bulgular incelendiğinde önceki çalışmalarla genelde benzerlik gösterdi (30, 107). Spor yapma durumuna göre elde edilen bulgular önceki çalışmalarla genelde benzerlik gösterirken (46, 47, 120, 124, 143), literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (142). Cinsiyete göre elde edilen bulgular önceki çalışmalarla genelde benzerlik gösterirken (41, 46, 77, 120, 142), literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (40, 124).

Spor yapma durumuna göre elde edilen bulgular spor yapan öğrencilerin, spor yapmayan öğrencilerden daha atılgan olduklarını gösterdi. Spor yapan öğrencilerin, takım arkadaşları, antrenörleri ve hakemler ile sürekli iletişim halinde olduklarından, kendilerini savunmaları gereken durumlarla karşılaştıklarında neler yapabileceklerini denemiş olmaları ve iletişim kurma becerilerinin spor sayesinde geliştiğinden dolayı spor yapan öğrencilerin, spor yapmayan öğrencilerden daha atılgan oldukları düşünülebilir.

Cinsiyete göre elde edilen bulgular incelendiğinde kızların atılganlık düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olmasının, yaş itibarı ile kızların ergenliğe daha önce girmelerinden dolayı erken olgunlaşp kendilerini daha iyi ifade edebilmeleri ve saldırganca bir davranış göstermeleri gerektiğinde atılganlığın diğer saldırganlık türlerine göre daha çok tercih edilebilir olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Spor yapan ve yapmayan öğrencilerin cinsiyete göre atılganlık puanları elde edilen bulgular doğrultusunda karşılaştırıldığında, anlamlı bir fark bulunamamıştır. Spor yapıp yapmama ve cinsiyete göre, spor yapanlarda kızların atılganlık puanları erkeklerden yüksek fakat aradaki fark anlamlı değildir. Spor yapmayanlarda da kızların atılganlık puanları erkeklerden yüksek fakat aradaki fark anlamlı değildir. Aradaki farkların anlamsız çıkmasının sebebi olarak, cinsiyet farklıda olsa, spor yapan veya spor yapmayan öğrencilerin kendi içlerinde değerlendirildiklerinde, karşılaştıkları örnekler, olaylar karşısındaki davranışları, duygu ve düşüncelerini ifade etme biçimleri yakın olacağından, birbirlerine yakın sonuçlar elde edilmesi gösterilebilir.

5.1.7. Hipotez 7: Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyete Bağlı Olarak Edilgen Saldırganlık Puanları

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde spor yapan ve yapmayan öğrencilerin cinsiyete göre edilgen saldırganlık puanları arasındaki farkın anlamlı olmadığı görüldü. Spor yapma durumuna göre elde edilen bulgular incelendiğinde spor yapan öğrencilerin edilgen saldırganlık puanlarının, spor yapmayan öğrencilerden anlamlı şekilde yüksek olduğu görüldü. Cinsiyete göre bulgular

incelendiğinde erkek öğrencilerin edilgen saldırganlık puanlarının kız öğrencilerin edilgen saldırganlık puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu görüldü.

Spor yapma durumu ve cinsiyete göre elde edilen bulgular incelendiğinde literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (30, 46). Spor yapma durumuna göre elde edilen sonuçlar önceki çalışmalarla genelde benzerlik gösterirken (143), literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (35, 46, 56, 79, 124, 142). Cinsiyete göre elde edilen sonuçlar önceki çalışmalarla genelde benzerlik gösterirken (30, 40, 52, 58, 107, 124, 135, 138), literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (41, 46, 65, 79, 125, 142).

Spor yapma durumuna göre araştırma bulguları spor yapan öğrencilerin edilgen saldırganlık puanlarının spor yapmayan öğrencilerden daha yüksek olduğunu gösterdi. Spor yapan öğrencilerin edilgen saldırganlık puanının yüksek olması, spor müsabakalarında ceza almadan saldırganlık duygularını tatmin etmeye çalışmak olarak açıklanabilir.

Cinsiyete göre erkeklerin edilgen saldırganlık düzeylerinin kız öğrencilere göre daha yüksek olmasının nedeni olarak toplumsal normlara göre erkeklerin saldırganlığa daha yakın olması ve erkek öğrencilerin kendilerini kanıtlamak için bu davranışta bulunma ihtimalleri olduğu düşünülebilir.

Spor yapan ve yapmayan öğrencilerin cinsiyete göre edilgen saldırganlık puanları elde edilen bulgular doğrultusunda karşılaştırıldığında, anlamlı bir fark bulunamamıştır. Spor yapıp yapmama ve cinsiyete göre, spor yapanlarda erkeklerin edilgen saldırganlık puanları kızlardan yüksek fakat aradaki fark anlamlı değildir. Spor yapmayanlarda da erkeklerin edilgen saldırganlık puanları kızlardan yüksek fakat aradaki fark anlamlı değildir. Aradaki farkların anlamsız çıkmasının sebebi olarak, cinsiyeti ne olursa olsun spor yapan veya spor yapmayan öğrencilerin kendi içlerinde değerlendirildiklerinde, edindikleri tecrübeler, kaygı düzeyleri, iletişim becerileri yakın olacağından, birbirlerine yakın sonuçlar elde edilmesi gösterilebilir.

5.1.8. Hipotez 8: Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyete Bağlı Olarak Genel Saldırganlık Puanları

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde spor yapan ve yapmayan öğrencilerin cinsiyete göre genel saldırganlık puanları arasındaki farkın anlamlı olmadığı görüldü. Spor yapma durumuna göre elde edilen bulgular incelendiğinde spor yapan öğrencilerin genel saldırganlık puanlarının, spor yapmayan öğrencilerden anlamlı şekilde yüksek olduğu görüldü. Cinsiyete göre elde edilen bulgular incelendiğinde erkek öğrencilerin genel saldırganlık puanlarının kız öğrencilerin genel saldırganlık puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu görüldü.

Spor yapma durumu ve cinsiyete göre elde edilen bulgular incelendiğinde literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (30). Spor yapma durumuna göre elde edilen bulgular incelendiğinde önceki çalışmalarla genelde benzerlik gösterirken (143), literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (35, 46, 56, 79, 124, 142). Cinsiyete göre elde edilen sonuçlar önceki çalışmalarla genelde benzerlik gösterirken (25, 30, 40, 52, 58, 107, 124, 135, 138), literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (9, 65, 79, 125, 142).

Spor yapma durumuna göre araştırma bulguları spor yapan öğrencilerin genel saldırganlık puanlarının spor yapmayan öğrencilerden daha yüksek olduğunu gösterdi. Spor yapan öğrencilerin genel saldırganlık puanının yüksek olması, spor ile iç içe olan öğrencilerin, kötü örneklerle daha sık karşılaşmaları ve kazanmak için her şeyin yapılabileceği fikrine inanmış olmalarından kaynaklandığı söylenebilir.

Cinsiyete göre erkeklerin genel saldırganlık düzeylerinin kız öğrencilere göre daha yüksek olmasının nedeni olarak erkek öğrencilerin toplumsal yapı içerisindeki rolleri gereği ve çocukluktan itibaren bazı saldırgan davranışları nedeniyle çevresi tarafından takdir edilmesinden, kızlarda ise tam tersine, çevresi tarafından saldırganca davranışların asla onaylanmamasından kaynaklandığı söylenebilir.

Spor yapan ve yapmayan öğrencilerin cinsiyete göre genel saldırganlık puanları elde edilen bulgular doğrultusunda karşılaştırıldığında, anlamlı bir fark bulunamamıştır. Spor yapıp yapmama ve cinsiyete göre, spor yapanlarda erkeklerin

genel saldırganlık puanları kızlardan yüksek fakat aradaki fark anlamlı değildir. Spor yapmayanlarda da erkeklerin genel saldırganlık puanları kızlardan yüksek fakat aradaki fark anlamlı değildir. Aradaki farkların anlamsız çıkmasının sebebi olarak, cinsiyet ne olursa olsun spor yapan veya spor yapmayan öğrencilerin kendi içlerinde değerlendirildiklerinde, yaşam tarzları, edindikleri tecrübeler, olaylar karşısındaki davranışları, duygu ve düşüncelerini ifade etme biçimleri, kaygı düzeyleri ve iletişim becerileri yakın olacağından, birbirlerine yakın sonuçlar elde edilmesi gösterilebilir.

5.1.9. Hipotez 9: Spor Yapma Türüne Göre Sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde spor yapma türüne göre sporcuların yıkıcı saldırganlık puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar önceki çalışmalarla genelde benzerlik gösterirken (47, 107, 142), literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (40, 65, 134, 138).

Takım sporu yapan sporcuların yıkıcı saldırganlık puanları, bireysel spor yapan sporculardan yüksek olmasına rağmen aradaki farklar anlamlı bulunmamıştır. Aradaki farkların anlamlı bulunmaması iki spor türünde de sporcuların kazanmak için spor yapmaları, duygusal açıdan müsabaka öncesi, müsabaka anı ve müsabaka sonrası benzer duygular yaşamaları, müsabaka anında benzer engellerle karşılaşmaları ile açıklanabilir. Spor türü farklı olmasına rağmen, benzer eğitimlerden geçtikleri ve spor yaparken nelerin kabul edilip, nelerin kabul edilmeyeceğini öğrenmiş olmalarından, müsabaka esnasında ceza alabilecekleri ve çevre tarafından davranışlarının kabul görüp görmeyeceğini bilmelerinden dolayı benzer şekilde davrandıkları ve bu yüzden yıkıcı saldırganlık puanları arasında fark olmadığı söylenebilir.

5.1.10. Hipotez 10: Spor Yapma Türüne Göre Sporcuların Atılganlık Puanları

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde spor yapma türüne göre sporcuların atılganlık puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar önceki çalışmalarla genelde benzerlik gösterirken (107, 134), literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (40, 46, 65, 138).

Takım sporu yapan sporcuların atılganlık puanları, bireysel spor yapan sporculardan yüksek olmasına rağmen aradaki farklar anlamlı bulunmamıştır. Aradaki farkların anlamlı bulunmamasını bireysel veya takım sporu yapsalar da sporcuların bu sayede kendilerini ifade etme becerilerinin gelişmesi ve haklarını daha iyi koruma becerisi kazanmalarından kaynaklandığı söylenebilir. Spor yapmaları sayesinde kazanmış oldukları bazı becerileri günlük hayata adapte etme seviyeleri yakın olacağından aralarındaki farkın anlamlı olmadığı söylenebilir.

5.1.11. Hipotez 11: Spor Yapma Türüne Göre Sporcuların Edilgen Saldırganlık Puanları

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde spor yapma türüne göre sporcuların edilgen saldırganlık puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar önceki çalışmalarla genelde benzerlik gösterirken (107), literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (40, 46, 65, 134, 138).

Takım sporu yapan sporcuların edilgen saldırganlık puanları, bireysel spor yapan sporculardan yüksek olmasına rağmen aradaki farklar anlamlı bulunmamıştır. Aradaki farkların anlamlı bulunmaması iki grubunda belli kurallar çerçevesinde spor yapıyor olması, rakipleri ile mücadele ediyor olmaları ve yaş gruplarının yakın olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

5.1.12. Hipotez 12: Spor Yapma Türüne Göre Sporcuların Genel Saldırganlık Puanları

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde spor yapma türüne göre sporcuların genel saldırganlık puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar önceki çalışmalarla genelde benzerlik gösterirken (107, 134), literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (40, 46, 65, 138).

Takım sporu yapan sporcuların genel saldırganlık puanları, bireysel spor yapan sporculardan yüksek olmasına rağmen aradaki farklar anlamlı bulunmamıştır. Aradaki farkların anlamlı bulunmaması iki grubunda spor yapıyor olmaları,

sporcuların yaş grubunun birbirlerine yakın olması, iki grubunda mücadele etmesi, engellerle karşılaşması, kurallara uymak zorunda olması, benzer duygular yaşamaları, başarmak istemeleri, kendilerini ifade etme becerilerinin yakın olması ile açıklanabilir.

5.2. Sonuç

Yapılan araştırma ile ortaöğretim düzeyinde spor yapan ve spor yapmayan öğrencilerin, saldırganlık düzeylerinin araştırılması amaçlanmaktadır. Kullanılan saldırganlık envanteri ile saldırganlığın yaş, cinsiyet, spor yapma türü ile ilişkisi açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda şu sonuçlara ulaşılmıştır;

Ortaöğretim kurumlarında spor yapan ve spor yapmayan öğrencilerin yaşa göre yıkıcı saldırganlık puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonucuna varılmıştır.

Spor yapma durumuna göre spor yapan öğrencilerin, spor yapmayan öğrencilere göre yıkıcı saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Yaşa göre öğrencilerin yıkıcı saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı farklar tespit edilmiştir.

Ortaöğretim kurumlarında spor yapan ve spor yapmayan öğrencilerin yaşa göre atılganlık puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonucuna varılmıştır.

Spor yapma durumuna göre spor yapan öğrencilerin, spor yapmayan öğrencilere göre atılganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Yaşa göre öğrencilerin atılganlık düzeyleri arasında anlamlı farklar tespit edilmiştir.

Ortaöğretim kurumlarında spor yapan ve spor yapmayan öğrencilerin yaşa göre edilgen saldırganlık puanları arasındaki farkın anlamlı olmadığı görüldü.

Spor yapma durumuna göre spor yapan öğrencilerin, spor yapmayan öğrencilere göre edilgen saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Yaşa göre öğrencilerin edilgen saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı farklar görülmüş yaş arttıkça edilgen saldırganlığın azaldığı tespit edilmiştir.

Ortaöğretim kurumlarında spor yapan ve spor yapmayan öğrencilerin yaşa göre genel saldırganlık puanları arasındaki farkın anlamlı olmadığı görüldü.

Spor yapma durumuna göre spor yapan öğrencilerin, spor yapmayan öğrencilere göre genel saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Yaşa göre öğrencilerin genel saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir.

Ortaöğretim kurumlarında spor yapan ve spor yapmayan öğrencilerin cinsiyete göre yıkıcı saldırganlık puanları arasındaki farkın anlamlı olmadığı görüldü.

Spor yapma durumuna göre spor yapan öğrencilerin, spor yapmayan öğrencilere göre yıkıcı saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Cinsiyete göre erkeklerin yıkıcı saldırganlık düzeylerinin, kızlardan yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Ortaöğretim kurumlarında spor yapan ve spor yapmayan öğrencilerin cinsiyete göre atılganlık puanları arasındaki farkın anlamlı olmadığı görüldü.

Spor yapma durumuna göre spor yapan öğrencilerin, spor yapmayan öğrencilere göre atılganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Cinsiyete göre kızların atılganlık düzeylerinin, erkeklerden yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Ortaöğretim kurumlarında spor yapan ve spor yapmayan öğrencilerin cinsiyete göre edilgen saldırganlık puanları arasındaki farkın anlamlı olmadığı görüldü.

Spor yapma durumuna göre spor yapan öğrencilerin, spor yapmayan öğrencilere göre edilgen saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Cinsiyete göre erkeklerin edilgen saldırganlık düzeylerinin, kızlardan yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Ortaöğretim kurumlarında spor yapan öğrencilerin ve spor yapmayan öğrencilerin cinsiyete göre genel saldırganlık puanları arasındaki farkın anlamlı olmadığı görüldü.

Spor yapma durumuna göre spor yapan öğrencilerin, spor yapmayan öğrencilere göre genel saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Cinsiyete göre erkeklerin genel saldırganlık düzeylerinin, kızlardan yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Ortaöğretim kurumlarında spor yapma türüne göre sporcu öğrencilerin yıkıcı saldırganlık puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Ortaöğretim kurumlarında spor yapma türüne göre sporcu öğrencilerin atılğanlık puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Ortaöğretim kurumlarında spor yapma türüne göre sporcu öğrencilerin edilgen saldırganlık puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Ortaöğretim kurumlarında spor yapma türüne göre sporcu öğrencilerin genel saldırganlık puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

5.3. Öneriler

Öğrenmenin başladığı ilk yer olan ailede doğru eğitimin verilmesi büyük önem taşımaktadır. Ailede verilen eğitim çocukların kişilik gelişimine ve karakterine doğrudan etki etmekte, gelecek yaşantısının buna göre şekillenmesine sebep olmaktadır. Ailelerin çocuklarını spora yönlendirmeleri, başarıdan çok sporun sağlıklarına ve kişiliklerine sağlayacağı yarara önem vermeleri gerekmektedir.

Çocukların ve gençlerin model alma yoluyla saldırgan davranışlar gösterebilecekleri düşünülerek, ailelerinin, öğretmenlerinin, idarecilerinin ve antrenörlerinin şiddet ve saldırganlık, sporda erdemlilik, fair-play ile ilgili çeşitli eğitimlere katılmaları, kazanma hırsı ile çocukları yanlış yönlendirmemeleri ve bu konuda hassas davranmaları gerekmektedir.

Okullarda spor, müzik, resim, tiyatro gibi ders dışı faaliyetleri arttırmaya yönelik çalışmalar yapılması, öğrenci, aile, öğretmen ve idarecilerin bu çalışmalara katılmalarının teşvik edilmesi ve uygun fiziki ortamların sağlanması gerekmektedir.

Saldırgan davranışlara sebep olan etkenlerden biride öğrencilerin kendilerini ifade edememeleridir. Bu sebeple özellikle ergenlik çağındaki gençlerin kendilerini ifade etme konusunda okul rehberlik servisleri tarafından desteklenmeleri ve kendilerini ifade edebilme ile ilgili etkinliklere katılmaları gerekmektedir. Sportif etkinliklere katılmakta öğrencinin kendisini farklı bir şekilde ifade edebilmesini sağlar ve ergenlik çağında olumlu gelişim özellikleri göstermelerine yardımcı olur.

Beden eğitimi derslerinde fair-play kavramı hakkında ayrıntılı olarak bilgi verilmeli, fair-play ödülü almış hareketler ve fair-play ruhuna uygun video görüntüler öğrencilere izletilmeli ve birlikte yorumlanmalıdır. Okullar arası ve sınıflar arası turnuvalarda başarılı olan sporcu ve takımların yanında fair-play ruhuna uygun örnek davranışlar sergileyen öğrencilere de ödülleri verilmeli ve bu öğrenciler onure edilmelidirler.

Fair-play kavramının yanında şiddet ve saldırganlık hakkında bilgilerde öğrencilere aktarılmalı, toplum tarafından kabul görmeyen ve hukuki yaptırımlara neden olabilecek davranışlar olduğu öğrencilere benimsetilmelidir.

Spor müsabakalarında kazanıp kaybetmenin önemli olmadığı, birlik ve beraberlik içinde yetenekler doğrultusunda sağlığa da katkıda bulunacak bu etkinliklere katılmanın, insan üzerindeki olumlu etkileri anlatılmalıdır.

Ulusal medyada fair-play hakkında bilgilere daha sık yer verilmesi ve örnek görüntülerin yayınlanması, aynı doğrultuda şiddet ve saldırganlık içeren görüntülerinde yayınlanmaması hakkında hassas davranılması gerekmektedir. Şiddet içerikli sahneleri olan savaş ve gerilim filmlerinin yayınlanması konusunda daha duyarlı davranılmalıdır.

Okullar hakkında olumlu haber ve örnek uygulamalara daha sık yer verilerek okulların saygınlığının artırılması ve öğrencilerin okula olan inanç, sevgi ve güvenlerinin artması sağlanmalıdır.

Çalışmamızın farklı yaş gruplarında, farklı eğitim kurumlarında ve ülke geneline yansıtacak şekilde tüm şehirlerimizde yapılması konu hakkında daha geçerli bilgilere sahip olmamızı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

1. Abalı, O. (2004). Ergenlik Dönemi ve Sorunları. (1.baskı) İstanbul: Kelebek Matbaası.
2. Acet, M. (1997). Futbol Seyircisinin Sosyo-Kültürel Yapısının Şiddet Eylemine Etkisi Voleybol ve Basketbol Seyircileri ile Karşılaştırılması. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
3. Acet, M., Serarşlan, Z. (2000). Futbol Seyircisinin Sosyo-Kültürel Yapısının Şiddet Eylemine Etkisi, Voleybol ve Basketbol Seyircisi İle Karşılaştırılması. *M.Ü. BESYO Dinamik Spor Bilimleri Dergisi*, 1(2), 141-158.
4. Acet, M. (2005). Sporda Saldırganlık ve Şiddet. İstanbul: Morpa Yayıncılık.
5. Acet, M., Akkoyunlu, Y., Kalkavan, A., Koç, H. (2010). Üniversitelerarası Salon Futbolu Müsabakalarına Katılan Bayan Futbolcuların Sporda Saldırganlık ve Şiddet Anlayışlarının Araştırılması. 11. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, 10-12 Kasım 2010, Antalya.
6. Açak, M. (2011). İşitme Engelli ve İşitme Engelli Olmayan Futbolcuların Benlik Saygıları ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Doktora tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
7. Adak, N. (2004). Bir Sosyalizasyon Aracı Olarak Televizyon ve Şiddet. *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 30, 27-38
8. Adams, J.F. (1995). Ergenliği Anlamak (B. Onur, Çev.). Ankara: İmge Kitapevi Yayıncılık.
9. Ağlamaz, T. (2006). Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Puanlarının Kendini Açma Davranışı, Okul Türü, Cinsiyet, Sınıf Düzeyi, Anne-Baba Öğrenim Düzeyi ve Ailenin Aylık Gelir Düzeyi Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
10. Akfırat, O. N. (t.y.). Ergenlik Dönemi, Çocuk Eğitiminde Anne Babalara Öneriler, Karlsruhe Başkonsolosluğu Eğitim Ataşeliği www.karlsruhemeb.de de E-Bilgilendirme. (Erişim Tarihi: 21.10.2014).
11. Akoğuz, N. (2013). Bireysel ve Takım Sporlarında Üniversiteler Arası Yarışmalara Katılan Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyleri. Y. Taşmektepligil (ed.). *Uluslararası Sporda Şiddetin Temelleri ve Önlenmesi Yönündeki Stratejiler Sempozyumu*. (s. 181-187). Samsun

12. Aksoy, R., Bakış, M., Ünveren, M.(2012) Spor Sosyolojisi (3.Baskı). Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
13. Aksoy, Y., Çankaya, S., Taşmektepligil, M.Y., Demiroğlu, F., Küçük, H., Otur, Y. (2013). Futbol Taraftarı Olan ve Olmayanların Saldırganlıkla İlgili Tutum ve Davranışlarının Değerlendirilmesi. Y. Taşmektepligil (ed.). Uluslararası Sporda Şiddetin Temelleri ve Önlenmesi Yönündeki Stratejiler Sempozyumu. (s.126-134). Samsun.
14. Alisinanoğlu, F. (2002). Gençlik Dönemi Özellikleri ve Genç Anne Baba İletişimi. Eğitim ve Bilim, 27 (123), 62- 63.
15. Altuner, D., Engin, N., Gürer, C., Akyay, İ., Akgül, A. (2009). Madde Kullanımı ve Suç İlişkisi: Kesitsel Bir Araştırma. Tıp Araştırmaları Dergisi, 7(2), 87-94.
16. Arı, R. (2003). Gelişim ve Öğrenme (1. Baskı). Konya: Atlas Kitap Evi.
17. Arslan, C., Hamarta, E., Arslan, E., Saygın, Y. (2010). Ergenlerde Saldırganlık ve Kişilerarası Problem Çözmenin İncelenmesi. İlköğretim Online, 9(1), 379-388., [Online]: <http://ilkogretimonline.org.tr>. (Erişim Tarihi: 28.09.2014)
18. Avcı, M. (2006). Ergenlikte Toplumsal Uyum Sorunları. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7 (1), 39- 64.
19. Ayan, S. (2006) Şiddet ve Fanatizm. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 7, Sayı 2,(s.191-209)
20. Aydın, B., İmamoğlu, S., Canel, N., Yağcı, L. (2009) Ergenlikten Yetişkinliğe Grup Çalışmaları (2. Baskı) Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
21. Aydın, B. (2010). Çocuk ve Ergen Psikolojisi. (3. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
22. Bahadır, Z. (2006). Futbol Seyircisinin Sosyo Ekonomik Kültürel Yapısının Şiddet Eylemine Etkisi (Konyaspor Örneği). Yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi, Niğde.
23. Balcıoğlu, İ. (2003). Sporun Sosyolojisi ve Psikolojisi (1. Baskı). İstanbul: Bilge Yayıncılık.
24. Baltacı, G., Ersoy, G., Karaağaoğlu, N., Derman, O., Kanbur, N. (2006). Ergenlerde Sağlıklı Beslenme, Hareketli Yaşam. Ankara: Sinem Matbaacılık.

25. Başaran, C. (2008). Çeşitli Tür Liselerde Öğrenim Gören Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
26. Başer, E. (1998). Uygulamalı Spor Psikolojisi (3.baskı). Ankara: Bağırman Yayınevi
27. Baunman, S. (1994). Uygulamalı Spor Psikolojisi (H.C. İkizler, A.O. Özcan, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.
28. Bayrak, M., Özmaden, M., Tunç, T. (2013). Spor Medyasının Seyirci Saldırganlığı Üzerine Etkisi. Y. Taşmektepligil (ed.). Uluslararası Sporda Şiddetin Temelleri ve Önlenmesi Yönündeki Stratejiler Sempozyumu. (s.195-211). Samsun.
29. Bayraktar, N. (2009). Kuran Kurslarında Ergenlik Dönemi Öğrencilerinin Sorunları ve Beklentileri. Yüksek lisans tezi, Rize Üniversitesi, Rize.
30. Bayram, Y. (2012). Spor Yapan ve Yapmayan 14-18 Yaş Grubu Öğrencilerin Saldırganlık Tutumlarının İncelenmesi. Yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
31. Berk, E. L.(2013). Çocuk Gelişimi. (A. Dönmez, Çev.). Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.
32. Berkowitz, L. (1993) .Aggression New York , N. Y.: 56-58 .McGraw-Hill
33. Biçer, T.(2013). Sporda Şiddet ve Şiddetin Sosyo Kültürel Boyutu ve Taraftarlıktan Sporseverliğe. Y. Taşmektepligil (ed.). Uluslararası Sporda Şiddetin Temelleri ve Önlenmesi Yönündeki Stratejiler Sempozyumu. (s.47-53) Samsun.
34. Bostan, G., Kılıcıgil, E. (2008). Beden Eğitimi Spor Yüksekokulu Öğrencisi Olan ve Olmayan Ankara Üniversitesi Öğrencilerinin Saldırganlık Boyutları. Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Spormetre Dergisi, 6(3), 133-140.
35. Boostani, M. A., Boostani, M. H. (2012) Investigation And Comparing Aggression İn Athletes İn Non-Contact(swimming), Limited Contact(karate), And Contactable(Kickboxing) Sport Fields. Journal Of Combat Sports And Martial Arts. Medsportpress, 2(2); vol.3, 87-89.

36. Can, R., Türkyılmaz, M., Karadeniz, A. (2010). Ergenlik Dönemi Öğrencilerinin Okuma Alışkanlıkları. Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 11 (3), 1-21.
37. Clouse, B. (2000). Ergenlerde Ahlak Gelişimi ve Cinsellik. (Gündüz, Turgay Çev.). U.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 9 (9), 715-753.
38. Cloutier, R. (1994). Ergenlik Psikolojisinde Kuramlar. (B. Onur, Çev.). Ankara Üniversitesi Dergisi, 27 (2), 875-904.
39. Cüceloğlu, D. (1993). İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları (4.Basım). İstanbul: Remzi Kitapevi.
40. Çakır, H.İ. (2014). Liseler Arası Müsabakalara Katılan Sporcu Öğrencilerin Saldırganlık Durumlarının Araştırılması (Rize İli Örneği) Yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
41. Çetin, Ç.M., Gezer, E., Yıldız, Ö., Yıldız, M.(2013) Investigation Of The Relationship Between Aggression Levels And Basic Psychological Needs Scool Of Physical Education And Sports Students.International journal Of Human Sciences. Vol.10 Issue.1
42. Çivilidağ, A. (2013). Gelişim Süreci Odağında Ergenlik Psikolojisi (1.baskı) Nobel Yayın Dağıtım.
43. Çok, F. (1994). Gelişim Psikolojisi: Ergenlik ve Yetişkinlik. (G. Lindzey, R. Thompson, F. Spring, Çev.). B A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 27 (2), 905-935.
44. Dalbudak, İ. (2012). 13-15 Yaş Arası Görme Engelli Sporcuların Stres ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
45. Derman, O. (2008). Ergenlerde Psikososyal Gelişim. Adolesan Sağlığı II, Sempozyum, Dizisi No: 63 Mart, 19-21.
46. Dervent, F. (2007). Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ve Sportif Aktivitelere Katılımla İlişkisi. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
47. Dervent, F., Aslanoğlu, E., Şenel, Ö. (2010). Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ve Sportif Aktivitelere Katılımla İlişkisi (İstanbul İli Örneği). Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 7(1), 521-533.

48. Doğan, B.(2013). Futbolda Seyirci Taşkınılıkları ve Bunun Altında Yatan Psiko-Sosyal Nedenler. Y. Taşmektepligil (ed.). Uluslararası Sporda şiddetin Temelleri ve Önlenmesi Yönündeki Stratejiler Sempozyumu. (s.54-60). Samsun.
49. Doğan, O. (2005). Spor Psikolojisi (2.baskı). Adana: Nobel Kitapevi.
50. Dursunoğlu, A.S.(1998). Sporda Saldırıcılık, Gazi Üniversitesi, Beden Eğitimi Spor Yüksek Okulu Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, S.3, Ankara
51. Ebrahimi, Z., Sadri,M.A., Yosefvand, S., Feili, L., Abadi, M.P. (2013) Training Effects on Aggression in Female Athletes Solving Strategies Futsal Course. Scholars Research Library, Annals of Biological Research, 2013, 4 (6):260-264
52. Efiltili, E. (2006). Orta Öğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Saldırıcılık, Denetim Odağı ve Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi. Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
53. Ergenlik Dönemi ve Özellikleri, <http://www.rehberogretmen.biz/ergenlik-donemi-ve-ozellikleri.htm>, (Erişim Tarihi: 21.10.2014)
54. Eripek, S. (1993) Spor Psikolojisi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, Yayınları. No:281
55. Eroğlu, S.E. (2009). Saldırıcılık Davranışının Boyutları ve İlişkili Olduğu Faktörler: Lise ve Üniversite Öğrencileri Üzerine Karşılaştırılmalı Bir Çalışma. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21, 205-221.
56. Ersoy, A., Tazegül, Ü., Sancaklı, H. (2012). Güreşçilerin Saldırıcılık Düzeylerinin Sosyo-Demografik Açıldan İncelenmesi (Ankara örneği). Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi. 9(1), 385-397.
57. Fetihi, L. (2002). Ergenlik ve toplum. Eğitim ve Bilim, 27 (125), 62-68.
58. Filiz, A. (2009) Farklı Lise Türlerindeki Öğrencilerin Empatik Eğilimleri ve Saldırıcılık Düzeylerinin İncelenmesi (Kartal İlçesi Örneği). Yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
59. Gentile, D.A., J. Lynch, P.J., Linder, J.R., Walsh, D.A. (2004). The Effects Of Violent Video Game Habits On Adolescent Hostility, Aggressive Behaviors, and School Performance. Journal of Adolescence, 27, 5-22.

60. Gözütok, D. (2008). Eğitim ve Şiddet (1. Baskı) Ankara: Özbaran Ofset Matbaacılık.
61. Gül, S.K., Güneş, İ.D. (2009). Ergenlik Dönemi Sorunları ve Şiddet. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(1), 79-101.
62. Gülşen, B., Yavuz, A.U., Küçük, K., Oral, H. (Mayıs 2011). Sigara, Alkol Uyuşturucu Madde Bağımlılığı [Bildiri]. Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi XIII. Öğrenci Sempozyumu Çalışma Grubu Sunumları, Ankara
63. Gültekin, F. (2008). Saldırganlık ve Öfkeyi Azaltma Programının İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Saldırganlık ve Öfke Düzeyleri Üzerindeki Etkisi. Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
64. Gümüşdağ, H. (2004). Profesyonel Futbolda Fauller ve Saldırganlık Teorileri Bakımından Değerlendirilmesi. Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
65. Güner, B.Ç. (2006). Takım Sporları ve Bireysel Sporlar Yapan Sporcuların Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
66. Günindi, Y., Yaşa Giren, S. (2011). Aile Kavramının Değişim Süreci ve Okul Öncesi Dönemde Ailenin Önemi. Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, (31), 349-361.
67. Gürsu, O. (2011). Ergenlik Döneminde Psikolojik Sağlık ve Dindarlık İlişkisi. Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
68. Hasta, D., Güler, M.E. (2013). Saldırganlık: Kişilerarası İlişki Tarzları ve Empati Açısından Bir İnceleme. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4(1), 64-104.
69. Hasanvand, B., Khaledian, M., Merati, A.R.(2012) The Relationship of Physical Punishment With Aggression and Educational Failure in Children. Scholars Research Library, Archives of Applied Science Research, 2012, 4 (6):2453-2460
70. İkizler, C., Karagözoğlu, C. (1997). Sporda Başarının Psikolojisi (3.baskı). İstanbul: Alfa Basın Yayın Dağıtım.
71. Kabak, F. (2009). Ergenlerde Spora Katılımın Saldırgan Davranışlar Üzerine Etkilerinin İncelenmesi. Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

72. Kabak, F., Bilgin, M., Bavlı, Ö.(2009) Ergenlerde Spora Katılımın Saldırgan Davranışlar Üzerine Etkilerinin İncelenmesi. 6. Ulusal Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Sempozyumu.(s.402-411).
73. Kağıtçıbaşı, Ç. (1997). Yeni İnsan ve İnsanlar (10. basım). İstanbul: Evrim Yayın Evi.
74. Kalkavan. A. (2007). Psikomotor Gelişim Ders Notları. Dumlupınar Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu, Kütahya.
75. Kaplan, B., Aksel E.Ş. (2013) Ergenlerde Bağlanma ve Saldırganlık Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Nesne Psikoloji Dergisi (NPD), Cilt 1, Sayı 1
76. Karagözoğlu, C., Ay, S.M.(1997) Futbol Seyircisinde Saldırganlık Eğilimleri-İstanbul Örneği-Ş.Tiryaki(Ed.). 1. Uluslararası Spor Psikolojisi Sempozyumu Bildiri Kitabı. (s,165-172).
77. Karabulut, E. O. (2013) 16 Yaş Altı Çim Hokeyi Sporcularının Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Bakımından İncelenmesi. Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Spormetre Dergisi,11(2), 139-147.
78. Keskin, C. (2015) Liseler Arası Müsabakalara Katılan Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Durumlarının Araştırılması (Zonguldak-Kozlu örneği). Dumlupınar Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya
79. Kırımoğlu, H., Parlak, N., Dereceli, Ç., Kepoğlu, A. (2008). Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Spora Katılım Düzeylerine Göre İncelemesi. Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2(2), 147-154.
80. Kılıççı, Y. (2006). Okulda Ruh Sağlığı (5. baskı). İstanbul: Anı Yayıncılık.
81. Kırbaş, Ş., Taşmektepligil, Y., Üstün, A.(2007) Ortaöğretimde Gençleri Şiddete Yönelten Nedenler ve Şiddeti Önlemede Spor Aktivitelerinin Rolünün İncelenmesi; Amasya İli Örneği. Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Spormetre Dergisi, 5(4), 177-185.
82. Klickpera, B.g., Klein, G.(2007) Okullarda Şiddeti Önlemek (1. Baskı). İzmir: İlya İzmir Yayınevi Matbaası
83. Koç, M., (2004). Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri, Ege Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü Dergisi.(17) İzmir.

84. Koç, S. (2006). *Beden Eğitimi ve Sporda Beceri Gelişimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
85. Konter, E. (1995). *Sporda Motivasyon*. İzmir: Saray Medikal Yayıncılık.
86. Konter, E. (2006). *Spor Psikolojisi El Kitabı (6.basım)*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
87. Korkut, F. (2002). İfade Edici Saldırganlık Ölçeğinin (İSÖ) Türkçeye Uyarlanması Üzerine Bir Ön Çalışma. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (23), 48-53.
88. Kozcu, Ş. (1984), *Anaokulu Çocuklarında Saldırgan Davranışların ve Anne Tepkilerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi. İzmir
89. Köknel, Ö. (1996) *Bireysel ve Toplumsal Şiddet (1.basım)*. İstanbul: Altın Kitaplar Basımevi
90. Köknel, Ö. (1999). *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik (15. Baskı)*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
91. Köknel, Ö. (2013). *İnsanı Anlamak (1. Baskı)*. İstanbul: Postiga Yayınları. (s.454-455)
92. Kulaksızoğlu, A. (2000). *Ergenlik Psikolojisi (3.baskı)*. İstanbul: Remzi Kitapevi
93. Kurtyılmaz, Y., (2005). *Öğretmen Adaylarının Saldırganlık Düzeyleri ile Akademik Başarıları İletişim ve Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkiler*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
94. Kuru, E., Baştuğ, G. (2008). *Futbolcuların Kişilik Özellikleri ve Bedenlerini Algılama Düzeylerinin İncelenmesi*. Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Spormetre Dergisi, 6(2), 95-101.
95. Kuter, M. Füsün, Ö. (1998). *Sporda Risk Faktörleri (1. baskı)*. Bursa: Özsan Matbaası.
96. MEGEP (Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi) (2007). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Ahlak Gelişimi*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

97. MEGEP (Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi) (2011). Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Erken Çocukluk Eğitiminde Plan Hazırlama. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
98. Morgan, F.C. (2011). Psikolojiye Giriş. (Yayın Sorumlusu: Sirel Karakaş ve diğerleri). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları.
99. Mitscherlich, A. (2000). Barış Düşüncesi ve Saldırganlık (Hüsen Portakal çev.)(2.baskı). İstanbul: Umut Matbaacılık.
100. Oda, B. (2014) 11–13 Yaş Grubundaki Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin İyimserlik İle Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Samsun.
101. Oproiu, I.(2013) A Study On The Relationship Between Sports And Agression. Sport Science Review, vol. XXII, no. 1-2, 33-48
102. Özbaydar, S. (1983). İnsan Davranışlarının Sınırları ve Spor Psikolojisi. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
103. Özbey, S., Alisinanoğlu, F. (2009). Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden 60–72 Aylık Çocukların Problem Davranışlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2 (6), 373-38.
104. Özen, Ü., Eygü, H., Kabakuş, A.K. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Sporda Şiddet ve Saldırganlık Algıları. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, 4(7), 323-342.
105. Özerkan, K.N. (2004). Spor Psikolojisine Giriş. İstanbul: Nobel yayın dağıtım.
- 106.Özdilek, Ç., Kalkavan, A., Demirel, M., Yapıcı, A. K, Bişgin, H. (2006). Okullar arası Yarışmalara Katılan Bayan Ve Erkek Sporcuların Sporda Erdem Anlayışlarının Araştırılması, Bildiri Kitabı, 9. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, Muğla Üniversitesi, Atatürk kültür Merkezi, 3-5 Kasım, ss. 892-889.
- 107.Özkatar Kaya, E. (2010). 18-25 Yaş Arası İşitme Engelli Sporcuların Stres ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

- 108.Özmen, Kaymak, S. (2004) Aile İçinde Öfke ve Saldırganlığın Yansımaları. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, cilt: 37, sayı: 2, (s.27-39)
- 109.Özsoy, S. (2011). Spor Gazetelerinin Başlıklarında Militarist ve Şiddet İçerikli Metaforlar. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi sayı: 1,(s.88-114)
- 110.Peter, G., Beyer, E. (1997). Saldırganlık. Spor Ekin Dergisi, 1, 36-37.
- 111.Pawlowski, W. Hamilton, G.(2008). Patrice Zink, M.A., Training Director, JSI Research & Training Institute.
- 112.Palm, D., Palm, J. Physical Activity And Its Impact On Health Behavior Among Youth. World Health Organization. <https://www.icsspe.org/sites/default/files/PhysicalActivity.pdf> (Erişim tarihi:13.11.2014)
- 113.Poncelet, P. (2004). Restructuring Schools in Cleveland for the Social, Emotional and Intellectual Development of Early Adolescents. Journal Of Educational For Students Placed At Risk, 9 (2), 1-96.
- 114.Poyraz, C. (2010) Gelişim Psikolojisi. (2.baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- 115.Reza, A.B. (2012). Comparing the Incidence of Aggression Among Student Athletes in Arious Sports Disciplines at the University of Tiran. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 47, 1869-1873.
- 116.Russell, G.W.(2003), Sport Riots: Social- Psychological Review, Department of Psychology and Neuroscience University of Lethbridge, Alberta, Canada.353-362
- 117.Russell, G.W. (2008). Agression in the Sports World A Social Psychological Perspective. New York: Oxford University Press.
- 118.Semerci, Z.B. (2007). Ergen Ruh Sağlığı Aileler ve Ergenler İçin (2.Baskı). İstanbul: Alfa Yayınları.
- 119.Siyez, D. M., Aysan, F. (2007). Ergenlerde görülen problem davranışların psiko-sosyal risk faktörleri ve koruyucu faktörler açısından yordanması. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 20 (1), 145-171.

- 120.Solak, N. (2011) Spor Yapan ve Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleriyle Empatik Eğilim Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Çorum İli Örneği). Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- 121.Şahin, H. (2011). Lise Öğrencilerinde Mükemmeliyetçilik ve Saldırganlık İlişkisi. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- 122.Şahin, H.M. (2003). Sporda Şiddet ve Saldırganlık (1. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- 123.Şahin, M., Taşmektepligil, M.Y., İmamoglu, O., Bostancı, Ö., Kabadayı,M. (2013). Lise Öğrencilerinin Okul Sonrası Gözetimsiz Zamanlarının Şiddet ve Ders Dışı Sportif Faaliyetlerle İlişkisi. Y. Taşmektepligil (ed.). Uluslararası Sporda Şiddetin Temelleri ve Önlenmesi Yönündeki Stratejiler Sempozyumu. (s.331-339). Samsun.
- 124.Şenyüzlü, E. (2013). Üniversite Öğrencilerinde Spora Katılımın Saldırgan Davranışlar Üzerine Etkilerinin İncelenmesi. Yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya
- 125.Tekin, A., Tekin, G., Eliöz, M. (2011). Kick-Boksörlerin Çeşitli Değişkenlere Göre Öfke ve Saldırganlık Düzeylerinin Araştırılması. Türkiye Kickboks Federasyonu Spor Bilimleri Dergisi, 4(1), 34-47.
- 126.Temel, Z.F., Aksoy, A.B. (2001). Ergen ve Gelişimi (1.basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- 127.Temel, F., Aksoy, A.B. (2010). Ergen ve Gelişimi Yetişkinliğe İlk Adım (3.baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- 128.Tiryaki, Ş.(1996). Spor Yapan Bireylerin Saldırganlık Düzeylerinin Belirlenmesi:(Takım ve Bireysel Sporlar Açısından Bir İnceleme) Mersin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi Mersin
- 129.Tiryaki, Ş. (2000). Spor Psikolojisi. Ankara: Eylül Kitap ve Yayınevi.
- 130.Topses, G. (2009). Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi (3. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- 131.Topuz, R. (2008). Amatör Futbol Oyuncularının Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

- 132.Tucker, L., Parks, J.B. (2001) Effects Of Gender And Sport Type On Intercollegiate Athletes Perceptions Of The Legitimacy Of Aggressive Behaviors İn Sport. *Sociology Of Journal*.18. 403-413 Human Knetics Publishers,Inc.
- 133.Tutkun, E., Güner, B.Ç., Ağaoğlu, S.A. (2006). Takım Sporları ve Bireysel Sporlar Yapan Sporcuların Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. E. Zorba (Ed.). 9. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi Bildiri Kitabı (s.1068-1071). Muğla: Nobel Yayın Dağıtım.
- 134.Tutkun, E., Güner, B.Ç., Ağaoğlu, S.A., Soylu, R. (2010). Takım Sporları ve Bireysel Sporlar Yapan Sporcuların Saldırganlık Düzeylerinin Değerlendirilmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 23-29.
- 135.Tuzgöl, M. (1998). Ana-Baba Tutumları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- 136.Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, TDK Yay., Ankara:2005. s. 1689.
- 137.Xie, H., Drabick, D. A.G., Chen, D. (2011). Developmental Trajectories of Aggression From Late Childhood Through Adolescence: Similarities and Differences Across Gender. *Aggressive Behavior*, (37), 387–404.
- 138.Yalçın, Y. (2009). Spor Tatmininin Sporcuların Stres ve Saldırganlık Düzeyleri Üzerindeki Etkisi: Antrenör Cinsiyetinin Rolünü Belirlemeye Yönelik Antalya İlinde Bir Uygulama. Yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- 139.Yavaş, C.Ö.G. (2012). Orta ve Geç Ergenlik Dönemindeki Ergenlerde Tutum ve Davranış Farklılıkları. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 113-138
- 140.Yetim, A. (2011). *Sosyoloji ve Spor*. Ankara: Berikan Yayıncılık.
- 141.Yıldırım, A., Abakay, U. (2015). Hokeycilerin İletişim Becerileri ve Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. İnönü Üniversitesi *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1), 17-28.
- 142.Yıldız, S. (2009). Spor Yapan ve Spor Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

- 143.Yılmaz, S. (2013). Spor Yapan ve Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Empatik Eğilimleri ile Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (İstanbul İli Bayrampaşa İlçesi Örneği). Yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- 144.Yörükoğlu, A. (2000). Gençlik Çağı (11.baskı) İstanbul: Özgür Yayınları.
- 145.Zubic, I. (2013) Emotional Competence And Aggression Within Students Of Sport And Physical Education And Students Of Electronic Engineering. Resaarch İn Kinesiology. Federation Of The Peublic Of Macedonia vol.41, no.1, pp. 66-75.

EKLER

Ek-1: Kişisel Bilgiler Formu

Bu Ölçek; Yüksek Lisans Tezi için kullanılacaktır. "**Ortaöğretim Kurumlarında Spor Yapan Ve Yapmayan Öğrencilerin İletişim Becerileri, Empatik Eğilimleri Ve Saldırganlık Düzeylerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi**" Konulu Çalışma için Şimdiden Yapacağınız Katkılardan Dolayı Teşekkür ederiz.

Yöneten	Araştırmayı Yürüten	Araştırmayı
	Y.L. Öğrencisi Beden Eğitimi Öğretmeni Sercan Gökççek ACET	Doç. Dr. Mehmet ACET
1. Yaşınız:	(1) < 14 yaş	(2) 15 yaş
	(3) 16 yaş	(4) 17 yaş (5) 18 yaş >
2. Cinsiyetiniz:	(1) Erkek	(2) Bayan
3. Annenizin Eğitim Durumu:	(1) Okur Yazar değil	(2) İlkokul
	(3) Ortaokul	(4) Lise (5) Üniversite
	(6) Lisansüstü	
4. Babanızın Eğitim Durumu:	(1) Okur Yazar değil	(2) İlkokul
	(3) Ortaokul	(4) Lise (5) Üniversite
	(6) Lisansüstü	
5. Anne-Baba Aynı mı, bir arada mı ? :	(1) Aynı	(2) Bir arada
6. Annenizin hayatta olup olmadığı:	(1) Hayatta	(2) Hayatta değil
7. Babanızın hayatta olup olmadığı:	(1) Hayatta	(2) Hayatta değil
8. Ailenizin Aylık gelir düzeyi:	(1) Çok Kötü	(2) Kötü
	(3) Orta	(4) İyi (5) Çok iyi
9. Spor yapıyor musunuz?	(1) Evet	(2) Hayır
10. Bireysel veya takım sporları:	(1) Bireysel sporlar	(2) Takım sporları (3) Hiç Biri
11. Okuduğunuz Okul türü:	(1) Meslek lisesi	(2) Spor Lisesi (3) Fen Lisesi
	(4) Anadolu Lisesi	(5) Anadolu Öğretmen lisesi (6) Özel Okul

Ek-2: Saldırganlık Ölçeği

SALDIRGANLIK ENVANTERİ		Bana çok uygun	Bana kısmen uygun	Bana uygun	Kararsızım	Bana uygun değil	Kismen uygun değil	Hiç uygun değil
1	Haklı olan kişi, karşısındakine doğal olarak herkesin içinde sert ve kırıcı davranabilir.	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3
2	Beni öfkeliendiren kişiye genellikle öfkelenirim.	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3
3	Haksızlık karşısında kişinin hakkını araması kendi bilek ve dil gücüne kalmıştır.	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3
4	Rahatsızlığımı içimde tutmaktansa bu duygumu beni rahatsız eden kişiye açabilirim, örneğin; dumanından rahatsız oluyorsam, yanımda sigara içene rahatsız olduğumu söylerim.	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3
5	Başarısızlık karşısında kolay kolay ümitsizliğe kapılmam.	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3
6	Satın aldığım, fakat sonradan içime sinmeyen bir malı değiştirmeye götürebilirim.	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3
7	Bir kişi eğer beni küçük düşürmüşse içimden onunla alay eder ve ona küfür ederim.	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3
8	Bir şeyi çok istiyorsam, istediğimi açıkça belirtmem, imada bulunurum.	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3
9	Bana haksızlık ettiğine inandığım kişilerin başına kötü işler geldiğini, mahvolduğunu hayal ederek avunurum.	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3
10	Eğer bir düşüncenin doğruluğuna inanıyorsam, bu düşüncüyü savunan tek kişi ben olsam bile yine de fikrimi savunurum.	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3
11	Yeni tanıştığım kişilerle rahatça konuşabilirim.	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3
12	Karşımdakilere gerek olumlu gerek olumsuz duygularımı rahatça açabilirim.	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3
13	Eğer bir insan beni çok sinirlendirmişse üzerine yürüyebilirim.	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3
14	Sinirlendiğimde bazen öyle kendimden geçerim ki ağzımdan çıkan sözlerin farkında olmam.	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3
15	Bu dünyada yaşayabilmeleri için insanların acımasız olmaları gerekiyor.	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3
16	Bir dükkân, bir butik veya markette, satıcının benimle ilgilenmediğine inanırsam, onun sonradan çok fazla vaktini alarak intikamımı alırım.	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3
17	Bana emretmeye hakkı olmadığına inandığım bir kişinin buyruğuna ses çıkartmazsam da, ya verdiği işi yapmam ya da yapsam da bir şeye benzemez.	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3
18	Bir kişi beni kırsa fakat sonra özür dilese, beni ne kadar kırmış olduğunu en az birkaç kez üstü kapalı da olsa hatırlatmadan rahat edemem.	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3
19	Bir kimse görevini yapmadığında her kim olursa olsun bunu kendisine söylerim.	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3
20	Çok saygı duyduğum bir kişi benimkinin tersi bir düşüncüyü savunuyor diye kendi düşüncemi savunmaktan vazgeçmem.	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3
21	Topluluk karşısında konuşmaktan çekinmem.	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3
22	Benimkinin tersi olan görüş ve düşünceleri alt etmek bana keyif verir.	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3
23	Sinirlenirsem, tanımadığım kişilerle ağız dalaşına hatta tokatlaşmaya veya yumruk kavgasına girişebilirim.	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3
24	Kişinin hakkını yedirmek amacıyla başkalarının hakkını yemesini ters bir davranış değildir.	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3
25	Çevremdekiler istediklerimi yapana dek, imalar, işnelemelerle onları tedirgin ederim.	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3
26	İstemediğim bir şey yapmam istendiğinde ya o işi geciktiririm ya da baştan savma yaparım.	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3
27	Bir arkadaşım bir isteğimi yapmamakta direnirse ona, vaktiyle onun için yapmış olduğum iyilikleri hatırlatırım.	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3
28	Bir kimseden bir istekte bulunacaksam, araya bir aracı koymaktansa gider, yüz yüze görüşürüm.	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3
29	Birisi bende bir hata bulursa, ben de onun hatalarını bulur ve ortaya dökerim.	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3
30	İstemediğim bir yer ve toplantıya gitme vakti gelince hastalanıveririm.	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3

Ek-3: Bilimsel Çalışma İzni

T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Sayı : 91647215/15
Konu : Bilimsel Çalışma İzni HK.

12/02/2014

İLGİLİ MAKAMA

Üniversitemiz, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalında Yüksek Lisans Öğrencisi olan Sercan Gökçiçek yürütmekte olduğu "*Ortaöğretimde Spor yapan ve yapmayan öğrencilerin iletişim becerileri, empatik eğilimleri ve saldırganlık düzeylerinin karşılaştırılması (Samsun İli Örneği)*" konulu Y.Lisans Tez çalışması kapsamında; Samsun ilinde bulunan okullarda Anket Çalışması Yapılacaktır.

Okullarda uygulanacak olan anket çalışması ekte sunulmuştur.

Gereğini Bilginize Arz Ederim.

Doç.Dr. Mehmet ACET
Bed.Egt.ve Spor Anabilim Dalı Başkanı

Ek-4: Yazışmalar

T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI

Anabilim dalımızın 201471511001 numaralı Yüksek Lisans öğrencisiyim. “Ortaöğretimde Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin İletişim Becerileri, Empatik Eğilimleri ve Saldırganlık Düzeylerinin Karşılaştırılması (Samsun İli Örneği)” konulu yüksek lisans tez çalışması yapmak istiyorum.

Samsun ilindeki ortaöğretim kurumlarında anket çalışmamı yapabilmem için gerekli iznin tarafıma verilmesi hususunda;

Gereğini arz ederim.

Adres: Cumhuriyet mahallesi İsmet İnönü bulvarı
No: 304 kat 2 daire 5 Atakum/SAMSUN
Tel: 05065315275

Sercan GÖKÇİÇEK

11.02.2014

Ekler;

1-Anket Örneği

T.C.
SAMSUN VALİLİĞİ
İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü'nün 12.02.2014 tarih ve 91647215/15 sayılı yazısı

Atakum Huriye Süer Anadolu Lisesinde Beden Eğitimi Öğretmeni olarak görev yapmaktayım. Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalında Yüksek Lisans öğrencisiyim, yürütmekte olduğum 'Ortaöğretimde Spor yapan ve yapmayan öğrencilerin iletişim becerileri, empatik eğilimleri ve saldırganlık düzeylerinin karşılaştırılması (Samsun İli Örneği)' konulu yüksek lisans tez çalışması kapsamında Samsun ili İlkadım, Atakum, Canik ve Tekkeköy Merkez ilçelerinde bulunan Anadolu Lisesi, Anadolu Öğretmen Lisesi, Fen Lisesi, Meslek Lisesi, Sağlık Meslek Lisesi, Spor Lisesi türünde ve Özel okulların lise kısımlarında anket çalışması yapmak istiyorum, yapılacak anket çalışması ve ilgili yazı ekte sunulmuştur.

Gereğini Bilgilerinize Arz Ederim.

Adres: Cumhuriyet mahallesi İsmet İnönü bulvarı
No:304 kat 2 daire 5 Atakum/SAMSUN
Tel: 0 506 531 52 75

Sercan GÖKÇİÇEK

24.02.2014

Huriye Süer Anadolu Lisesi Beden Eğitimi Öğretmeni

EK:

- 1- 1 Adet İlgi Yazı
- 2- 1 Adet Empatik Eğilim Ölçeği
- 3-1 Adet Saldırganlık Envanteri Ölçeği
- 4-1 Adet İletişim Becerileri Ölçeği

T.C.
SAMSUN VALİLİĞİ
İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü'nün 12.02.2014 tarih ve 91647215/15 sayılı yazısı

Atakum Huriye Süer Anadolu Lisesinde Beden Eğitimi Öğretmeni olarak görev yapmaktayım. Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalında Yüksek Lisans öğrencisiyim, yürütmekte olduğum 'Ortaöğretimde Spor yapan ve yapmayan öğrencilerin iletişim becerileri, empatik eğilimleri ve saldırganlık düzeylerinin karşılaştırılması (Samsun İli Örneği)' konulu yüksek lisans tez çalışması kapsamında Samsun ili İlkadım, Atakum, Canik ve Tekkeköy Merkez ilçelerinde bulunan Anadolu Lisesi, Anadolu Öğretmen Lisesi, Fen Lisesi, Meslek Lisesi, Sağlık Meslek Lisesi, Spor Lisesi türünde ve Özel okulların lise kısımlarının isimleri ve öğrenci sayıları ile ilgili bilgi almak istiyorum

Gereğini Bilgilerinize Arz Ederim.

Adres: Cumhuriyet Mahallesi İsmet İnönü Bulvarı
No:304 kat 2 daire 5 Atakum/SAMSUN
Tel: 0 506 531 52 75

Sercan GÖKÇİÇEK

24.02.2014

Huriye Süer Anadolu Lisesi Beden Eğitimi Öğretmeni

T.C.
SAMSUN VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 62530931/300/817784
Konu: Anket

25/02/2014

.....KAYMAKAMLIĞINA
(İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü)

- İlgi : a) Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün
07/03/2012 tarih ve 3616 sayılı 2012/13 nolu Genelgesi,
b) Sercan GÖKÇİÇEK'in 24.02.2014 tarihli Dilekçesi..

Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi olup; Atakum İlçesi Huriye Süer Anadolu Lisesinde beden eğitimi öğretmeni olarak görev yapmakta olan Sercan GÖKÇİÇEK'e ait ilgi dilekçe incelenmiştir. "Ortaöğretimde Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin İletişim Becerileri, Empatik Eğilimleri ve Saldırganlık Düzeylerinin Karşılaştırılması " konulu tez çalışması için İlimiz İlkadım, Canik, Tekkeköy ve Atakum ilçelerinde bulunan Anadolu öğretmen Lisesi, Fen Lisesi, Meslek Lisesi, Sağlık Meslek Lisesi Spor Lisesi ve özel okulların lise kısımlarında anket çalışması yapmak istemektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Millî Eğitim Temel Kanunu ile Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına uygun olarak, ilgili yasal düzenlemelerde belirtilen ilke, esas ve amaçlara aykırılık teşkil etmeyecek şekilde, duyurusu ve denetimi ilçe millî eğitim müdürlükleri tarafından gerçekleştirilmek üzere söz konusu anket çalışmasının yapılması müdürlüğümüzce uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Osman Nuri ÇOBANOĞLU
Vali a.
Vali Yardımcısı

EK : Yazı ve Anket (3 Sayfa)

DAĞITIM:

Atakum-İlkadım-Canik ve Tekkeköy Kaymakamlıklarına
(İlçe Millî Eğitim Müdürlükleri)

Güvenli Elektronik İmza
Aslı ile Aynıdır.

25.02.2014

Samsun / SAMSUN

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5 inci maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. Evrak teyidi <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 60ea-5030-35f2-bde5-56dd kodu ile yapılabilir.

Blv. Yeni Hükümet Atatürk Konağı Kat:3 SAMSUN
Elektronik Ağ <http://samsun.meb.gov.tr>
e-posta: samsunmem@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Canan ÜSTÜNER VHKİ.
Tel: (0 362) 435 54 50
Faks: (0 362) 43248 54

İLÇE VE OKUL BAZINDA ORTAÖĞRETİM OKULLARI ÖĞRENCİ SAYILARI

İLÇE	OKUL ADI	Öğrenci Sayısı
ATAKUM	ANAFARTALAR ANADOLU LİSESİ	363
ATAKUM	ATAKUM ANADOLU LİSESİ	176
ATAKUM	ATAKUM TEKNİK VE ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ	1861
ATAKUM	CUMHURİYET ANADOLU LİSESİ	728
ATAKUM	HURİYE SÜER ANADOLU LİSESİ	519
ATAKUM	İLKİŞİK ÖZEL EĞİTİM İŞ UYGULAMA MERKEZİ (OKULU)	74
ATAKUM	KURUPELİT KIZ TEKNİK VE MESLEK LİSESİ	301
ATAKUM	ONUR ATEŞ ANADOLU LİSESİ	739
ATAKUM	ÖZEL FEZA ANADOLU LİSESİ	344
ATAKUM	ÖZEL FEZA ANADOLU SAĞLIK MESLEK LİSESİ	25
ATAKUM	ÖZEL FEZA FEN LİSESİ	63
ATAKUM	ÖZEL SAMSUN FİNAL FEN LİSESİ	82
ATAKUM	ÖZEL SAMSUN FİNAL KOLEJİ	209
ATAKUM	ÖZEL SAMSUN UĞUR AKADEMİK ANADOLU LİSESİ	167
ATAKUM	ÖZEL SES ANADOLU LİSESİ	117
ATAKUM	ÖZEL SES FEN LİSESİ	22
ATAKUM	SAMSUN GARİP ZEYCAN YILDIRIM FEN LİSESİ	395
ATAKUM	SAMSUN OTELCİLİK VE TURİZM MESLEK LİSESİ	283
ATAKUM	SAMSUN RECEP TANRIVERDİ KIZ TEKNİK VE MESLEK LİSESİ	792
ATAKUM	SAMSUN TARIM ANADOLU MESLEK LİSESİ VE TARIM MESLEK LİSESİ	301
ATAKUM	TAFLAN YALI TİCARET MESLEK LİSESİ	420
ATAKUM	TED SAMSUN KOLEJİ ÖZEL LİSESİ	209
ATAKUM	ZAFER ÖZEL EĞİTİM MESLEKİ EĞİTİM MERKEZİ (OKULU)	104
CANIK	CANIK İMKB ANADOLU LİSESİ	724
CANIK	CANIK TEKNİK VE ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ	326
CANIK	KARŞIYAKA ANADOLU LİSESİ	862
CANIK	TÜRK TELEKOM TİCARET MESLEK LİSESİ	882
İLKADIM	19 MAYIS LİSESİ	1301
İLKADIM	AHMET SARI ANADOLU LİSESİ	527
İLKADIM	ATATÜRK ANADOLU LİSESİ	478
İLKADIM	ATATÜRK ANADOLU SAĞLIK MESLEK LİSESİ	583
İLKADIM	AZİZ ATIK ANADOLU ÖĞRETMEN LİSESİ	386
İLKADIM	GAZİ ANADOLU LİSESİ	814
İLKADIM	İLKADIM KIZ TEKNİK VE MESLEK LİSESİ	611
İLKADIM	KÖKSAL ERSAYIN ANADOLU LİSESİ	500
İLKADIM	MARŞAL FEVZİ ÇAKMAK TEKNİK VE ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ	954
İLKADIM	MİTHATPAŞA ANADOLU LİSESİ	495
İLKADIM	NAMIK KEMAL ANADOLU LİSESİ	678
İLKADIM	ÖZEL ARTI BİLGİ ANADOLU LİSESİ	91
İLKADIM	ÖZEL FEZA BERK FEN LİSESİ	40
İLKADIM	ÖZEL FEZA BERK ANADOLU LİSESİ	305
İLKADIM	ÖZEL FEZA BERK ANADOLU SAĞLIK MESLEK LİSESİ	46
İLKADIM	ÖZEL FEZA BERK SOSYAL BİLİMLER LİSESİ	20
İLKADIM	ÖZEL İLKADIM KAMPÜS KOLEJİ	168
İLKADIM	ÖZEL SAMSUN AKŞAM LİSESİ	21
İLKADIM	ÖZEL SAMSUN DARÜŞŞİFA ANADOLU SAĞLIK MESLEK LİSESİ	90
İLKADIM	ÖZEL SAMSUN REŞHA ANADOLU SAĞLIK MESLEK LİSESİ	209
İLKADIM	ÖZEL ŞAHİNOĞLU KOLEJİ	64
İLKADIM	İRİ REİS TİCARET MESLEK LİSESİ	906
İLKADIM	SAMSUN ANADOLU LİSESİ	751
İLKADIM	SAMSUN GÜLİZAR-HASAN YILMAZ SPOR LİSESİ	282
İLKADIM	SAMSUN İBRAHİM TANRIVERDİ SOSYAL BİLİMLER LİSESİ	245
İLKADIM	SAMSUN İLKADIM GÜZEL SANATLAR LİSESİ	237
İLKADIM	SAMSUN ÖZEL EĞİTİM MESLEK LİSESİ	54
İLKADIM	SAMSUN TEKNİK VE ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ	1923
İLKADIM	SAMSUN TİCARET MESLEK LİSESİ	1457
İLKADIM	SEMA-CENGİZ BÜBERCİ KIZ TEKNİK VE MESLEK LİSESİ	1218
İLKADIM	TÜLAY BAŞARAN ANADOLU LİSESİ	537
İLKADIM	YEŞİLKENT ANADOLU LİSESİ	613
TEKKEKÖY	BAHATTİN-SEVİM KÖKSAL ANADOLU LİSESİ	196
TEKKEKÖY	BÜYÜKLÜ ANADOLU LİSESİ	180
TEKKEKÖY	NECATİ AKÇAĞLILAR ANADOLU LİSESİ	557
TEKKEKÖY	NEDİME SERAP ULUSOY DENİZCİLİK ANADOLU MESLEK LİSESİ, DENİZCİLİK ANADOLU TEKNİK LİSESİ	400
TEKKEKÖY	TEKKEKÖY ALİ-EMİNE KAHVECİOĞLU TEKNİK VE ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ	612

İLKADIM İLÇE MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ
 İLKADIM İLÇE MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRÜ
 İLKADIM İLÇE MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRÜ

EK-6: İstatistik Test Sonuçları

Cinsiyet * Yaş Crosstabulation

			Yaş					Total
			14 yaş	15 yaş	16 yaş	17 yaş	18 yaş	
Cinsiyet	erkek	Count	34	250	201	257	117	859
		% within Cinsiyet	4,0%	29,1%	23,4%	29,9%	13,6%	100,0%
		% within Yaş	47,2%	45,7%	42,2%	48,4%	50,9%	46,3%
		% of Total	1,8%	13,5%	10,8%	13,8%	6,3%	46,3%
	kız	Count	38	297	275	274	113	997
		% within Cinsiyet	3,8%	29,8%	27,6%	27,5%	11,3%	100,0%
		% within Yaş	52,8%	54,3%	57,8%	51,6%	49,1%	53,7%
		% of Total	2,0%	16,0%	14,8%	14,8%	6,1%	53,7%
Total	Count	72	547	476	531	230	1856	
	% within Cinsiyet	3,9%	29,5%	25,6%	28,6%	12,4%	100,0%	
	% within Yaş	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	3,9%	29,5%	25,6%	28,6%	12,4%	100,0%	

Cinsiyet * Spor yapma durumu Crosstabulation

			Spor yapma durumu		Total
			Spor yapan	Spor yapmayan	
Cinsiyet	erkek	Count	636	223	859
		% within Cinsiyet	74,0%	26,0%	100,0%
		% within Spor yapma durumu	55,5%	31,4%	46,3%
		% of Total	34,3%	12,0%	46,3%
	kız	Count	510	487	997
		% within Cinsiyet	51,2%	48,8%	100,0%
		% within Spor yapma durumu	44,5%	68,6%	53,7%
		% of Total	27,5%	26,2%	53,7%
Total	Count	1146	710	1856	
	% within Cinsiyet	61,7%	38,3%	100,0%	
	% within Spor yapma durumu	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	61,7%	38,3%	100,0%	

Cinsiyet * Spor yapma türü Crosstabulation

			Spor yapma türü			Total
			bireysel spor	takım sporu	hiç biri	
Cinsiyet	erkek	Count	286	350	223	859
		% within Cinsiyet	33,3%	40,7%	26,0%	100,0%
		% within Spor yapma türü	48,6%	62,7%	31,4%	46,3%
		% of Total	15,4%	18,9%	12,0%	46,3%
	kız	Count	302	208	487	997
		% within Cinsiyet	30,3%	20,9%	48,8%	100,0%
		% within Spor yapma türü	51,4%	37,3%	68,6%	53,7%
		% of Total	16,3%	11,2%	26,2%	53,7%
Total	Count	588	558	710	1856	
	% within Cinsiyet	31,7%	30,1%	38,3%	100,0%	
	% within Spor yapma türü	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	31,7%	30,1%	38,3%	100,0%	

Levene's Test of Equality of Error Variances^a

Dependent Variable: Yıkıcı
saldırganlık puanı

F	df1	df2	Sig.
1,657	9	1846	,094

Tests the null hypothesis that
the error variance of the
dependent variable is equal
across groups.

a. Design: Intercept +
Spor_Yapma + Yaş +
Spor_Yapma * Yaş

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: Yıkıcı saldırı puanı

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	4199,58 ^a	9	466,620	3,490	,000
Intercept	1170685	1	1170685	8755,955	,000
Spor_Yapma	1108,620	1	1108,620	8,292	,004
Yaş	1680,917	4	420,229	3,143	,014
Spor_Yapma * Yaş	334,501	4	83,625	,625	,644
Error	246813,2	1846	133,702		
Total	2598280	1856			
Corrected Total	251012,7	1855			

a. R Squared = ,017 (Adjusted R Squared = ,012)

1. Spor yapma durumu

Dependent Variable: Yıkıcı saldırganlık puanı

Spor yapma durumu	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound
Spor yapan	36,652	,444	35,781	37,523
Spor yapmayan	34,463	,617	33,254	35,673

2. Yaş

Dependent Variable: Yıkıcı saldırganlık puanı

Yaş	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound
14 yaş	36,497	1,479	33,596	39,398
15 yaş	33,760	,517	32,746	34,775
16 yaş	35,641	,543	34,577	36,705
17 yaş	36,060	,512	35,055	37,065
18 yaş	35,829	,773	34,313	37,345

3. Spor yapma durumu * Yaş

Dependent Variable: Yıkıcı saldırganlık puanı

Spor yapma durumu	Yaş	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
				Lower Bound	Upper Bound
Spor yapan	14 yaş	37,540	1,635	34,333	40,747
	15 yaş	35,562	,615	34,357	36,767
	16 yaş	36,453	,680	35,119	37,787
	17 yaş	37,285	,647	36,016	38,555
	18 yaş	36,418	,999	34,459	38,377
Spor yapmayan	14 yaş	35,455	2,465	30,620	40,289
	15 yaş	31,959	,832	30,326	33,591
	16 yaş	34,829	,846	33,171	36,487
	17 yaş	34,835	,794	33,277	36,392
	18 yaş	35,240	1,180	32,925	37,554

Multiple Comparisons

Dependent Variable: Yıkıcı saldırganlık puanı

Tukey HSD

(I) Yaş	(J) Yaş	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
14 yaş	15 yaş	2,61	1,450	,373	-1,35	6,57
	16 yaş	1,09	1,462	,946	-2,90	5,08
	17 yaş	,60	1,452	,994	-3,37	4,56
	18 yaş	,98	1,561	,971	-3,29	5,24
15 yaş	14 yaş	-2,61	1,450	,373	-6,57	1,35
	16 yaş	-1,52	,725	,219	-3,50	,45
	17 yaş	-2,02*	,704	,034	-3,94	-,09
	18 yaş	-1,64	,909	,374	-4,12	,85
16 yaş	14 yaş	-1,09	1,462	,946	-5,08	2,90
	15 yaş	1,52	,725	,219	-,45	3,50
	17 yaş	-,49	,730	,962	-2,48	1,50
	18 yaş	-,11	,929	1,000	-2,65	2,42
17 yaş	14 yaş	-,60	1,452	,994	-4,56	3,37
	15 yaş	2,02*	,704	,034	,09	3,94
	16 yaş	,49	,730	,962	-1,50	2,48
	18 yaş	,38	,913	,994	-2,11	2,87
18 yaş	14 yaş	-,98	1,561	,971	-5,24	3,29
	15 yaş	1,64	,909	,374	-,85	4,12
	16 yaş	,11	,929	1,000	-2,42	2,65
	17 yaş	-,38	,913	,994	-2,87	2,11

Based on observed means.

The error term is Mean Square(Error) = 133,702.

*. The mean difference is significant at the ,05 level.

Levene's Test of Equality of Error Variances^a

Dependent Variable: Atılganlık
puanı

F	df1	df2	Sig.
1,598	9	1846	,110

Tests the null hypothesis that
the error variance of the
dependent variable is equal
across groups.

a. Design: Intercept +
Spor_Yapma + Yaş +
Spor_Yapma * Yaş

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: Atılganlık puanı

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	2652,58 ^a	9	294,731	3,800	,000
Intercept	1884172	1	1884172	24290,78	,000
Spor_Yapma	728,691	1	728,691	9,394	,002
Yaş	947,270	4	236,818	3,053	,016
Spor_Yapma * Yaş	311,800	4	77,950	1,005	,404
Error	143189,4	1846	77,567		
Total	3908113	1856			
Corrected Total	145842,0	1855			

a. R Squared = ,018 (Adjusted R Squared = ,013)

1. Spor yapma durumu

Dependent Variable: Atılganlık puanı

Spor yapma durumu	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound
Spor yapan	45,997	,338	45,334	46,660
Spor yapmayan	44,223	,470	43,301	45,144

2. Yaş

Dependent Variable: Atılganlık puanı

Yaş	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound
14 yaş	45,561	1,127	43,351	47,771
15 yaş	44,209	,394	43,436	44,982
16 yaş	44,377	,413	43,567	45,188
17 yaş	44,896	,390	44,130	45,661
18 yaş	46,507	,589	45,352	47,661

3. Spor yapma durumu * Yaş

Dependent Variable: Atılganlık puanı

Spor yapma durumu	Yaş	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
				Lower Bound	Upper Bound
Spor yapan	14 yaş	46,440	1,246	43,997	48,883
	15 yaş	45,542	,468	44,624	46,460
	16 yaş	45,696	,518	44,679	46,712
	17 yaş	45,367	,493	44,400	46,334
	18 yaş	46,940	,761	45,448	48,432
Spor yapmayan	14 yaş	44,682	1,878	40,999	48,364
	15 yaş	42,876	,634	41,632	44,119
	16 yaş	43,059	,644	41,796	44,322
	17 yaş	44,425	,605	43,238	45,611
	18 yaş	46,073	,899	44,310	47,836

Multiple Comparisons

Dependent Variable: Atılganlık puanı

Tukey HSD

(I) Yaş	(J) Yaş	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
14 yaş	15 yaş	1,30	1,104	,764	-1,71	4,32
	16 yaş	1,24	1,114	,798	-1,80	4,28
	17 yaş	,91	1,106	,923	-2,11	3,93
	18 yaş	-,68	1,189	,980	-3,92	2,57
15 yaş	14 yaş	-1,30	1,104	,764	-4,32	1,71
	16 yaş	-,06	,552	1,000	-1,57	1,45
	17 yaş	-,39	,537	,951	-1,85	1,08
	18 yaş	-1,98*	,692	,035	-3,87	-,09
16 yaş	14 yaş	-1,24	1,114	,798	-4,28	1,80
	15 yaş	,06	,552	1,000	-1,45	1,57
	17 yaş	-,33	,556	,976	-1,85	1,19
	18 yaş	-1,92	,707	,052	-3,85	,01
17 yaş	14 yaş	-,91	1,106	,923	-3,93	2,11
	15 yaş	,39	,537	,951	-1,08	1,85
	16 yaş	,33	,556	,976	-1,19	1,85
	18 yaş	-1,59	,695	,151	-3,49	,31
18 yaş	14 yaş	,68	1,189	,980	-2,57	3,92
	15 yaş	1,98*	,692	,035	,09	3,87
	16 yaş	1,92	,707	,052	-,01	3,85
	17 yaş	1,59	,695	,151	-,31	3,49

Based on observed means.

The error term is Mean Square(Error) = 77,567.

*. The mean difference is significant at the ,05 level.

Levene's Test of Equality of Error Variances^a

Dependent Variable: Edilgen
saldırganlık puanı

F	df1	df2	Sig.
,485	9	1846	,885

Tests the null hypothesis that
the error variance of the
dependent variable is equal
across groups.

a. Design: Intercept +
Spor_Yapma + Yaş +
Spor_Yapma * Yaş

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: Edilgen saldırganlık puanı

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	3121,95 ^a	9	346,884	2,652	,005
Intercept	996151,3	1	996151,3	7616,182	,000
Spor_Yapma	544,162	1	544,162	4,160	,042
Yaş	1331,394	4	332,849	2,545	,038
Spor_Yapma * Yaş	149,979	4	37,495	,287	,887
Error	241445,8	1846	130,794		
Total	2236554	1856			
Corrected Total	244567,8	1855			

a. R Squared = ,013 (Adjusted R Squared = ,008)

1. Spor yapma durumu

Dependent Variable: Edilgen saldırganlık puanı

Spor yapma durumu	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound
Spor yapan	33,567	,439	32,705	34,428
Spor yapmayan	32,033	,610	30,837	33,230

2. Yaş

Dependent Variable: Edilgen saldırganlık puanı

Yaş	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound
14 yaş	35,065	1,463	32,196	37,935
15 yaş	32,280	,512	31,277	33,284
16 yaş	33,178	,537	32,125	34,230
17 yaş	32,715	,507	31,721	33,709
18 yaş	30,761	,765	29,262	32,261

3. Spor yapma durumu * Yaş

Dependent Variable: Edilgen saldırganlık puanı

Spor yapma durumu	Yaş	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
				Lower Bound	Upper Bound
Spor yapan	14 yaş	35,540	1,617	32,368	38,712
	15 yaş	33,048	,608	31,856	34,240
	16 yaş	34,457	,673	33,137	35,776
	17 yaş	33,661	,640	32,406	34,917
Spor yapmayan	14 yaş	34,591	2,438	29,809	39,373
	15 yaş	31,513	,823	29,898	33,127
	16 yaş	31,898	,836	30,258	33,539
	17 yaş	31,769	,785	30,228	33,309
	18 yaş	30,396	1,167	28,107	32,685

Multiple Comparisons

Dependent Variable: Edilgen saldırganlık puanı

Tukey HSD

(I) Yaş	(J) Yaş	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
14 yaş	15 yaş	2,74	1,434	,310	-1,17	6,66
	16 yaş	1,80	1,446	,726	-2,15	5,75
	17 yaş	2,34	1,436	,477	-1,58	6,27
	18 yaş	4,43*	1,544	,034	,21	8,65
15 yaş	14 yaş	-2,74	1,434	,310	-6,66	1,17
	16 yaş	-,95	,717	,680	-2,90	1,01
	17 yaş	-,40	,697	,979	-2,30	1,50
	18 yaş	1,68	,899	,332	-,77	4,14
16 yaş	14 yaş	-1,80	1,446	,726	-5,75	2,15
	15 yaş	,95	,717	,680	-1,01	2,90
	17 yaş	,55	,722	,943	-1,43	2,52
	18 yaş	2,63*	,918	,034	,12	5,14
17 yaş	14 yaş	-2,34	1,436	,477	-6,27	1,58
	15 yaş	,40	,697	,979	-1,50	2,30
	16 yaş	-,55	,722	,943	-2,52	1,43
	18 yaş	2,08	,903	,143	-,38	4,55
18 yaş	14 yaş	-4,43*	1,544	,034	-8,65	-,21
	15 yaş	-1,68	,899	,332	-4,14	,77
	16 yaş	-2,63*	,918	,034	-5,14	-,12
	17 yaş	-2,08	,903	,143	-4,55	,38

Based on observed means.

The error term is Mean Square(Error) = 130,794.

*. The mean difference is significant at the ,05 level.

Levene's Test of Equality of Error Variances^a

Dependent Variable: Genel
saldırıcılık puanı

F	df1	df2	Sig.
,497	9	1846	,877

Tests the null hypothesis that
the error variance of the
dependent variable is equal
across groups.

a. Design: Intercept +
Spor_Yapma + Yaş +
Spor_Yapma * Yaş

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: Genel saldırıcılık puanı

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	21451,6 ^a	9	2383,514	4,132	,000
Intercept	1,19E+7	1	1,19E+7	20668,43	,000
Spor_Yapma	6991,888	1	6991,888	12,122	,001
Yaş	4810,148	4	1202,537	2,085	,080
Spor_Yapma * Yaş	1149,885	4	287,471	,498	,737
Error	1064741	1846	576,783		
Total	2,49E+7	1856			
Corrected Total	1086192	1855			

a. R Squared = ,020 (Adjusted R Squared = ,015)

1. Spor yapma durumu

Dependent Variable: Genel saldırganlık puanı

Spor yapma durumu	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound
Spor yapan	116,215	,922	114,406	118,024
Spor yapmayan	110,719	1,281	108,207	113,232

2. Yaş

Dependent Variable: Genel saldırganlık puanı

Yaş	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound
14 yaş	117,124	3,072	111,098	123,149
15 yaş	110,250	1,074	108,143	112,357
16 yaş	113,196	1,127	110,986	115,406
17 yaş	113,671	1,064	111,584	115,758
18 yaş	113,097	1,606	109,948	116,246

3. Spor yapma durumu * Yaş

Dependent Variable: Genel saldırganlık puanı

Spor yapma durumu	Yaş	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
				Lower Bound	Upper Bound
Spor yapan	14 yaş	119,520	3,396	112,859	126,181
	15 yaş	114,153	1,276	111,649	116,656
	16 yaş	116,606	1,413	113,835	119,376
	17 yaş	116,313	1,345	113,676	118,951
	18 yaş	114,485	2,075	110,416	118,554
Spor yapmayan	14 yaş	114,727	5,120	104,685	124,769
	15 yaş	106,347	1,729	102,957	109,738
	16 yaş	109,786	1,756	106,342	113,231
	17 yaş	111,028	1,649	107,793	114,263
	18 yaş	111,708	2,451	106,901	116,516

Multiple Comparisons

Dependent Variable: Genel saldırganlık puanı

Tukey HSD

(I) Yaş	(J) Yaş	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
14 yaş	15 yaş	6,66	3,011	,176	-1,56	14,88
	16 yaş	-4,13	3,037	,654	-4,16	12,42
	17 yaş	3,85	3,016	,705	-4,38	12,09
	18 yaş	-4,73	3,243	,590	-4,13	13,59
15 yaş	14 yaş	-6,66	3,011	,176	-14,88	1,56
	16 yaş	-2,53	1,505	,447	-6,64	1,58
	17 yaş	-2,80	1,463	,308	-6,80	1,19
	18 yaş	-1,93	1,887	,846	-7,08	3,23
16 yaş	14 yaş	-4,13	3,037	,654	-12,42	4,16
	15 yaş	2,53	1,505	,447	-1,58	6,64
	17 yaş	-2,80	1,516	1,000	-4,42	3,86
	18 yaş	,60	1,929	,998	-4,67	5,87
17 yaş	14 yaş	-3,85	3,016	,705	-12,09	4,38
	15 yaş	2,80	1,463	,308	-1,19	6,80
	16 yaş	,28	1,516	1,000	-3,86	4,42
	18 yaş	,88	1,896	,991	-4,30	6,05
18 yaş	14 yaş	-4,73	3,243	,590	-13,59	4,13
	15 yaş	1,93	1,887	,846	-3,23	7,08
	16 yaş	-60	1,929	,998	-5,87	4,67
	17 yaş	-88	1,896	,991	-6,05	4,30

Based on observed means.

The error term is Mean Square(Error) = 576,783.

Levene's Test of Equality of Error Variances^a

Dependent Variable: Yıkıcı saldırganlık puanı

F	df1	df2	Sig.
4,036	3	1852	,007

Tests the null hypothesis that the error variance of the dependent variable is equal across groups.

a. Design: Intercept + Spor_Yapma + Cinsiyet + Spor_Yapma * Cinsiyet

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: Yıkıcı saldırganlık puanı

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	8267,95 ^a	3	2755,983	21,027	,000
Intercept	1999835	1	1999835	15257,57	,000
Spor_Yapma	915,378	1	915,378	6,984	,008
Cinsiyet	5017,239	1	5017,239	38,279	,000
Spor_Yapma * Cinsiyet	50,594	1	50,594	,386	,534
Error	242744,8	1852	131,072		
Total	2598280	1856			
Corrected Total	251012,7	1855			

a. R.Squared = ,033 (Adjusted R.Squared = ,031)

1. Spor yapma durumu

Dependent Variable: Yıkıcı saldırganlık puanı

Spor yapma durumu	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound
Spor yapan	36,238	,340	35,571	36,905
Spor yapmayan	34,720	,463	33,812	35,628

2. Cinsiyet

Dependent Variable: Yıkıcı saldırganlık puanı

Cinsiyet	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound
erkek	37,256	,445	36,382	38,130
kız	33,702	,363	32,990	34,413

3. Spor yapma durumu * Cinsiyet

Dependent Variable: Yıkıcı saldırganlık puanı

Spor yapma durumu	Cinsiyet	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
				Lower Bound	Upper Bound
Spor yapan	erkek	38,193	,454	37,303	39,084
	kız	34,282	,507	33,288	35,277
Spor yapmayan	erkek	36,318	,767	34,815	37,822
	kız	33,121	,519	32,104	34,139

Levene's Test of Equality of Error Variances^a

Dependent Variable: Atılganlık puanı

F	df1	df2	Sig.
2,245	3	1852	,081

Tests the null hypothesis that the error variance of the dependent variable is equal across groups.

a. Design: Intercept + Spor_Yapma + Cinsiyet + Spor_Yapma * Cinsiyet

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: Atılganlık puanı

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	2439,72 ^a	3	813,241	10,503	,000
Intercept	3175657	1	3175657	41012,71	,000
Spor_Yapma	1943,576	1	1943,576	25,101	,000
Cinsiyet	843,366	1	843,366	10,892	,001
Spor_Yapma * Cinsiyet	,023	1	,023	,000	,986
Error	143402,3	1852	77,431		
Total	3908113	1856			
Corrected Total	145842,0	1855			

a. R Squared = ,017 (Adjusted R Squared = ,015)

1. Spor yapma durumu

Dependent Variable: Atılganlık puanı

Spor yapma durumu	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound
Spor yapan	45,814	,262	45,302	46,327
Spor yapmayan	43,602	,356	42,905	44,300

2. Cinsiyet

Dependent Variable: Atılganlık puanı

Cinsiyet	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound
erkek	43,980	,342	43,308	44,651
kız	45,437	,279	44,890	45,984

3. Spor yapma durumu * Cinsiyet

Dependent Variable: Atılganlık puanı

Spor yapma durumu	Cinsiyet	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
				Lower Bound	Upper Bound
Spor yapan	erkek	45,090	,349	44,405	45,774
	kız	46,539	,390	45,775	47,303
Spor yapmayan	erkek	42,870	,589	41,714	44,026
	kız	44,335	,399	43,553	45,117

Levene's Test of Equality of Error Variances^a

Dependent Variable: Edilgen
saldırganlık puanı

F	df1	df2	Sig.
2,346	3	1852	,071

Tests the null hypothesis that
the error variance of the
dependent variable is equal
across groups.

a. Design: Intercept +
Spor_Yapma + Cinsiyet +
Spor_Yapma * Cinsiyet

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: Edilgen saldırganlık puanı

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	3108,08 ^a	3	1036,026	7,946	,000
Intercept	1677807	1	1677807	12868,81	,000
Spor_Yapma	1090,638	1	1090,638	8,365	,004
Cinsiyet	666,418	1	666,418	5,111	,024
Spor_Yapma * Cinsiyet	495,144	1	495,144	3,798	,051
Error	241459,7	1852	130,378		
Total	2236554	1856			
Corrected Total	244567,8	1855			

a. R Squared = ,013 (Adjusted R Squared = ,011)

1. Spor yapma durumu

Dependent Variable: Edilgen saldırganlık puanı

Spor yapma durumu	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound
Spor yapan	33,326	,339	32,660	33,991
Spor yapmayan	31,668	,462	30,763	32,574

2. Cinsiyet

Dependent Variable: Edilgen saldırganlık puanı

Cinsiyet	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound
erkek	33,145	,444	32,273	34,016
kız	31,849	,362	31,140	32,559

3. Spor yapma durumu * Cinsiyet

Dependent Variable: Edilgen saldırganlık puanı

Spor yapma durumu	Cinsiyet	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
				Lower Bound	Upper Bound
Spor yapan	erkek	34,531	,453	33,643	35,419
	kız	32,120	,506	31,128	33,111
Spor yapmayan	erkek	31,758	,765	30,258	33,257
	kız	31,579	,517	30,564	32,594

Levene's Test of Equality of Error Variances^a

Dependent Variable: Genel
saldırıcılık puanı

F	df1	df2	Sig.
1,794	3	1852	,146

Tests the null hypothesis that
the error variance of the
dependent variable is equal
across groups.

a. Design: Intercept +
Spor_Yapma + Cinsiyet +
Spor_Yapma * Cinsiyet

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: Genel saldırıcılık puanı

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	23118,1 ^a	3	7706,044	13,425	,000
Intercept	2,02E+7	1	2,02E+7	35144,65	,000
Spor_Yapma	11527,46	1	11527,46	20,082	,000
Cinsiyet	4570,676	1	4570,676	7,963	,005
Spor_Yapma * Cinsiyet	871,181	1	871,181	1,518	,218
Error	1063074	1852	574,014		
Total	2,49E+7	1856			
Corrected Total	1086192	1855			

a. R.Squared = ,021 (Adjusted R.Squared = ,020)

1. Spor yapma durumu

Dependent Variable: Genel saldırıcılık puanı

Spor yapma durumu	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound
Spor yapan	115,378	,712	113,981	116,774
Spor yapmayan	109,991	,969	108,091	111,890

2. Cinsiyet

Dependent Variable: Genel saldırıcılık puanı

Cinsiyet	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound
erkek	114,380	,932	112,552	116,209
kız	110,988	,759	109,499	112,477

3. Spor yapma durumu * Cinsiyet

Dependent Variable: Genel saldırıcılık puanı

Spor yapma durumu	Cinsiyet	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
				Lower Bound	Upper Bound
Spor yapan	erkek	117,814	,950	115,951	119,678
	kız	112,941	1,061	110,860	115,022
Spor yapmayan	erkek	110,946	1,604	107,800	114,093
	kız	109,035	1,086	106,906	111,164

Group Statistics

Spor yapma türü		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Yükücü saldırganlık puanı	bireysel spor	588	35,86	11,522	,475
	takım sporu	558	37,08	11,569	,490

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Yükücü saldırganlık puanı	Equal variances assumed	,000	,999	-1,778	1144	,076	-1,213	,682	-2,552	,126
	Equal variances not assumed			-1,778	1140,359	,076	-1,213	,682	-2,552	,126

Group Statistics

Spor yapma türü		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Atılgnlık puanı	bireysel spor	588	45,67	8,290	,342
	takım sporu	558	45,80	8,796	,372

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Atılgnlık puanı	Equal variances assumed	,763	,382	-,263	1144	,793	-,133	,505	-1,123	,857
	Equal variances not assumed			-,263	1129,960	,793	-,133	,505	-1,125	,859

Group Statistics

Spor yapma türü		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Edilgen saldırganlık puanı	bireysel spor	588	32,91	11,549	,476
	takım sporu	558	34,03	11,386	,482

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Edilgen saldırganlık puanı	Equal variances assumed	,003	,953	-1,656	1144	,098	-1,122	,678	-2,453	,208
	Equal variances not assumed			-1,657	1142,329	,098	-1,122	,678	-2,452	,207

Group Statistics

Spor yapma türü		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Genel saldırganlık puanı	bireysel spor	588	114,44	23,282	,960
	takım sporu	558	116,91	24,426	1,034

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Genel saldirganlik puanı	Equal variances assumed	2,246	,134	-1,751	1144	,080	-2,468	1,409	-5,233	,297
	Equal variances not assumed			-1,749	1132,605	,081	-2,468	1,411	-5,237	,300